

**Α.Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Μελέτη και συσχέτιση της ενδοοικογενειακής βίας με τον εθισμό του
διαδικτύου σε παιδιά ηλικίας 15 έως 18 ετών»**

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Χλιαουτάκης Ιωάννης

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ

Αυγέρης Δημήτρης

Σπανίδη Μαρία

Ηράκλειο 2013

Περιεχόμενα.

Εισαγωγή.....	5
---------------	---

Κεφάλαιο 1ο : Η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος και η συσχέτιση του με τον εθισμό στο διαδίκτυο σε παιδιά ηλικίας 15 έως 18 ετών.

1.1 Εισαγωγή.....	10
1.2 Η οικογένεια σήμερα.....	11
1.3 Οι νέοι και το διαδίκτυο.....	12

Κεφάλαιο 2ο: Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την επίδραση του διαδικτύου σε παιδιά ηλικίας 15 – 18 ετών καθώς και παράγοντες ενδοοικογενειακοί που μπορεί να οδηγήσουν στον εθισμό

2.1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με το διαδίκτυο.....	15
2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία.....	16
2.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την εξάρτηση στο διαδίκτυο.....	17

Κεφάλαιο 3ο: Μορφές ενδοοικογενειακής βίας

3.1 Εισαγωγή.....	23
3.2 Βασικά χαρακτηριστικά της ενδοοικογενειακής βίας.....	27

Κεφάλαιο 4ο : Διαγνωστικά κριτήρια για τον εθισμό στο διαδίκτυο...

4.1 Ο όρος «εθισμός του διαδικτύου».....	29
--	----

Κεφάλαιο 5ο :Προβληματική χρήση του διαδικτύου

5.1 Εισαγωγή.....	33
5.2 Στατιστικά στοιχεία.....	35
5.3 Αίτια που οδηγούν στον εθισμό του διαδικτύου.....	36

Κεφάλαιο 6ο: Λανθασμένη και ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου από παιδιά

6.1 Παιδιά και γονείς «αντιμέτωποι με το διαδίκτυο.....	39
6.2 Ο ρόλος των γονέων και η ασφάλεια στο διαδίκτυο.....	41

Κεφάλαιο 7ο : Θεραπευτικοί τρόποι αντιμετώπισης του εθισμού στο διαδίκτυο

7.1 Εισαγωγή.....	43
7.2 Θεραπευτική αντιμετώπιση του εθισμού στο διαδίκτυο.....	43
7.3 Αναφορές σε έρευνες.....	44

Κεφάλαιο 8ο: Συμπεράσματα και κατάθεση ερωτηματολογίου που θα χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες διεξαγωγής της έρευνας

8.1 Σκοπός της έρευνας.....	50
8.2 Υλικό και μέθοδος.....	51
8.2.1 Πιλοτική μελέτη.....	51
8.2.2 Δειγματοληψία.....	51
8.2.3. Ερωτηματολόγιο και μετρήσεις.....	52
8.2.4 Αυτό-αξιόλογηση σχέσεων με σημαντικούς άλλους.....	53
8.2.5. Κατανάλωση καπνού, οίνοπνεύματος και άλλων ουσιών.....	53
3. Μέτρηση ενδοοικογενειακής ψυχολογικής επιθετικότητας και φυσικής βίας.....	54
4. Μέτρηση της χρήσης του διαδικτύου από τους μαθητές.....	54
5. Μέτρηση του εθισμού στο διαδίκτυο από τους μαθητές.....	55
6. Αξιοπιστία μέτρησης των οργάνων.....	56
7. Στατιστική ανάλυση.....	57

Κεφάλαιο 9ο: Αποτελέσματα της έρευνας.....	57
---	-----------

9.1. Κοινωνιολογικό προφίλ ερωτηθέντων.....	59
9.2. Κατανάλωση καπνού, οιοπνεύματος και άλλων ουσιών.....	61
9.3 Σχέσεις με γονείς, φίλους και καθηγητές.....	61
9.4. Κοινωνιολογικό προφίλ των γονέων των ερωτώμενων.....	62
9.5. Απλές κατανομές ενδοοικογενειακής βίας.....	64
9.6. Απλές κατανομές όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου.....	69
9.7 Απλές κατανομές όσον αφορά τον εθισμό στο διαδίκτυο.....	70
9.8 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ των μαθητών ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο.....	72
9.9 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση των μαρτυριών ενδοοικογενειακής βίας των μαθητών, ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο.....	73
9.10 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ και των μαρτυριών ενδοοικογενειακής βίας των μαθητών, ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο.....	75

Κεφάλαιο 10^ο : Συζήτηση-συμπεράσματα της έρευνας

10.1 Εισαγωγή.....	78
10.2 Συζήτηση των συμπερασμάτων της έρευνας.....	79
10.3 Συνεισφορά των αποτελεσμάτων στην κοινωνική εργασία.....	84
10. 4. Γενικό συμπέρασμα	86

Βιβλιογραφία.....	87
--------------------------	-----------

Παράρτημα.....	94
-----------------------	-----------

Εισαγωγή.

Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που περικλείει καταστροφικές συνέπειες στα μέλη της οικογένειας, στα παιδιά και στην κοινωνία γενικότερα. Υπάρχουν πολλά είδη βίας όπως σωματική, ψυχολογική ή και οικονομική, με τη διαφορά ότι η ψυχολογική και η οικονομική βία δεν καταλήγουν πάντα σε σωματική, ενώ μια σωματικά κακοποιημένη γυναίκα έχει σίγουρα κακοποιηθεί και ψυχολογικά. (Ζύγα & Φωτεινέα 2006).

Κύριο χαρακτηριστικό της ενδοοικογενειακής βίας είναι η επιβολή της δύναμης του δράστη στο θύμα με τρόπο συστηματικό και επαναλαμβανόμενο. Ο θύτης προσπαθεί να αποδυναμώσει και να αποσυνδέσει το θύμα από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (οικογένεια, φίλοι, συγγενείς). Τα κύρια θύματα του φαινομένου ενδοοικογενειακής βίας είναι οι γυναίκες και τα παιδιά, ομάδες που χαρακτηρίζονται κοινωνικά και βιολογικά αδύναμες. (Αντωνιάδου & Μανωλιδάκη & Παναγιωτίδου 2006).

Επειδή η οικογένεια παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των εφήβων, οι οικογενειακοί παράγοντες έχουν αναφερθεί ότι παίζουν ίσως τον πιο καθοριστικό ρόλο στην ολοένα και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου από τους έφηβους. Η «κατάχρηση» του διαδικτύου έχει συνδεθεί με χωρισμένες οικογένειες, με εντάσεις και διαμάχες μέσα στην οικογένεια, με τη χρήση οινοπνεύματος και καπνού των γονέων. Επίσης, η χαμηλή οικονομική κατάσταση των οικογενειών έχει συνδεθεί με την χρήση του διαδικτύου από τους εφήβους (Yen & Yen & Chen et. al 2007).

Γίνεται αντιληπτό ότι πρέπει να διερευνηθούν περαιτέρω και σε βάθος οι τρόποι που οι οικογένειες επηρεάζουν την ολοένα και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου από τους νέους. Πρέπει όμως να σημειώσουμε εδώ ότι είναι δύσκολο να συσχετιστεί το ενδοοικογενειακό περιβάλλον με τον εθισμό στο διαδίκτυο, μιας και δεν υπάρχει ορισμός για τον εθισμό στο διαδίκτυο. (Van Rooij & Schoenmakers & Van de Eijnden et al 2010)

Σύμφωνα λοιπόν, με το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών, DSM-IV (2000), η διάγνωση των διαταραχών του ελέγχου των παρορμήσεων, συνίσταται στην εν δυνάμει συμπεριφοριστική τάση στον εθισμό. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, πολλοί ερευνητές να έρχονται σε αντίθεση και να διαφωνούν με το ενδεχόμενο μιας ευρύτερης έννοιας γύρω από τον εθισμό. Κάποιοι άλλοι όμως υποστηρίζουν, τον κατακερματισμό και το διαχωρισμό του εθισμού σε συγκεκριμένες επιμέρους διαγνωστικές κατηγορίες, όπως είναι για παράδειγμα ο διαδικτυακός εθισμός DSM-IV(2000).

Σύμφωνα με τον Van Rooij & Schoenmakers & Van de Eijnden et al (2010), ο διαδικτυακός εθισμός ως έννοια είναι παραπλανητική από μόνη της. Οι άνθρωποι ενδέχεται να αναπτύξουν μια προβληματική συμπεριφορά λόγω των ποικίλων εφαρμογών και δυνατοτήτων που διαθέτει το διαδίκτυο, αλλά όχι εξαιτίας τον ίδιου του διαδικτύου. Καθώς το ερευνητικό πεδίο του εθισμού στο διαδίκτυο επεκτείνεται, γίνεται ολοένα και πιο αυξανόμενη η ανάγκη διαχωρισμού μεταξύ του διαδικτύου, αυτού καθ' εαυτού, και των διαφόρων εφαρμογών που διαθέτει, όπως είναι οι συνομιλίες με άλλους (chat), οι ανταλλαγές ηλεκτρονικών μηνυμάτων(e-mails), η πλοήγηση στο διαδίκτυο (surfing), η χρήση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών, όπως επίσης και η χρήση των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης (facebook, my space κτλ.).

Ο Davis (2001) αναφέρεται στον διαχωρισμό μεταξύ συγκεκριμένης και γενικευμένης παθολογικής χρήσης του διαδικτύου. Δυστυχώς, η ακριβής συσχέτιση μεταξύ των ποικίλων εφαρμογών λογισμικού και διαδικτυακού εθισμού, δεν έχει ακόμα επίσημα καθοριστεί.

Στον παραπάνω καθορισμό και διαχωρισμό, συμφωνεί μέσα από την έρευνα της και η Beard (2001). Σκοπός της έρευνας της ήταν η τροποποίηση και η επεξεργασία των διαγνωστικών κριτηρίων, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την έννοια που κοινώς ονομάζεται διαδικτυακός εθισμός.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ευρύτερη βιβλιογραφία γύρω από τον εθισμό στο διαδίκτυο δεν υπάρχει. Πολλά από τα δημοσιευμένα άρθρα περιέχουν πληροφορίες οι οποίες δεν έχουν εμπειρικά ερευνηθεί. Επιπροσθέτως, τονίζει η Beard, ότι πολλά από τα σχετικά άρθρα συγκεντρώνονται γύρω από την ανασκόπηση της τρέχουσας βιβλιογραφίας χωρίς ωστόσο να παρέχουν ανεξάρτητη εμπειρική γνώση γύρω από τον εθισμό στο διαδίκτυο ή ακόμα και πιθανά θέματα-ζητήματα εθισμού γύρω από το διαδίκτυο.

Η βιβλιογραφία γύρω από τον διαδικτυακό εθισμό επικεντρώνεται στη δουλειά που έχει πραγματοποιήσει η ψυχολόγος Young(1997). Η έρευνα της Young, επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες παραμέτρους γύρω από τον διαδικτυακό εθισμό.

Η Beard αναφέρει ότι από τις εμπειρικά έγκυρες μελέτες που έχουν γίνει, οι μελέτες της Young είναι οι πιο ολοκληρωμένα μεθοδευμένες, με ένα αρκετά αντιπροσωπευτικό δείγμα και είναι εκείνη που άνοιξε το δρόμο του τρόπου διάγνωσης του διαδικτυακού εθισμού.

Σύμφωνα με τους όρους σωματική και ψυχική υγεία, η χρήση του διαδικτύου, μπορεί να παρέχει μια αίσθηση ανακούφισης από το άγχος ή ακόμα και από την κατάθλιψη καθώς μπορεί να αποτελέσει μια μορφή απόδρασης αλλά και εύρεσης βοήθειας από ένα άτομο για υποστήριξη ως προς κάποιον. Έχει φανεί επίσης ότι το (internet) διαδίκτυο είναι δυνατόν να παίζει ρόλο στη δημιουργία της αυτοεικόνας ενός ατόμου. Η Shotton (1989) περιέγραψε πως το διαδίκτυο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους γνώστες της πληροφορικής αγοράς έτσι ώστε παρέχει συμβουλές στους λιγότερο γνώστες. Το παραπάνω, είναι δυνατόν να οδηγεί σε υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης και σαν αποτέλεσμα την ολιστική βελτίωση της αυτοεικόνας εκείνων που βοηθούν τους άλλους.

Σύμφωνα με την Beard(2001) η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου κατ' επέκταση, έχουν επιτρέψει στον γενικό πληθυσμό τον πολλαπλασιασμό των γνώσεων γύρω από τα τεχνολογικά επιτεύγματα καθώς και σημαντική βελτίωση του γραπτού λόγου και της διανοητικής ανάπτυξης κάποιων ανθρώπων χάριν αυτού.

Σε αντίθεση με όλα τα παραπάνω ωστόσο, υπερτονίζει και τα αρνητικά της χρήσης του διαδικτύου καθώς παρουσιάζει ένα συνονθύλευμα δυσκολιών για τον ανθρώπινο πληθυσμό. Ποικίλες μελέτες, αναδεικνύουν τις συνέπειες της διαδικτυακής χρήσης. Σύμφωνα με εμπειρικές μελέτες, μια αρνητική συνέπεια της χρήσης του διαδικτύου έχει να κάνει με το εξεζητημένο περιεχόμενό του με το οποίο κανείς ασχολείται. Εκτενέστερα, υπάρχει ένα πλήθος παραπληροφοριών το οποίο διαιωνίζεται και δύσκολα κανείς μπορεί να διακρίνει ως παραπληροφόρηση.

Ένα ακόμα ζήτημα γύρω από το περιεχόμενο του διαδικτύου, αποτελεί το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι ανεξαρτήτου ηλικίας πλέον έχουν πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό. Το τελευταίο, μπορεί να αποτελέσει αίτιο απόλυσης ενός εργαζομένου από τη δουλειά του ή ακόμα και αίτιο σύγκρουσης στις διαπροσωπικές

του σχέσεις. Επικίνδυνη πληροφορία μπορεί να αναδυθεί από το διαδίκτυο ακόμα και για κατασκευή μίας βόμβας αποτελούμενη από αντικείμενα ενός σπιτιού.

Ως απόρροια του διαδικτύου πολλές αρνητικές συνέπειες μπορούν να αναδυθούν ακόμα και για τις διαπροσωπικές σχέσεις ενός ατόμου, δεδομένου ότι σου επιτρέπει την επαναδημιουργία ταυτότητας και κακής ή μη πραγματικής παρουσίας του εαυτού του ατόμου (Hirschman 1992).

Ο Siomos & Dafouli & Braimiotis et al (2009) υποστηρίζει και αυτός το διαχωρισμό που πρέπει να γίνει ανάμεσα στον εθισμό στις εφαρμογές που διαθέτει το διαδίκτυο και στον εθισμό στο διαδίκτυο. Προσθέτει επίσης ότι ο διαχωρισμός είναι δύσκολος επειδή τα τελευταία χρόνια προάγεται η συνεχής δικτύωση των χρηστών Η/Υ και η όλο και πιο τακτική χρήση του διαδικτύου στην καθημερινότητα είναι παράγοντες που δυσκολεύουν στη διάκριση της υγιής από την παθολογική χρήση του διαδικτύου.

Σύμφωνα με το Siomos & Dafouli & Braimiotis et al(2009), τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής πραγματικότητας (μικρός βαθμός ψηφιακού αλφαριθμητισμού γονέων, αργή διείσδυση του διαδικτύου, αργός βαθμός εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στα σχολεία), καταστούν αναγκαία την ύπαρξη ενός ερευνητικού εργαλείου, το οποίο να μπορεί να εφαρμοστεί από τον ειδικό ώστε να καλύπτει όσο το δυνατόν ευρύτερα τις πιθανές χρήσεις και καταχρήσεις των νέων τεχνολογιών με κοινό παρονομαστή τη χρήση του Η/Υ.

Εύλογο είναι το γεγονός ότι σε όλα τα προαναφερθέντα, οι πιο επιρρεπείς σε τέτοιες συμπεριφορές είναι οι έφηβοι, καθ' ότι συχνά δεν είναι ικανοποιημένοι με την εμφάνισή τους ενώ βρίσκονται σε αναζήτηση της ταυτότητάς τους. Το παραπάνω, σαν αποτέλεσμα μπορεί εύκολα να έχει την αναζήτηση μιας εικονικής ταυτότητας, αλλά και δημιουργίας εικονικών ρόλων καθώς δεν έχουν ακόμη λάβει ακέραιους στην καθημερινότητά τους στην προσπάθεια δημιουργίας ενός ακέραιου χαρακτήρα (Beard, 2001).

Σύμφωνα με την έρευνα του Frangos C. & Sotiropoulos I. & Frangos C., (2010) παρατηρήθηκε μία αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ εφήβων ανδρών και εφήβων γυναικών που παρουσίασαν εθισμό στο διαδίκτυο (42,1%- 27,7% αντίστοιχα). Βάση της παραπάνω έρευνας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι έφηβοι προερχόμενοι από οικογενειακό περιβάλλον χωρισμένων γονέων παρουσιάζουν συχνότερα πρόβλημα εθισμού στο διαδίκτυο από ότι έφηβοι προερχόμενοι από γονείς παντρεμένους ή μη.

Επιπροσθέτως, μεταξύ εφήβων μαθητών που ζουν με τους γονείς τους και εκείνων που δεν ζουν με τους γονείς τους, σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, εκείνοι που δεν ζουν με τους γονείς τους παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά εθισμού στο διαδίκτυο συγκριτικά με εκείνους που ζουν με τους γονείς τους (Frangos C. & Sotiropoulos I. & Frangos C., , 2010).

Η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο φορέα ανάπτυξης και κοινωνικοποίησης του ατόμου. Μέσα σε αυτή το άτομο διαμορφώνει το χαρακτήρα του και μαθαίνει τους ρόλους του. Προϋπόθεση για την ομαλή ανάπτυξή του είναι η σταθερή συνοχή στην οικογένεια και οι καθαρά προσδιορισμένοι ρόλοι. Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις και η ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των συζύγων οδηγούν στην αντιμετώπιση σχεδόν κάθε προβλήματος. Τα συναισθήματα που δημιουργούνται στο οικογενειακό περιβάλλον αυξομειώνονται, ανάλογα και με τα προβλήματα που εμφανίζονται. Η οικογένεια έχει να αντιμετωπίσει εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις.

Η «ενδοοικογενειακή βία» είναι ένας όρος που περιλαμβάνει πολλές και διαφορετικές μορφές κακοποίησης, κακής μεταχείρισης ή παραμέλησης που οι ενήλικοι ή τα παιδιά μπορούν να δοκιμάσουν σε οικείο, συγγενικό ή περιβάλλον σχέσεων εξάρτησης.

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τριών περίπου δεκαετιών, πολλή δημόσια και επαγγελματική προσοχή επικεντρώθηκε στην οικογενειακή βία. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις ακόλουθες *μορφές βίας*: στην βία κατά των γυναικών στις οικείες σχέσεις ή την κακοποίηση γυναικών συμπεριλαμβανομένης της συζυγικής κακοποίησης, που χρονολογούν τη βία και άλλες μορφές βίας ενάντια στις γυναίκες κακοποίηση παιδιών συμπεριλαμβανομένου της σωματικής κακοποίησης, σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, παραμέληση, και συναισθηματική κακοποίηση (συμπεριλαμβανομένης της έκθεσης στη συζυγική κακοποίηση) και κακοποίηση γηραιότερων ενηλίκων. Παρόλα αυτά υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές κακοποίησης, και ένα πρόσωπο μπορεί να υποβληθεί σε περισσότερες από μια.

Κεφάλαιο 1ο : Η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος και η συσχέτιση του με τον εθισμό στο διαδίκτυο σε παιδιά ηλικίας 15 έως 18 ετών.

1.1 Εισαγωγή

Γιατί μερικές οικογένειες είναι περισσότερο ευτυχισμένες από άλλες; Γιατί μερικοί γονείς και παιδιά έχουν υψηλότερα επίπεδα ψυχικής ισορροπίας από άλλες; Ο καθένας από εμάς γνωρίζει πως η οικογένεια επηρεάζει την ψυχική υγεία των παιδιών αλλά πως ακριβώς η οικογένεια επηρεάζει;

Αναμφισβήτητα, ο κυριότερος και πιο καθοριστικός παράγοντας για τη σωστή κοινωνικοποίηση του ατόμου είναι η οικογένεια, αφού «ως σύστημα παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών, καθώς και των κοινωνικών ρόλων που θα διαδραματίσουν στη ζωή τους αργότερα (Μαδιανού-Γκέφου, 2003).

Στο χώρο της οικογένειας το παιδί θα σχηματίσει ένα μεγάλο μέρος της προσωπικότητας και της κοινωνικής του ταυτότητας, θα διαμορφώσει μια αντίληψη του κοινωνικά αποδεκτού ή μη αποδεκτού, θα αφομοιώσει δηλαδή τις πρώτες αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, θα αποκτήσει την ικανότητα για σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων. Θα ταυτιστεί με τους «σημαντικούς άλλους», που γι' αυτόν είναι πρωταρχικά οι οικείοι του και από αυτούς θέλει να είναι αποδεκτό και να ταυτίζεται μαζί τους. Επομένως τα άτομα αυτά, οφείλουν να του παρέχουν τα πρότυπα μέσω των οποίων το παιδί θα αποκτήσει την ικανότητα να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του και

τελικά θα συγκροτήσει την προσωπικότητα του, τον «Εαυτό», κατά τον Mead (Λαμπροπούλου, 1994). Η οικογένεια πρέπει να βοηθήσει τα μέλη της να διαμορφώσουν τους στόχους τους ως μέλη μιας ευρύτερης κοινωνίας, για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν και να χειριστούν τα προβλήματα και την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή και ταυτόχρονα ως συγκροτημένα άτομα να συμβάλουν στη λειτουργικότητα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες θα ενταχθούν (Χριστοφόρου-Civili, 2001).

1.2 Η οικογένεια σήμερα

Σήμερα, η οικογένεια δοκιμάζεται, οι γονείς αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, τα διαζύγια αυξάνονται και η ψυχική υγεία των παιδιών κλονίζεται. Παρόλο που η ελληνική οικογένεια σε μεγάλο βαθμό, κρατάει ακόμη την παραδοσιακή μορφή, φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια χάνει έδαφος ως φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού και ως φορέας σταθεροποίησης της προσωπικότητας των ενήλικων μελών της, αλλά και ως χώρος προσωπικής αναζήτησης και ολοκλήρωσης. Τα παιδιά βρίσκονται τις περισσότερες ώρες της ημέρας εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος, σε παιδικούς σταθμούς, νηπιαγωγεία και ολόημερα δημοτικά σχολεία που αντικαθιστούν την οικογένεια ως πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης (Κουκουτσέλου, 2003).

Ο ρόλος της οικογένειας και συγκεκριμένα «των γονέων γίνεται θεμελιακός και η αγωγή του παιδιού διαμορφώνεται σε μέθοδο, μορφή διαλόγου, συνεννόηση που έχει τις αρχές της και μαθαίνεται» (Χουρδάκη, 2000). Η οικογένεια αποτελεί την κοινωνική μεταβλητή που έχει την αμεσότερη σχέση εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς από τους νέους, αφού μπορεί να επηρεάσει είτε στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων γονιού-παιδιού, με την κοινωνικοποίηση, τη διαπαιδαγώγηση ή την επίβλεψη, είτε με αντικειμενικούς παράγοντες που θεμελιώνουν μια «παραβατική» οικογένεια. Η οικογένεια είναι ο φορέας ο οποίος μπορεί να μειώσει τις πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, μέσω της διδασκαλίας του αυτοελέγχου και μέσω μιας φυσιολογικής επιτήρησης των παιδιών.

Από έρευνες προκύπτει ότι οι γονείς των παραβατικών ανηλίκων τιμωρούν συχνότερα τα παιδιά τους, δίνουν περισσότερες εντολές, σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς δίνουν μεγαλύτερη σημασία, χωρίς όμως να αντιλαμβάνονται εγκαίρως μια ενδεχόμενη παραβατική συμπεριφορά, προβαίνουν σε διαρκέστερες

φάσεις καταναγκαστικών αρνητικών συναλλαγών με τα παιδιά τους, δεν δίνουν σαφείς, αλλά αόριστες οδηγίες και είναι αρκετά αναποτελεσματικοί στη διακοπή της παραβατικής τους συμπεριφοράς. (Φαρσεδάκης, 1985)

Από την άλλη, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού πρέπει να του επιτρέψουν και να ενισχύσουν κάθε προσπάθεια για ανεξαρτητοποίηση του. Όσον αφορά τους έφηβους ηλικίας 15-18 ετών, αυτό θα ενισχυθεί με την υπευθυνότητα που πρέπει να κατέχουν αυτοί, για τις πράξεις τους.

Η εφηβεία, όπως γνωρίζουμε, είναι μια μεταβατική περίοδος των παιδιών η οποία χαρακτηρίζεται από πειραματισμό, έλλειψη κριτικής ικανότητας και ανάγκη διαφοροποίησης από τους γονείς. Παράλληλα, οι έφηβοι έχουν ανάγκη να αισθάνονται ανεξάρτητοι στην προσπάθεια αναζήτησης της ταυτότητας τους, και να δημιουργούν λειτουργικές σχέσεις τόσο κοινωνικές όσο και σεξουαλικές.

Είναι γεγονός ότι το διαδίκτυο έχει αλλάξει κατά πολύ τον κόσμο που ξέραμε και κυρίως τον τρόπο που επικοινωνούμε, διασκεδάζουμε, και ενημερωνόμαστε. Αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής των νέων καθώς προσφέρει πολλές και διαφορετικές δυνατότητες και επιλογές. Τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία παίζουν ηλεκτρονικά παιχνίδια, χρησιμοποιούν ηλεκτρονικές εγκυκλοπαίδειες, εκπαιδευτικά προγράμματα και γενικά ενημερώνονται από το διαδίκτυο για παντός είδους θέματα. Όταν όμως η χρήση του γίνεται υπερβολική κρύβει πολλούς κινδύνους. (Φαρσεδάκης, 1985)

Ως υπερβολική χρήση του διαδικτύου γενικά ορίζεται η παρορμητική αδυναμία ελέγχου της χρήσης του, της οποίας η στέρηση ακολουθείται από ευερέθιστη συμπεριφορά και οδηγεί σε αισθήματα πίεσης, άγχους, και δυσλειτουργικές συμπεριφορές σε καθημερινές δραστηριότητες. Στα παιδιά και τους εφήβους θεωρείται ότι η χρήση του διαδικτύου για περισσότερες από 10 ώρες την εβδομάδα αυξάνει σημαντικά την πιθανότητα εμφάνισης βιολογικών διαταραχών , όπως ημικρανίες, ξηροφθαλμία, μυοσκελετικές παθήσεις, διαταραχές στην ποιότητα του ύπνου, παραμέληση της προσωπικής υγιεινής και φυσικής άσκησης.

1.3 Οι νέοι και το διαδίκτυο.

Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη κρίση των οικογενειακών δεσμών καθώς τα διαζύγια αυξάνονται χρόνο με το χρόνο. Οι γονείς δουλεύουν πολλές ώρες την ημέρα εκτός σπιτιού, με αποτελέσματα να μην έχουν χρόνο να επικοινωνήσουν με τα παιδιά τους και να ασχοληθούν με αυτά που τους

απασχολούν και τους ενδιαφέρουν. Οι νέοι από την άλλη πλευρά αρχίζουν να έχουν μια πολύ καλή σχέση με τις νέες τεχνολογίες και περνούν αρκετές ώρες στο διαδίκτυο και στις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα στους εφήβους, το διαδίκτυο έχει την ικανότητα να καλύπτει συγκεκριμένες ψυχολογικές ανάγκες. Ένα από τα χαρακτηριστικά αυτού του μέσου είναι ότι μπορεί να δημιουργήσει μια «ιδανική κατάσταση εαυτού», όπου ο έφηβος μπορεί να εξερευνήσει διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς του χωρίς να έχει περιορισμούς και συνέπειες. Στο Διαδίκτυο δεν υπάρχουν άμεσες συνέπειες των πράξεων, ο χρήστης μπορεί να συνδεθεί και να αποσυνδεθεί όποτε θέλει, ενώ μπορεί να καλύψει την όποια εξωτερική εμφάνιση αφού δεν του είναι απαραίτητη για να εισχωρήσει σε κάθε διαδικτυακό τόπο. Ταυτόχρονα, ο έφηβος μπορεί να ενσαρκώσει διαφορετικούς ρόλους, ή να υιοθετήσει διαφορετικές ταυτότητες ανάλογα με την εκάστοτε διαδικτυακή εμπειρία, εξαιτίας της ανωνυμίας, που συνιστά κατεξοχήν χαρακτηριστικό του Διαδικτύου» (Ζαραφωνίτου 1995).

Τα συμπτώματα της εξάρτησης των εφήβων από το διαδίκτυο είναι αρκετά αναγνωρίσιμα και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής ειδικά από τους γονείς. Ο έφηβος που έχει εθιστεί στο διαδίκτυο ασχολείται συνέχεια με αυτό, ενώ οι ώρες ενασχόλησης αυξάνονται μέρα με την ημέρα. Παρουσιάζει θλιμμένη συμπεριφορά, δείχνει να μην έχει ενδιαφέρον για τα εξωτερικά ερεθίσματα και δεν μπορεί να ελέγξει τον χρόνο παραμονής του στο κυβερνοχώρο, με αποτέλεσμα μια φανερή απόσυρση από τις κοινωνικές, σχολικές, προσωπικές δραστηριότητες του. Συχνά τα παιδιά αυτά παρουσιάζουν μια απότομη πτώση της σχολικής τους επίδοσης ή σταματούν το σχολείο και απομονώνονται από την οικογένεια και τους φίλους τους. Παραμελούν την προσωπική τους φροντίδα και υγιεινή και παρουσιάζουν διαταραχές στο φαγητό (ανορεξία) και στον ύπνο (έντονες αϋπνίες ή υπνηλία). Το μόνο που απασχολεί τον εθισμένο έφηβο είναι να βρει χρόνο για να ασχοληθεί με τις online δραστηριότητες (παιχνίδια, ομάδες κοινωνικής δικτύωσης.). «Όταν δεν ασχολείται με το διαδίκτυο αισθάνεται αποδιοργανωμένος και αρκετά αγχωμένος. Αυτό το άγχος μπορεί να τον οδηγήσει σε εκρηκτικές συμπεριφορές (εκρήξεις θυμού, επιθετικότητα) ειδικά προς τους γονείς ή τα πρόσωπα φροντίδας» (Νόβα-Καλτσούνη 2001).

Το φαινόμενο μπορεί να εμφανιστεί σε εφήβους κατά την πρώιμη εφηβεία (10-14 ετών) ή και σε μικρότερη ακόμη ηλικία. Είναι πιο συχνό κατά την μέση εφηβεία (15-17 ετών), κατά την οποία οι έφηβοι πειραματίζονται και σταδιακά αυτονομούνται, καθώς και κατά την όψιμη εφηβεία (> 17 ετών). Στο 100% των

περιπτώσεων, την πρώτη επαφή με το ειδικό ιατρείο την κάνουν οι γονείς. Συνήθως τα παιδιά που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της εξάρτησης είναι αγόρια και μεγαλώνουν σε ένα δύσκολο οικογενειακό πλαίσιο (δυσλειτουργικές οικογένειες). Αυτοί οι έφηβοι παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια, με μέσο όρο καθημερινής χρήσης 5.5 ώρες (>10 ώρες) και μέσο όρο ηλικίας τα 15 χρόνια, ενώ είναι συχνές και οι επισκέψεις τους σε Διαδίκτυο καφέ. Τα online παιχνίδια βίας του διαδικτύου πέρα από την εξάρτηση που μπορούν να προκαλέσουν εξοικειώνουν τα παιδιά στη βία και άρουν τις αναστολές τους. Από έρευνες φαίνεται ότι πάνω από τα μισά παιδιά με εξάρτηση στο διαδίκτυο παρουσιάζουν και κάποιο ψυχικό-προσωπικό υπόστρωμα που πιθανώς συμβάλλει στην ανάπτυξη της κατάχρησης διαδικτύου (κυρίως σύνδρομο υπερκινητικότητας, διάσπαση προσοχής και καταθλιπτικό συναίσθημα). Στα υπόλοιπα παιδιά φαίνεται να παίζουν ρόλο τόσο οι περιβαλλοντικοί παράγοντες όπως έλλειψη επικοινωνίας και εφαρμογής ορίων από την οικογένεια όσο και η ίδια η εφηβεία (βιολογικά καθορισμένη τάση των εφήβου για αναζήτηση νέων εμπειριών).

Κεφάλαιο 2ο : Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την επίδραση του διαδικτύου σε παιδιά ηλικίας 15-18 ετών, καθώς και παράγοντες ενδοοικογενειακοί που μπορεί να οδηγήσουν στον εθισμό.

2.1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με το διαδίκτυο

Οι συζητήσεις γύρω από τη σχέση των παιδιών με το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες αποτελεί ένα θέμα που εδώ και 15 τουλάχιστον χρόνια συγκεντρώνει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας και των αρμοδίων φορέων για τη χάραξη δημόσιων πολιτικών.

Με μια πρώτη ματιά η συζήτηση γύρω από τα παιδιά και την πρόσβασή τους στις ψηφιακές τεχνολογίες μοιάζει ενδεχομένως σαν μια διαφωνία μεταξύ δυο πλευρών. Η μια θεωρεί ότι τα παιδιά ενδέχεται να έχουν ριψοκίνδυνες εμπειρίες κατά τη χρήση του διαδικτύου, για παράδειγμα, και επομένως πρέπει να προστατευτούν (Facer. & Furlong & Sutherland et al 2003). Η άλλη υιοθετεί μια πιο παιδοκεντρική προσέγγιση, ερμηνεύοντας τα δεδομένα σαν μια αναμενόμενη διαδικασία στην εξέλιξή τους και στην ανάπτυξή τους μέσα σε ένα καθορισμένο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο. Στην πρώτη περίπτωση αποδίδεται ιδιαίτερη έμφαση στον ψηφιακό αλφαριθμητισμό των παιδιών (Livingstone & Bovill 2001), με κύριο επιχείρημα το ότι η ασφαλής και αποτελεσματική χρήση των νέων τεχνολογιών στηρίζεται ως επί το πλείστον στην ανάγκη παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικοί να είναι

ψηφιακά έγγραμματα (Livingstone & Bovill 2001). Στη δεύτερη περίπτωση, η έμφαση αποδίδεται στην εμπειρία καθαυτή και στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά την προσλαμβάνουν μέσα στο εκάστοτε κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο (Bale 2012).

Με βάση λοιπόν την πρώτη προσέγγιση, τα παιδιά ενδέχεται να έρθουν αντιμέτωπα με διαφορετικές ριψοκίνδυνες εμπειρίες που ανακύπτουν, και ως εκ τούτου είναι άμεση η ανάγκη προσδιορισμού τους (Livingstone & Haddon, 2009). Στο πλαίσιο αυτό, το Δίκτυο EU Kids Online εξέτασε μια σειρά από διαθέσιμες μελέτες από όλη την Ευρώπη και κατέληξε σε μια ταξινόμηση των ενδεχόμενων ριψοκίνδυνων εμπειριών με τις οποίες μπορούν να έρθουν σε επαφή τα παιδιά. Ανάμεσα στις άλλες, ταυτοποίησαν δραστηριότητες όπως η πρόσβαση σε υλικό παράνομης φύσης, σε περιεχόμενο ρατσιστικού, βίου ή σεξουαλικού περιεχομένου, ο εκφοβισμός, ή η παρενόχληση, η εμπορική εκμετάλλευση του χρήστη, η επαφή με αγνώστους (Hasebrink & Livingstone & Haddon et al 2009) ή ο εθισμός στη χρήση του διαδικτύου (Young 1997)

Η σύγχρονη ερευνητική ατζέντα εστιάζει κυρίως στην έννοια του κινδύνου (Hasebrink & Livingstone & Haddon et al 2009) με αποτέλεσμα να τροφοδοτεί το γενικότερο κλίμα ηθικού πανικού γύρω από τα παιδιά και το διαδίκτυο. Επίσης, το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας είναι κυρίως ποσοτικού χαρακτήρα, δεν επιτρέπει απαραίτητα σε βάθος εξέταση της εμπειρίας καθαυτής ούτε και σε βάθος ανάλυση των αποτελεσμάτων.

2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία

Η ενδοοικογενειακή βία, από την άλλη, αποτελεί σαφώς ένα κοινωνικό πρόβλημα αλλά και αποτέλεσμα πιθανώς διαταραγμένης προσωπικότητας. Πολλά παιδιά μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον βίας και ακραίας συμπεριφοράς, έστω και αν τα ίδια δεν αποτελούν τον άμεσο στόχο της κακοποίησης. Η βία ανάμεσα σε ένα παντρεμένο ζευγάρι με απογόνους δεν επηρεάζει μόνο το θύμα αλλά και τα παιδιά. Σημαντικό είναι ότι, παιδιά που εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία, συχνά εμφανίζουν τις ίδιες συναισθηματικές αντιδράσεις με τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί σωματικά ή συναισθηματικά. (Avshalom & Slutske & Moffitt et al 2005)

Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, και μέσα από τη θεωρία του κύκλου της βίας, αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία της ανατροφής ενός παιδιού μέσα σε ένα σταθερό,

ασφαλές, με σαφείς ρόλους για τα μέλη του οικογενειακού περιβάλλον, μέσα στο οποίο το ίδιο θα νιώθει αποδοχή και αγάπη. Είναι σαφές ότι κάθε οικογενειακή δυσλειτουργία (μία τέτοια είναι και η βία μεταξύ των γονέων, αφού συχνά συνδυάζεται με ψυχική νόσο ενός γονέα και διάλυση της οικογένειας) συχνά οδηγεί στην εμφάνιση σοβαρών ψυχολογικών προβλημάτων και ψυχικών διαταραχών στο παιδί. (Walker 2006)

2.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την εξάρτηση από το διαδίκτυο

Η πρώτη περίπτωση εξάρτησης από το διαδίκτυο, είδε το φως της δημοσιότητας το 1997, στις Η.Π.Α. Το πρώτο Κέντρο Απεξάρτησης λειτούργησε το 1995, στην Πενσυλβάνια των Η.Π.Α., ενώ την ίδια χρονιά ο Νεοϋορκέζος ψυχίατρος Ivan Goldberg, εν μέρει αστειευόμενος, υιοθέτησε πρώτος τον όρο «Internet addiction» («εθισμός» στο Internet). Οι πρώτες περιπτώσεις αφορούσαν ενήλικες, ωστόσο τα επόμενα χρόνια το φαινόμενο επεκτάθηκε ραγδαία σε εφήβους και νέους. Λόγω του ότι η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία δεν έχει αποδεχθεί την κατάχρηση διαδικτύου ως κατάσταση αληθούς εθισμού, και υπάρχει γενικά συζήτηση στην διεθνή βιβλιογραφία περί τούτου, ο όρος «εθισμός» ή «εξάρτηση» χρησιμοποιούνται σε εισαγωγικά.

Από τα πρώτα στοιχεία που προκύπτουν από τα 35 (τριάντα πέντε) παιδιά και εφήβους που προσήλθαν στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) με αίτημα την αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου προκύπτουν ότι :

1. Το φαινόμενο είναι συχνότερο στα αγόρια,
2. Σε παιδιά με καταθλιπτικό συναίσθημα ή διάσπαση προσοχής(υπέρ- κινητικότητα)

Τα χαρακτηριστικά της εξάρτησης είναι τα εξής:

- Ανάγκη για ολοένα μεγαλύτερη ενασχόληση με το αντικείμενο της εξάρτησης,
- Αίσθημα στέρησης,
- Ενασχόληση περισσότερη απ' αυτήν που είχε προγραμματιστεί,
- Ανεπιτυχείς προσπάθειες ελέγχου,
- Μείωση άλλων δραστηριοτήτων.

Βλέπουμε ότι μπορεί να υπάρχει κατάθλιψη, υπέρ - κινητικότητα και διάσπαση προσοχής ή και αυτιστική συμπεριφορά.

Συν-νοσηρότητα με:

1. Σύνδρομο Υπέρ- κινητικότητας /Διάσπασης Προσοχής (κυρίως στους εφήβους)
2. Καταθλιπτικό Συναίσθημα
3. Σχιζοφρένεια
4. Ιδεοψυχαναγκαστική Διαταραχή
5. Διπολική Διαταραχή (κυρίως στους ενήλικες)

Κατά τη διάρκεια της θεραπείας δε διακόπτεται η χρήση, αλλά ο έφηβος μαθαίνει να θέτει όρια στη χρήση και να αρχίσει και πάλι την ενασχόληση με άλλες δραστηριότητες. Η παρακολούθηση πολλές φορές χρειάζεται να γίνεται από τετραμελή ομάδα στην οποία συμμετέχουν παιδίατρος, παιδοψυχίατρος, παιδοψυχολόγος και οικογενειακός σύμβουλος. Ο ρόλος των γονέων, επιπρόσθετα, είναι πάρα πολύ σημαντικός τόσο για την πρόληψη, όσο και για την αντιμετώπιση του εθισμού των παιδιών τους από το διαδίκτυο.

Η εξάρτηση από το διαδίκτυο βάζει στο στόχαστρο τους έφηβους. Κατά την πρώιμη εφηβεία (10-14 ετών) ή και σε μικρότερη ακόμη ηλικία. Είναι πιο συχνό κατά την μέση εφηβεία (15-17 ετών), κατά την οποία οι έφηβοι πειραματίζονται και σταδιακά αυτονομούνται, καθώς και κατά την όψιμη εφηβεία (> 17 ετών). Οι περισσότεροι εξαρτημένοι έφηβοι ασχολούνται με «παιχνίδια» στο σπίτι ή τα internet cafe.

Δύο έρευνες έχουν διεξαχθεί και δημοσιευθεί στην Ελλάδα, με δείγμα ωστόσο αποκλειστικά εφηβικό πληθυσμό. Η πιο πρόσφατη έρευνα σε 2.200 παιδιά 12-18 ετών στη Θεσσαλία διαπίστωσε εθισμό σε ποσοστό από 5,9% μέχρι 11,7% των εφήβων, δηλαδή ποσοστό μέχρι και 11 φορές μεγαλύτερο από τα παιδιά της Αθήνας. Ο Siomos & Dafouli & Braimiotis et al (2009) που διεξήγαγαν την έρευνα στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής του στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σχολιάζει ότι «σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, με πολύ χαμηλή διείσδυση του Διαδικτύου, τέτοια ποσοστά εθισμού κρίνονται πολύ υψηλά».

Ανέκαθεν η έρευνα που αφορούσε τη σχέση των παιδιών με τα ΜΜΕ ήταν ένα θέμα που κατείχε σημαντική θέση στην ακαδημαϊκή και πολιτική ατζέντα, όπως και την ατζέντα των Μέσων. Στο σημείο αυτό θα παρουσιάσουμε συνοπτικά μέρος της ερευνητικής δραστηριότητας στην Ελλάδα και το εξωτερικό κατηγοριοποιώντας τη για λόγους ευκρίνειας στο αντίστοιχο πεδίο. Σε γενικές γραμμές, η έρευνα για τα παιδιά και το διαδίκτυο μπορεί να ενταχθεί σε τρεις διακριτές κατηγορίες: την έρευνα για τις επιδράσεις του Μέσου, το δίπολο ασφάλειας-κινδύνου στη χρήση του (πρόσβαση σε υλικό, δραστηριότητα) και την πλαισίωση της δραστηριότητας (τον τρόπο που οι νεαροί χρήστες κατασκευάζουν εννοιολογικά το διαδίκτυο και το πλαίσιο χρήσης του, καθώς και την προβολή και διαχείριση της ταυτότητάς τους μέσω της χρήσης του Μέσου).

Με μια πρώτη ματιά φαίνεται ότι τα δυο πρώτα είδη έρευνας είναι κοινά εφόσον η έρευνα επιδράσεων εστιάζει συνήθως σε πιθανές αρνητικές επιδράσεις καθώς και σε επιδράσεις από πιθανώς ριψοκίνδυνες εμπειρίες. Για παράδειγμα η έρευνα των Van Mierlo & Van den Bulck (2004) εξετάζει την αιτιώδη σχέση ενασχόλησης με ηλεκτρονικά παιχνίδια με βία και παρακολούθησης τηλεόρασης σε σχέση με την καλλιέργεια προτύπων σε εφήβους. Επίσης οι Valkenburg & Peter (2007) εξετάζουν τις επιδράσεις των δικτύων φίλων για εφήβους στην αυτοπεποίθηση τους. Πρόκειται για δυο ενδεικτικές έρευνες που επιβεβαιώνουν ότι οι ερευνητές επιδράσεων εστιάζουν στην αναζήτηση επιδράσεων από εμπειρίες που θεωρούνται “ριψοκίνδυνες” στην ακαδημαϊκή και δημόσια ατζέντα.

Από την άλλη, το μοντέλο μελετών ‘ασφάλεια και κίνδυνος’ εστιάζει περισσότερο στην πρόσβαση και τις εμπειρίες των παιδιών και προσπαθεί να αξιολογήσει ή να ταυτοποιήσει ενδεχόμενο κίνδυνο ή ωφέλεια στις εμπειρίες αυτές. Αντιπροσωπευτική έρευνα της κατηγορίας αυτής είναι η EU Kids Online (2009-2011) καθώς και η πρότυπη έρευνα UK Children Go Online (Livingstone & Bovill 2001) από την οποία προέκυψε τόσο η πανευρωπαϊκή εκδοχή όσο και άλλες έρευνες

σε εθνικό επίπεδο (Τσαλίκη 2009). Η παρούσα έρευνα ανήκει από άποψη μεθοδολογίας σε αυτή την κατηγορία επίσης. Η διαφορά των μελετών αυτών από τις μελέτες επιδράσεων είναι η περισσότερο κοινωνιολογική σκοπιά από την οποία εξετάζουν τον ενδεχόμενο κίνδυνο και την ωφέλεια στις εμπειρίες των παιδιών. Παρά ταύτα, ακόμα και αυτού του είδους η έρευνα δεν αποστασιοποιείται αρκούντως από την έννοια του κινδύνου που θεωρείται ότι ελλοχεύει στη χρήση των νέων τεχνολογιών, με αποτέλεσμα να καταλήγει σε μια χαρτογράφηση της πρόσβασης των παιδιών στο διαδίκτυο ή σε άλλες νέες τεχνολογίες, αλλά όχι σε μια ενδελεχέστερη ανάλυση των ευρημάτων της.

Η τρίτη κατηγορία έρευνας που ασχολείται με τα παιδιά και το διαδίκτυο εξετάζει τις εμπειρίες των παιδιών μέσα από μια οπτική κοινωνικού κονστρουξιονισμού ή μετά-στρουκτουραλισμού. Οι μελέτες έχουν κατά κύριο λόγο πραγματοποιηθεί από ερευνητές του πεδίου των πολιτισμικών σπουδών και είναι ως επί το πλείστον ποιοτικής φύσης. Στόχο έχουν να αναλύσουν σε μεγαλύτερο βάθος τις αντιλήψεις των παιδιών για το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες, αλλά και τις εμπειρίες τους. Επίσης, οι Bober & Livingstone (2004) πραγματοποίησαν στη Μ. Βρετανία μελέτη για το διαδίκτυο και το ρόλο του στην κατασκευή της κουλτούρας των νέων. Οι μελέτες αυτές είναι ενδεικτικές μιας περισσότερο αναλυτικής ερμηνείας της χρήσης των νέων τεχνολογιών από τα παιδιά, μέσα και από ένα κοινωνικό-πολιτισμικό πρίσμα.

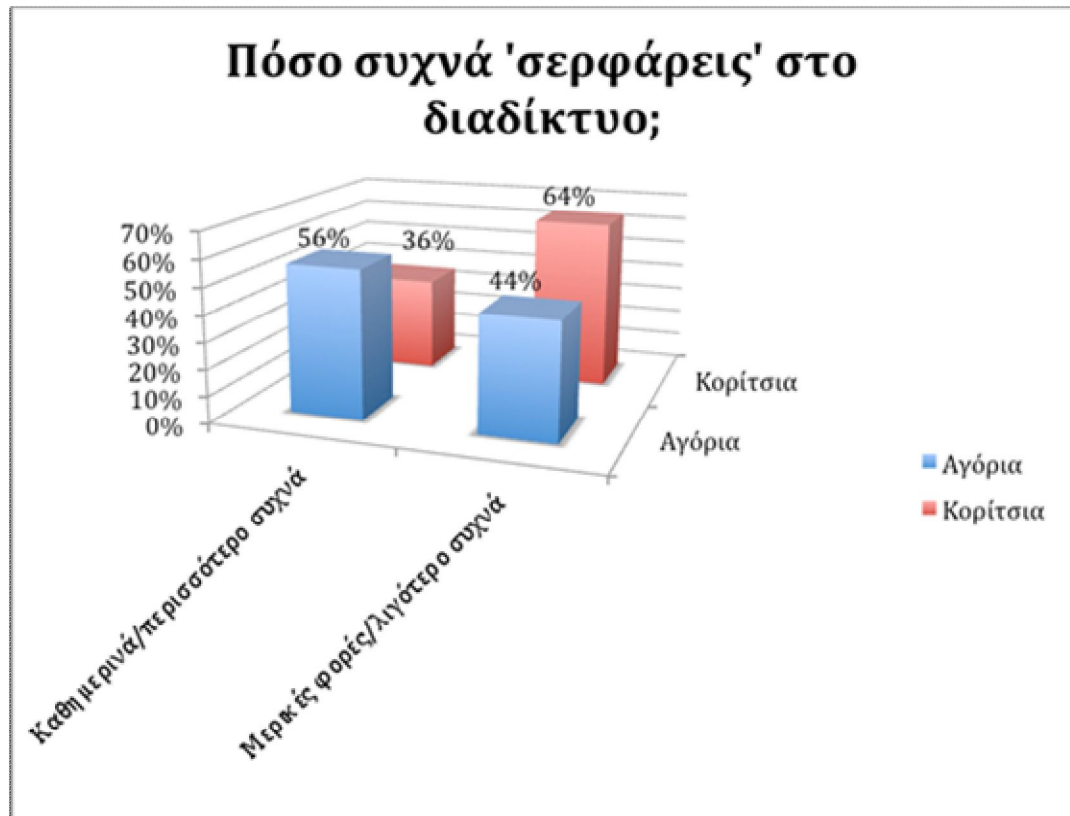
Παιδιά και Διαδίκτυο: Έρευνα στην Ελλάδα

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2009. Έως τη στιγμή εκείνη η ερευνητική δραστηριότητα στην Ελλάδα ήταν σχετικά περιορισμένη -33 μελέτες μέχρι και το 2008 (Stald & Haddon 2008)- και κυρίως αφορούσε τη χρήση των νέων τεχνολογιών από το γενικό πληθυσμό (συμπεριλαμβανομένης και της ηλικιακής ομάδας των εφήβων) ή τη χρήση τους στα πλαίσια του σχολείου (Καρσιώτη & Κεκκέρης & Σακωνίδης 2005). Η σχετική έρευνα αφορά ως επί το πλείστον την πρόσβαση στο διαδίκτυο (70%) και τις πρακτικές χρήσεις του (75%) από τα παιδιά (ibid: 15) και λιγότερο τις δεξιότητες στη χρήση του και τα ενδιαφέροντά τους. Βεβαίως τα τελευταία σε μεγάλο βαθμό προκύπτουν από την έρευνα για τις πρακτικές χρήσεις του Μέσου. Με βάση την παραπάνω έκθεση (Stald & Haddon 2008) που προέκυψε από την εξέταση των υπάρχουσών μελετών από το δίκτυο EU

Kids Online, η έρευνα στην Ελλάδα αφορά κατά 45% τη χρήση του διαδικτύου για μαθησιακούς σκοπούς, ενώ το 25% για ψυχαγωγικούς (παιχνίδια) (Stald & Haddon 2008). Στο 70% των μελετών, το ενδιαφέρον εστιάζεται στις *συνέπειες* της χρήσης του διαδικτύου: το 26% όλων των μελετών ασχολείται με τις θεωρητικά ριψοκίνδυνες διαδικτυακές δραστηριότητες (ibid: 25) και το 50% με τη χρήση του για κοινωνική δικτύωση – αν και ειδικά για την κοινωνική δικτύωση, η κατάσταση έχει πλέον αλλάξει εφόσον το Facebook είναι ευρέως διαδεδομένο (Livingstone & Haddon 2009).

Η ελληνική ερευνητική δραστηριότητα ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό τις ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις εφαρμόζοντας δοκιμασμένες ερευνητικές μεθόδους στο ελληνικό πλαίσιο όπου η έρευνα παραμένει περιορισμένη. Παρά το ότι στο πεδίο της παιδοψυχολογίας γίνεται διαρκώς έρευνα για τις επιδράσεις του διαδικτύου στα παιδιά και έχει επαρκώς χαρτογραφηθεί η κλίμακα διάδοσης και χρήσης του διαδικτύου, δεν έχουμε ακόμα μια γενική εικόνα του φαινομένου τόσο σε επίπεδο παιδιών όσο και γονέων, αλλά ούτε και μια βαθύτερη ανάλυση των δεδομένων.

Στο επόμενο κεφάλαιο περιγράφουμε την ταυτότητα και τη μεθοδολογία της έρευνας “Παιδιά και Διαδίκτυο στην Ελλάδα” και εξηγούμε τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μεθοδολογία, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της έρευνας καθώς και ο τρόπος εφαρμογής των μεθοδολογικών εργαλείων.

(Δείγμα: Αγόρια-Κορίτσια, 10-14 ετών)

Κεφάλαιο 3^ο: Μορφές ενδοοικογενειακής βίας.

3.1 Εισαγωγή

Με βάση τον Περί Βίας στην Οικογένεια Νόμο αρ.119(Ι)/2000, άρθρο 3:

➤ **Βία σημαίνει:**

«Οποιαδήποτε παράνομη πράξη, παράλειψη ή συμπεριφορά με την οποία προκαλείται άμεσα σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας από άλλο μέλος της οικογένειας και περιλαμβάνει και τη βία που ασκείται με σκοπό την επίτευξη σεξουαλικής επαφής χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, καθώς επίσης και τον περιορισμό της ελευθερίας του».

Επίσης οποιαδήποτε πράξη ή συμπεριφορά η οποία συνιστά βία και διαπράττεται στην παρουσία ανηλίκου, θεωρείται αδίκημα με βάση τον πιο πάνω Νόμο.

Οι ανήλικοι αντιμετωπίζονται ως θύματα της ενδοοικογενειακής βίας, ακόμη και όταν οι πράξεις δεν στρέφονται άμεσα εναντίον τους, αλλά όπως τελούνται ενώπιον τους.

ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ:

- Σωματική κακοποίηση
- Σεξουαλική παραβίαση – Αιμομιξία
- Ψυχολογική κακοποίηση
- Σύνδρομο του «αμέτοχου θεατή»

Η ενδοσυζυγική βία είναι ένα σοβαρό σημαντικό κοινωνικό θέμα που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής μιας και αφορά τον πιο σημαντικό θεσμό , την οικογένεια. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τις διάφορες μορφές ενδοσυζυγικής βίας , την σωματική , την σεξουαλική , την ψυχολογική , την οικονομική , τη θρησκευτική και το stalking.

A) Σωματική κακοποίηση:

Η **σωματική κακοποίηση** είναι μια σκόπιμη ενέργεια που καταλήγει σε σωματικό τραυματισμό. Περιλαμβάνει συμπεριφορές που ποικίλλουν από σπρώξιμο , χαστούκια , γρονθοκοπήματα , πνίξιμο , κλωτσιές , δάγκωμα , καψίματα και χρήση

όπλου μέχρι κλείδωμα του θύματος εκτός σπιτιού και εγκατάλειψή του σε κάποιο επικίνδυνο μέρος

«Η σωματική αδυναμία του θύματος μπορεί να ενισχύσει την υπεροχή του θύτη, όπως στη περίπτωση που κάποιος είναι ανάπηρος με αποτέλεσμα να βρίσκεται σε μεγαλύτερο κίνδυνο να υπερασπίσει τον εαυτό του. Ο σύντροφός του μπορεί να το κακοποιεί, να του ελέγχει την προμήθεια σε φάρμακα και να του απαγορεύει την πρόσβαση σε κάποιους χώρους του σπιτιού»(Salber & Taliafero 1995).

β) Σεξουαλική κακοποίηση: Η σεξουαλική κακοποίηση είναι η σεξουαλική συμπεριφορά μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων με ενδεχόμενη ανισορροπία δύναμης που ο ένας αναγκάζει τον άλλο σε μια ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή. Συμβαίνει με την εκμετάλλευση της σωματικής υπεροχής, της εξαπάτησης, του εκβιασμού και άλλων μεθόδων που δίνει στο δράστη το δικαίωμα της υπεροχής.

Περιλαμβάνει εξαναγκασμό του θύματος να συμμετάσχει σε σεξουαλικές επαφές είτε με τον ίδιο το θύτη είτε και με τρίτα πρόσωπα καθώς και σεξουαλική επίθεση. Αφορά επίσης περιπτώσεις βιασμού, αιμομιξίας, βιασμό έπειτα από ερωτικό ραντεβού, βιασμό από άγνωστο, συζυγικό βιασμό και σεξουαλική εκμετάλλευση. Ενδεχομένως ο δράστης να αρνηθεί να κάνει ασφαλές σεξ και να εκθέσει τοιουτοτρόπως τον σύντρόφό του σε επικίνδυνα μεταδιδόμενα νοσήματα. Επίσης, πολλές είναι οι περιπτώσεις που ο δράστης αναγκάζει τον σύντρόφό του να κοιτάει ή να συμμετάσχει σε πορνογραφικά βίντεο.

Αν και οι περισσότερες σεξουαλικές επιθέσεις κατά ανδρών διαπράττονται από άντρες δεν θα πρέπει να παραγνωρίζονται και αυτές που διαπράττονται από γυναίκες. Εντούτοις, ο ανδρικός βιασμός δεν έχει να κάνει με την σεξουαλική οριοθέτηση είτε του θύματος είτε του δράστη. Ο βιασμός δεν είναι έκφραση της σεξουαλικότητας, είναι εγκληματική πράξη που κίνητρο έχει την ανάγκη για έλεγχο, εξουτελισμό και πρόκληση βλάβης (National Sexual Violence Resource Center 2010).

Ένας απ' τους μύθους που διατηρείται επί πολλά χρόνια για την σεξουαλική κακοποίηση είναι ότι οι άντρες σπάνια πέφτουν θύματα, ιδιαίτερα όταν οι δράστες είναι γυναίκες μιας και θεωρείται αδιανόητο μια γυναίκα να εξαναγκάσει ένα άντρα να κάνει έρωτα μαζί της. Τα στερεότυπα για την σωματική αδυναμία των γυναικών και την "ευγενική" φύση οδηγεί πολλά άτομα να θεωρούν ότι οι γυναίκες δεν είναι ικανές για κάτι τέτοιο.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι περίπου το 50% των ανδρών – θυμάτων νιώθουν "τυχεροί" ενώ τουλάχιστον 1 στους 5 νιώθουν πραγματικά θύματα. Μια άλλη άποψη

που αφορά στη σεξουαλική επιθετικότητα των γυναικών υποστηρίζει ότι οι γυναίκες εκμεταλλεύονται την κατάσταση μέθης ή την επήρεια ναρκωτικών υπό την οποία βρίσκονται οι άντρες.

γ) Ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση: Η ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές εκμετάλλευσης. Περιλαμβάνει την κατάχρηση δύναμης και ελέγχου πάνω στο θύμα όπως και της κακοποίησης με προφορικό λόγο.

Η δράστης συνήθως υιοθετεί μια επικριτική , κυνική στάση απέναντι στον σύντροφό της , τον απειλεί ή συμπεριφέρεται με τρόπο που να τον εξευτελίζει και ενδεχομένως να τον απειλεί με αυτοκτονία στο ενδεχόμενο του χωρισμού.

Η ψυχολογική κακοποίηση μπορεί να επεκταθεί και στην επιβολή κοινωνικού αποκλεισμού , μια κατάσταση που μπορεί να ενισχύσει όλες τις μορφές κακοποίησης. Η δράστης μπορεί να απαγορεύσει οποιαδήποτε επαφή , είτε με το οικογενειακό είτε με το κοινωνικό περιβάλλον , μιας και θεωρείται ότι απειλούν την σχέση.

Ενώ η σωματική και η σεξουαλική βία είναι πιο εύκολο στο να αναγνωριστούν και να αξιολογηθούν , η ψυχολογική είναι πιο δύσκολη να ανιχνευθεί.

δ) Οικονομική κακοποίηση: Η οικονομική κακοποίηση περιλαμβάνει απαγόρευση της πρόσβασης του θύματος σε περιουσιακά στοιχεία ώστε να είναι οικονομικά εξαρτημένο από τον/την σύζυγό του. Αντιθέτως , ο δράστης μπορεί να κατασπαταλάει την περιουσία του ζευγαριού και να δημιουργεί χρέη ώστε να προκαλεί οικονομικά προβλήματα στον σύντροφό του

ε) Stalking: Το **stalking** ορίζεται σαν εγκληματική παρενόχληση , σε επαναλαμβανόμενη επαφή με το θύμα που του προκαλεί φόβο για την ασφάλειά του.

Περιπτώσεις stalking περιλαμβάνουν επαναλαμβανόμενη παρακολούθηση του σπιτιού ή του εργασιακού χώρου του θύματος , άμεσες απειλές για σωματική βλάβη ή πρόκληση φόβου για την ζωή είτε του ίδιου είτε κοντινών του προσώπων , αποστολή ανεπιθύμητων δώρων , γραμμάτων , παρακολούθηση τηλεφωνημάτων , φθορές στο σπίτι ή στ' αυτοκίνητο του θύματος , εκφοβισμό και προσπάθειες να ελέγξει την ζωή του τόσο κατά την διάρκεια της σχέσης όσο και κατά τον χωρισμό. Τα θύματα stalking υποφέρουν από ψυχολογικό άγχος που μπορεί να εκδηλωθεί σε έλλειψη ύπνου , παράνοια και κατάθλιψη (Help guide, Mental Health Issues)..

στ) Θρησκευτική εκμετάλλευση: Στην περίπτωση της **θρησκευτικής εκμετάλλευσης** ο δράστης χρησιμοποιεί τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του συντρόφου για να τον ελέγξει και να τον γελοιοποιήσει. Τον εμποδίζει να

συμμετάσχει σε θρησκευτικές εκδηλώσεις , γλευάζει τα πιστεύω του και ανατρέφει τα παιδιά τους με αξίες και πεποιθήσεις που ο πατέρας δεν έχει συμφωνήσει(Help guide, Mental Health Issues).

Άλλες μορφές κακοποίησης: Υπάρχουν διαφορές στα είδη της ενδοοικογενειακής βίας. Διαφορές στη συχνότητα , στη σοβαρότητα και στο αποτέλεσμα. Οι Johnson & Ferraro(2000) αναφέρουν την ύπαρξη πέντε είδη σχέσεων με ενδοσυζυγική βία:

α) Common Couple Violence: στην περίπτωση αυτή ο δράστης δεν είναι βίαιος εκτός σπιτιού και έχει μικρή πιθανότητα να είναι σεξουαλικά και συναισθηματικά κακοποιημένος.

β) Intimate Terrorism : σ' αυτού του είδους τη σχέση , ενδεχομένως να έχουν συμβεί ένα με δύο βίαια περιστατικά μικρής σοβαρότητας. Εντούτοις , περιλαμβάνει συναισθηματική κακοποίηση και πιθανή είναι η απόπειρα φόνου του συντρόφου. Στη σχέση αυτή είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν τη βία ως ένας τρόπος ελέγχου. Οι δράστες στη περίπτωση αυτή είναι πολύ πιθανό να σχεδιάσουν πολύ προσεκτικά ένα βίαιο σχέδιο εκδίκησης σε περίπτωση χωρισμού.

γ) Violent Resistance : ο ένας σύντροφος ελέγχει ή εκφοβίζει τον άλλο ο οποίος μπορεί να αντιδράσει βίαια σε αυτοάμυνα , ως ένας τρόπος για να προστατέψει τον εαυτό του. Αυτό το είδος συμβαίνει ως απάντηση σε μια απειλή και μπορεί να είναι ένα μεμονωμένο γεγονός(Johnson & Ferraro 2000).

δ) Mutual Violent Cotral : μπορεί να έχει διάρκεια δύο ημερών και συνδυάζεται με άσκηση ελέγχου εκατέρωθεν ή τα δύο μέλη να επιχειρήσουν το δεύτερο είδος βίας , το Intimate Terrorism (Johnson & Ferraro 2000).

ε) Dysphoric – Borderline Violence : έχει προταθεί από τους Haltzwork-Munroe & Stuart και περιλαμβάνει ένα άκρως συναισθηματικά εξαρτώμενο άτομο που καταλήγει στη βία. Σ' αυτού του είδους τη σχέση , ο δράστης είναι πιο πιθανό να έχει συναισθηματικά προβλήματα όπως άγχος , κατάθλιψη , φόβος εγκατάλειψης ή μεγάλη συναισθηματική εξάρτηση από το θύμα και προβλήματα προσαρμοστικότητας(Haltzwork-Munro & Stuart 1994).

Μπορούμε συνοπτικά να αναφέρουμε ότι οι κυριότερες συμπεριφορές μιας γυναίκας που ασκεί βία στον σύζυγό της είναι : **1)** συχνά κριτικάρει και προσβάλλει τον σύντρόφό του , **2)** καταστρέφει τα περιουσιακά του στοιχεία **3)** δείχνει ανίκανη να προστατέψει τον θυμό της **4)** ισχυρίζεται ότι την προκαλεί ο σύντροφός της και αντιδρά βίαια. **5)** δικαιολογεί την συμπεριφορά της και την αποδίδει στη χρήση

ουσιών και οινοπνεύματος **6)** αποφεύγει να συζητήσει το πρόβλημά της **7)** μειώνει την σοβαρότητα ή αρνείται την κακοποίηση που ασκεί **8)** είναι πάντα καχύποπτη για τις παρέες του συντρόφου της , την οικογένειά του και τις δραστηριότητες του **9)** δεν έχει υπομονή και ανοχή για τις ανάγκες του συντρόφου του **10)** τείνει , «μετά από κάθε βίαιο περιστατικό , να ζητά δεύτερη ευκαιρία και υπόσχεται ότι δεν θα επαναληφθεί»(Salber & Taliafero 1995).

3.2 Βασικά χαρακτηριστικά της ενδοοικογενειακής βίας.

Το βασικότερο χαρακτηριστικό ενός οικογενειακού κλίματος που βρίσκεται σε ένταση εξαιτίας της βίας που ασκείται ενδοοικογενειακά, είναι ότι η εντύπωση που δίνει προς το κοντινό ή μακρινό περιβάλλον είναι σχεδόν αντίθετη της πραγματικής. Αυτό αποδεικνύεται πρώτα απ' όλα, από το ότι το άτομο που ασκεί την βία είναι συνήθως υπέρ άνω πάσης υποψίας για τέτοιου είδους πράξεις. Όχι μόνο, δηλαδή, δεν συμπεριφέρεται κατά τον ίδιο τρόπο και στους άλλους κοντινούς του ανθρώπους, αλλά, ούτε καν, δεν εμφανίζει σημάδια επιθετικής συμπεριφοράς. Η μεγάλη αντίφαση, είναι και που δεν βοηθάει όσους υφίστανται την βία να εκφράσουν κάτι τέτοιο. Τα θύματα, έτσι, δεν κάνουν λόγο για την ενδοοικογενειακή βία γιατί νιώθουν ότι μπορεί και να μην γίνουν πιστευτά. Βέβαια, αρνούνται να μιλήσουν για το θέμα γιατί αυτή η καλή εικόνα του θύτη, πάνω απ' όλα, τα αποθαρρύνει να το κάνουν.

Όσον αφορά το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των οικογενειών που επικρατεί η βία, αυτό ποικίλει. Το γεγονός ότι, όσοι ασκούν και όσοι υφίστανται βία στα πλαίσια της οικογένειας προέρχονται από όλες τις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις, φανερώνει πως τα αίτια της βίας είναι πολύ βαθύτερα από την απόδοσή της σε τέτοιες αναλύσεις. Τα αισθήματα έχουν κυρίαρχο ρόλο στα αίτια της ενδοοικογενειακής βίας. Το αίσθημα της κατωτερότητας και της αυτοεκτίμησης κυριαρχεί σε αυτούς που την ασκούν. Είναι αυτό που τους εξωθεί να προβούν σε τέτοιου είδους πράξεις, προκειμένου να επιβεβαιώσουν στους γύρω τους το αντίθετο, ότι δηλαδή έχουν την δυνατότητα να επιβάλλονται στην οικογένεια. Το πιο συχνό παράδειγμα, είναι του άντρα που διακατέχεται από το αίσθημα της ζήλιας και καταφεύγει στην βία για να επιβεβαιώσει την κυριαρχία του στην σύζυγό του.

Φυσικά όλα αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω, όλα αυτά τα στοιχεία συμπεριφοράς του θύτη, γίνονται πολύ εύκολα εξωστρεφή με την χρήση ναρκωτικών ουσιών και οινοπνεύματος. Αυτά, βοηθάνε στο να λυθούν συμπεριφορές που σε νηφάλια μορφή βρίσκονται σε υπολανθάνουσα μορφή. Είναι γεγονός ότι η χρήση ουσιών καταφέρνει και κάνει τα θύματα της εξωστρεφή και παρορμητικά, πόσο μάλλον η εξάρτηση από αυτές. Τις περισσότερες φορές παρατηρείται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, από άτομα τοξικό-εξαρτημένα.

Όσοι καταφεύγουν στην χρήση βίας, είτε καταλαβαίνουν την θέση τους και την απαράδεκτη συμπεριφορά τους(παρά το ότι αμέσως μετά μπορεί να το επαναλάβουν) είτε αρνούνται την ευθύνη τους και την αποδίδουν στα θύματά τους. Πάντως οι τύψεις είναι αρκετά συχνό φαινόμενο στην συμπεριφορά του θύτη. Απλώς, όσο περνάει ο καιρός αυτές γίνονται λιγότερες ή παραμένουν μόνο στο σημείο που εκφράζονται μετά την πράξη, οπότε και η ‘απολογία’ αποτελεί έναν άνευ ουσίας και επαναλαμβανόμενο λόγο μετάνοιας. Χαρακτηρίζεται ως επαναλαμβανόμενος, γιατί σχεδόν καμία πράξη ενδοοικογενειακής βίας δεν λαμβάνει χώρα μία μόνο φορά. Άλλωστε αυτό είναι που από ένα σημείο και έπειτα εμποδίζει το θύμα ή τα θύματα να ξεφύγουν.

Κεφάλαιο 4ο : Διαγνωστικά κριτήρια για τον εθισμό στο διαδίκτυο.

4.1 Ο όρος «εθισμός του διαδικτύου»

Ο εθισμός στο Διαδίκτυο ερευνήθηκε για πρώτη φορά το 1996. Η μελέτη εξέτασε 600 περιπτώσεις βαριών χρηστών του Internet που έδειχναν να έχουν κάποια στοιχεία εθισμού – παθολογικής χαρτοπαιξίας, όπως αυτά ορίζονται στην τέταρτη έκδοση του DSM. Από τότε πολλές έρευνες προσπαθούσαν να ορίσουν τον εθισμό στο διαδίκτυο και εξέταζαν πρότυπα συμπεριφοράς που ξεχώριζαν τον παθολογικό από τον κανονικό χρήστη του διαδικτύου.

Αν και ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο όρος «εθισμός» θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο σε περιπτώσεις που αφορούν τις χημικές ουσίες (Bratter & Forrest 1985), παρόμοια διαγνωστικά κριτήρια έχουν εφαρμοστεί σε μια σειρά από προβληματικές συμπεριφορές, όπως η παθολογική χαρτοπαιξία (Young, 1997). Η δημοφιλής χρήση του όρου «εθισμός» μπορεί να συσχετίζεται με σχεδόν οποιαδήποτε ουσία ή δραστηριότητα (Hatterer & Pine 1994). Οι άνθρωποι λέγεται ότι είναι «εθισμένοι» στο φαγητό, το κάπνισμα, τα τυχερά παιχνίδια, τα ψώνια, την εργασία, το παιχνίδι, και το σεξ (Crossley 2000). Η εκρηκτική ανάπτυξη του Διαδικτύου την τελευταία δεκαετία έχει σχεδόν σίγουρα αλλάξει το προφίλ του «εξαρτημένος από τον υπολογιστή" (Brenner 1997, Young 1997). Το Διαδίκτυο παρέχει πρόσβαση σε ανθρώπους όπου και αν βρίσκονται και πλούσια ενημέρωση σε όλους τους τομείς ενδιαφέροντος.

Σε γενικές γραμμές, το Διαδίκτυο είναι ένα πολύ προωθημένο τεχνολογικό εργαλείο καθιστώντας την ανίχνευση και την διάγνωση του εθισμού δύσκολη. Συνεπώς, είναι σημαντικό ο έμπειρος κλινικός ιατρός να κατανοήσει τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν την φυσιολογική από την παθολογική χρήση του Διαδικτύου.

Η σωστή διάγνωση συχνά περιπλέκεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει επί του παρόντος αποδεκτό σύνολο κριτηρίων για τον εθισμό, πολύ λιγότερο για τον εθισμό στο Διαδίκτυο που περιλαμβάνεται στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών - τέταρτη έκδοση (DSM-IV, American Psychiatric Association 2000).

Από όλες τις διαγνώσεις που αναφέρονται στο DSM-IV, η παθολογική χαρτοπαιξία εθεωρείτο περισσότερο ανάλογη με την παθολογική φύση της χρήσης του Διαδικτύου. Με τη χρήση του όρου «παθολογική χαρτοπαιξία» ως μοντέλο, ο εθισμός στο Διαδίκτυο μπορεί να οριστεί ως μια διαταραχή που δεν συνεπάγεται την εθιστική ουσία. Ως εκ τούτου, ο Young (1997) ανέπτυξε ένα σύντομο ερωτηματολόγιο που τροποποίησε τα κριτήρια για την παθολογική χαρτοπαιξία για να παρέχει ένα εργαλείο ελέγχου για την εθιστική χρήση του Διαδικτύου:

1. Πιάνετε τον εαυτό σας να είναι απασχολημένος με το Διαδίκτυο (σκεφτείτε προηγούμενη on-line δραστηριότητα ή πρόβλεψη επόμενης δραστηριότητας στο διαδίκτυο);
2. Αισθάνεστε την ανάγκη να χρησιμοποιείτε το Διαδίκτυο με αυξανόμενες ποσότητες του χρόνου, προκειμένου να επιτύχετε την ικανοποίηση;
3. Έχετε κάνει επανειλημμένα ανεπιτυχείς προσπάθειες για τον έλεγχο, περικοπές, ή να σταματήσετε τη χρήση του Διαδικτύου;
4. Αισθάνεστε ανήσυχος/η, κυκλοθυμικός/ή, κατάθλιψη, ευερεθιστότητα όταν προσπαθείτε να μειώσετε ή να σταματήσετε τη χρήση του Διαδικτύου;
5. Μένετε on-line περισσότερο από ό, τι προβλεπόταν αρχικά;
6. Έχετε κίνδυνο ή διακινδυνεύσατε την απώλεια σημαντικών σχέσεων, εργασίας, εκπαίδευσης ή ευκαιρία σταδιοδρομίας λόγω του Διαδικτύου;
7. Έχετε πει ψέματα στα μέλη της οικογένειας, στον θεραπευτή, ή σε άλλους για να αποκρύψετε την έκταση της ενασχόλησης με το Internet;
8. Μήπως χρησιμοποιείτε το Διαδίκτυο ως έναν τρόπο να ξεφύγετε από τα προβλήματα σας ή για την ανακούφιση μιας δυσφορικής διάθεσης (π.χ., τα συναισθήματα της απελπισίας, ενοχή, άγχος, κατάθλιψη);

Θεωρούνται "εθισμένοι" όσοι απάντησαν "ναι" σε πέντε (ή περισσότερα) από τα ερωτήματα. Ο Young (1997) αναφέρει ότι το κριτήριο του "πέντε" ήταν σύμφωνο με τον αριθμό των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για την παθολογική χαρτοπαιξία

και θεωρήθηκε ως επαρκής αριθμός των κριτηρίων για τη διαφοροποίηση του κανονικού από τον παθολογικό χρήστη.

Το 1997, η Young πρότεινε μία δέσμη κριτηρίων για τη διάγνωση της εξάρτησης από το διαδίκτυο, στη βάση των κριτηρίων του DSM-IV (American Psychiatric Association, 2000), για την παθολογική χαρτοπαιξία (Young 1997).

Ειδικότερα επέλεξε οκτώ από τα δέκα κριτήρια της «παθολογικής χαρτοπαιξίας», τα οποία αξιολόγησε ως πιο κατάλληλα για την περιγραφή της παθολογικής χρήσης του μέσου: προσκόλληση στον παγκόσμιο ιστό, μία ανάγκη για αυξημένο χρόνο παραμονής σε σύνδεση ώστε να επιτευχθεί ένα επίπεδο ικανοποίησης, επανειλημμένες αποτυχημένες προσπάθειες περικοπής του χρόνου παραμονής, ευερεθιστότητα, κατάθλιψη ή ύφεση της διάθεσης όταν η χρήση περιορίζεται, παραμονή στη σύνδεση περισσότερο από όσο αρχικά ήταν προγραμματισμένο, διακινδύνευση μίας δουλειάς ή μίας εργασίας εξαιτίας της χρήσης του ιστού, ψευδείς δηλώσεις στους άλλους σε σχέση με τον πραγματικό χρόνο χρήσης, και παραμονή στη σύνδεση ως ένας τρόπος ρύθμισης της διάθεσης. Η Young υποστήριξε, ότι η πλήρωση πέντε των οκτώ αυτών κριτηρίων, είναι ικανή για την τοποθέτηση της διάγνωσης.

Όσοι ορίζουν το διαδίκτυο ως ανεξάρτητη διαγνωστική κατηγορία, έχουν αναπτύξει εκτιμήσεις σε σχέση με την επικράτηση της. Τα ποσοστά ωστόσο αυτά της επικράτησης ποικίλουν: από 3% (Mitchell 2000), 8.1% (Morahan-Martin & Schumacher 2000), 15% (Bai & Lin & Chen 2001) έως και 80% (Young 1997).

Προκειμένου να τοποθετηθεί η διάγνωση της διαταραχής του ελέγχου των παρορμήσεων σε σχέση με τη χρήση του διαδικτύου, προτάθηκε ως κριτήριο αποκλεισμού, η μη εκδήλωση της συμπεριφοράς στα πλαίσια άλλης πρωτεύουσας διαταραχής

Παράλληλα ωστόσο, αναπτύχθηκαν και άλλες διαγνωστικές προτάσεις για τον ακριβέστερο προσδιορισμό της «υποψήφιας» διαταραχής. Αναλυτικότερα, ο Goldberg το 1996 όρισε τη διαταραχή της εξάρτησης από το διαδίκτυο, ως μία συμπεριφορά εθισμού, που εδραιώνεται σαν μηχανισμός διαχείρισης του άγχους, δανειζόμενος κριτήρια από τις διαταραχές της εξάρτησης από ουσίες του DSM-IV. Στην ίδια κατεύθυνση ο Griffiths το 2002 πρότεινε, ότι κάθε συμπεριφορά χρήσης του ιστού που ικανοποιεί έξι πυρηνικά στοιχεία εξάρτησης: Συστηματικότητα, τροποποίηση της διάθεσης, ανθεκτικότητα, συμπτώματα στέρησης, συγκρούσεις και υποτροπές, χαρακτηρίζεται λειτουργικά εξαρτητική.

Σημειώνεται ότι μία μεγάλη μερίδα ανθρώπων που είναι εθισμένοι στη χρήση του διαδικτύου, πληρούν επίσης τα κριτήρια για διαταραχές της εξάρτησης από ψυχοτρόπες ουσίες και άλλες διαταραχές του ελέγχου των παρορμήσεων, όπως η παθολογική χαρτοπαιξία (Morahan-Martin & Schumacher 2000). Υποστηρίζεται μάλιστα, ότι οι χρήστες εκείνοι με προφίλ, που περιλαμβάνει τις εν λόγω διαταραχές, έχουν ήδη κάνει το πρώτο βήμα για την υπερβολική χρήση του (Pratarelli & Browne 2002).

Κεφάλαιο 5ο :Προβληματική χρήση του διαδικτύου.

5.1 Εισαγωγή

Το θέμα άρχισε να συζητείται από το 1987 πήρε όμως μεγαλύτερες διαστάσεις μετά το 1996, όταν αρκετοί ειδικοί θεώρησαν ότι η υπερβολική ενασχόληση με τον υπολογιστή μπορεί να προκαλέσει εθισμό και αναγνώρισαν το συγκεκριμένο πάθος ως αυθύπαρκτη διαταραχή και εξάρτηση με παρόμοια κριτήρια με αυτά των άλλων εξαρτήσεων. Παρόλα αυτά όμως υπάρχει ακόμα διαφωνία στον επιστημονικό χώρο για το αν αποτελεί όντως εξάρτηση ή το σύμπτωμα ενός σοβαρότερου προβλήματος. Οι περισσότεροι ερευνητές τείνουν να την θεωρούν μια **ψυχοφυσιολογική διαταραχή**.

Μια έρευνα-σοκ που έγινε σε σχολεία της Θεσσαλίας μας έδειξε πόσο υπαρκτός είναι ο κίνδυνος του εθισμού στο διαδίκτυο. Για την ακρίβεια μας έδειξε ότι 1 στα 12 παιδιά είναι εθισμένο στο διαδίκτυο. Βέβαια στην ίδια έρευνα προκύπτει ότι ο εθισμός στο διαδίκτυο αφορά κυρίως τα αγόρια καθώς το 75% των εθισμένων ατόμων είναι αγόρια. Οι Siomos & Dafouli & Braimiotis et al (2009) θεωρεί πως αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα αγόρια ασχολούνται περισσότερο με τις νέες τεχνολογίες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται και ο κίνδυνος εθισμού.

Εξίσου τρομερό είναι ότι το Τμήμα Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας μέσα σε διάστημα 19 μηνών έχει παρέμβει σε τουλάχιστον 10 περιπτώσεις εφήβων που ήθελαν να αυτοκτονήσουν εξαιτίας του διαδικτύου. Σύμφωνα με τους εφήβους οι λόγοι που τους οδήγησαν στην απόπειρα αυτοκτονίας ήταν τα ψυχολογικά προβλήματα, η περιέργεια και κυρίως η απώλεια μεγάλων χρηματικών ποσών σε τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα στο διαδίκτυο.

Ανεξάρτητα από το πώς χαρακτηρίζει ο καθένας την καταχρηστική διαδικτυακή ενασχόληση που οδηγεί σε εξάρτηση, η υπόθεση αυτή εξελίσσεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, με γρήγορους ρυθμούς και αν δεχτούμε τη λογική ότι η εξάπλωση του φαινομένου θα ακολουθεί την τάση διάδοσης του διαδικτύου, με όποια

χρονική υστέρηση, η σχετική εξάρτηση ενδέχεται να αποτελέσει μια από τις σοβαρότερες των επόμενων δεκαετιών. (Greenfield 1999)

Όπως ήταν αναμενόμενο και στη χώρα μας έχουν εμφανιστεί, σχετικά πρόσφατα, αρκετά κρούσματα διαδικτυακής εξάρτησης. Χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της εξέλιξης αποτελεί το γεγονός ότι αρκετές δεκάδες παιδιών και περισσότερο εφήβων έχουν ζητήσει βοήθεια από τη μονάδα εφηβικής υγείας (Μ.Ε.Υ) της Β΄ παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Νοσοκομείου Παίδων «Α. Κυριακού» για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα. Εξάλλου από την έρευνα που πραγματοποίησε η Μ.Ε.Υ στη χώρα μας προέκυψε ότι ήδη το 1% των παιδιών εμφανίζουν συμπτώματα εξάρτησης από το διαδίκτυο. Άλλα, σημαντικά στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα σχετικά με το χρόνο που καταναλώνουν οι έφηβοι στο διαδίκτυο, είναι τα εξής: (Truer & Fabian & Furedi 2001)

- πάνω από το 50% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για πάνω από ένα έτος

- πάνω από το 25% αναφέρει καθημερινή χρήση

- τα αγόρια χρησιμοποιούν το διαδίκτυο αρκετά περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια

- υπήρξε θετική συσχέτιση της χρήσης διαδικτύου και της διάσπασης προσοχής

- (υπέρ-κινητικότητα)

- το 18% περίπου, παρουσιάζει περιοδικά η συχνά προβλήματα σχετικά με την κατάχρηση του διαδικτύου, δηλαδή μιας κατάστασης που προηγείται του εθισμού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ανάλογες έρευνες που προηγήθηκαν σε άλλες χώρες όπως η Γερμανία, η Ισπανία οι Η.Π.Α και πρόσφατα και στην Κίνα , που αριθμεί ήδη πάνω από 250 εκατ. κατοίκους συνδεδεμένους στο διαδίκτυο, τα συμπεράσματα ήταν ανάλογα

Η χρήση του διαδικτύου από νέους φορτισμένους με συναισθήματα σαν τα παραπάνω και διψασμένους να καλύψουν ανάλογες ανάγκες, εγκυμονεί προφανώς τεράστιους κινδύνους που μπορούν να απειλήσουν ακόμα και την ίδια τη ζωή τους. Ακραία παραδείγματα χρηστών που αποφασίζουν να γίνουν διαδικτυακοί ερημίτες (οι επονομαζόμενοι «χικιμόρι» στην Ιαπωνία) ή να οργανώσουν ομαδικές αυτοκτονίες, έχουν από καιρό δει το φως της δημοσιότητας. (Bai & Lin & Chen 2001)

5.2 Στατιστικά στοιχεία

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής έρευνας της Μ.Ε.Υ. το 2007, η χρήση διαδικτύου είναι δημοφιλής στους Έλληνες εφήβους και ενδέχεται να οδηγήσει σε ψυχοκοινωνικά προβλήματα, όταν υπάρχει υπερβολή.

Στη νέα έρευνα το 2010 προέκυψε μεταξύ άλλων ότι:

- Υπάρχει τάση αύξησης των ποσοστών υπερβολικής χρήσης.
- Οι επαρχιακές πόλεις παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό συμπεριφορών εθισμού στο διαδίκτυο και οριακής χρήσης σε σύγκριση με τον πληθυσμό της Αττικής.
- Αντίθετα με τα αποτελέσματα του 2007, όπου τα αγόρια είχαν προβάδισμα όσον αφορά τις συμπεριφορές εξάρτησης, τώρα υπάρχει εξίσωση των ποσοστών στα δύο φύλα.
- Η πρώτη αιτία που μπορεί να οδηγήσει σε συμπεριφορά εθισμού είναι τα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης και ακολουθούν τα διαδικτυακά παιχνίδια. Στα αποτελέσματα του 2007 η πρώτη αιτία ήταν τα διαδικτυακά παιχνίδια.
- Τα παιδιά με συμπεριφορές εξάρτησης παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά στη χαμηλή βαθμολογία σχολείου (βαθμός <12) σε σύγκριση με τον πληθυσμό που ασχολείται με το διαδίκτυο σε φυσιολογικά πλαίσια.
- Επίσης τα παιδιά με συμπεριφορές εξάρτησης επιδίδονται σε παιχνίδια τύχης και χρησιμοποιούν υλικό με σεξουαλικό περιεχόμενο σημαντικά συχνότερα από τον υπόλοιπο πληθυσμό.
- Σύμφωνα με την ψυχομετρία, οι έφηβοι με συμπεριφορές εξάρτησης παρουσιάζουν τάσεις επιθετικότητας και παραβατική συμπεριφορά, ενώ οι έφηβοι με την οριακή χρήση (στάδιο προ της «εξάρτησης», το οποίο ωστόσο παραπέμπει σε προβληματική χρήση) παρουσιάζουν τάσεις καταθλιπτικού συναισθήματος και άγχους.
- Γενικά οι έφηβοι με προβληματική χρήση φαίνεται να αποκτούν μια κακώς εννοούμενη άνεση με το διαδίκτυο καταργώντας όρια και παρουσιάζοντας συμπεριφορές υψηλού κινδύνου.

5.3 Αίτια που οδηγούν στον εθισμό του διαδικτύου.

Τι είναι αυτό όμως που δημιουργεί σε παιδιά και εφήβους αυτές τις ανάγκες;

Καταρχήν η εφηβεία είναι από μόνη της μια περίοδος κατά την οποία το άτομο είναι ευάλωτο σε εξαρτήσεις καθώς ο μιμητισμός, ο πειραματισμός, η άγνοια κινδύνου, η περιέργεια και η αντίδραση σε κάθε είδους καταπίεση αποτελούν συστατικά της στοιχεία. «Πέρα από αυτό όμως δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η εξάρτηση από το διαδίκτυο συναντάται συχνότερα σε παιδιά μονογονεϊκών και δυσλειτουργικών οικογενειών που βιώνουν μοναξιά, παραμέληση και γενικότερα έλλειψη ουσιαστικής επαφής και επικοινωνίας με το άμεσο περιβάλλον τους» (Mitchell 2000).

Οι νέοι, κουβαλώντας όλο το φορτίο της καθημερινότητας, βρίσκουνε στο διαδίκτυο τόσα όσα αρκούν –και περισσότερα- για να αποσυμπιέσουν τα βάρη της ρουτίνας. Δεν είναι λίγες ούτε οι υποχρεώσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν ούτε η ταχύτητα στην οποία πρέπει να αντεπεξέλθουν. Έτσι, το διαδίκτυο θα μπορούσε αρχικά να ειδωθεί σαν τρόπος χαλάρωσης και αποσυμπίεσης της καθημερινής ζωής. Στο πλεονέκτημα της χαλάρωσης που προσφέρει, έρχεται να προστεθεί ο συνδυασμός πολλών δραστηριοτήτων παράλληλα, όπως για παράδειγμα, η απόλαυση ενός μουσικού κομματιού συγχρόνως με την ενασχόληση με ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι κοκ. Ας σημειωθεί ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια είναι βασική πηγή του εθισμού στο διαδίκτυο, όχι μόνο γιατί πλέον παρουσιάζονται σαν το σύγχρονο μέσο διασκέδασης, αλλά και για την ίδια τους την φύση που χαρακτηρίζεται από την ποικιλία της. Υπάρχουν, δηλαδή, κάθε είδους παιχνίδια για κάθε προτίμηση, τα οποία μπορεί κανείς να παίξει μόνος του και να νιώσει το ίδιο ευχαριστημένος από το να έπαιζε κάτι ομαδικό.

Στο διαδίκτυο, οι νέοι μπορούν να επικοινωνήσουν με τους φίλους τους, ακόμα και σε χρονικές στιγμές της ημέρας που κάτι τέτοιο διαφορετικά θα ήταν κουραστικό και χρονοβόρο. Επιπλέον, τους έλκει το γεγονός ότι η απρόσωπη αυτή επικοινωνία μπορεί να πραγματοποιηθεί τόσο εύκολα. Τα πιο εσωστρεφή παιδιά ή απλά αυτά που είναι επηρεασμένα από τα σύγχρονα πρότυπα συμπεριφοράς και εξωτερικής εμφάνισης, νιώθουν ήδη χαμηλή αυτοεκτίμηση και ντροπή για χαρακτηριστικά τα οποία ενδεχομένως δεν ανταποκρίνονται στα πρότυπα αυτά. Συγκεκριμένα οι εφήβοι, οι οποίοι στην ηλικία που βρίσκονται κατακλύζονται από προσωπικές ανασφάλειες, γοητεύονται από τα διαδικτυακά κοινωνικά μέσα, που

χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο και τις άσχημες συνέπειες της απόρριψης μπορούν και παρουσιάζουν τον εαυτό που εμπιστεύονται περισσότερο-χωρίς απαραίτητα αυτός να είναι αληθινός-. Ο χρόνος που τους δίνει ο γραπτός λόγος να μιλήσουν με τα κατάλληλα λόγια, αλλά και η άνεση ότι τα λόγια αυτά εκφράζονται με μεγαλύτερη ευκολία απ' ότι πρόσωπο με πρόσωπο, καθώς και η δυνατότητα να κατασκευάσουν το προφίλ που επιθυμούν, τους κάνει να προτιμούν αυτού τους είδους την επαφή. Όσο ο έφηβος μεγαλώνει και πλησιάζει την μέση εφηβεία, ο πειραματισμός και η περιέργεια, η μη συνειδητοποίηση του κινδύνου και η φυσιολογική αντίδραση σε κάθε καταπίεση, γίνονται βασικά χαρακτηριστικά του (αποτελεί ακόμη αναπτυσσόμενο άτομο), και τον καθιστούν ευάλωτο και ευαίσθητο σε εξαρτήσεις.

Τα παραπάνω δεν είναι απόλυτα, αφού η χρονολογική ηλικία μπορεί να μην συμβαδίζει πάντα με το αναπτυξιακό ψυχοκοινωνικό και γνωστικό στάδιο : π.χ. ένας έφηβος 10 ετών μπορεί να βρίσκεται αναπτυξιακά στη μέση εφηβεία και να συμπεριφέρεται ανάλογα κ.λπ. (Wang 2001)

Η μοναξιά που μπορεί να νιώθουν οι νέοι αποτελεί επίσης μία σημαντική αιτία του εθισμού στο διαδίκτυο. Πολλές φορές βρίσκουν καλύτερη την λύση να κλειστούν στον εαυτό τους και να επικοινωνούν με τον τρόπο που αυτοί θέλουν με τους άλλους ανθρώπους, παρά να συνδιαλλαγούν πιο ειλικρινά με τους τελευταίους. Συχνά, αυτό είναι απόρροια ή τουλάχιστον ευθύνη, της ίδιας της οικογένειας που είτε φέρεται με τρόπο τέτοιο στο νεαρό μέλος της οικογένειας ώστε αυτό να νιώθει μόνο του, είτε δεν το βοηθούν να βρει άλλη διέξοδο. Το περιβάλλον της οικογένειας σε συνδυασμό με μία προσωπικότητα συνεσταλμένη, στέκονται ικανά να οδηγήσουν ένα παιδί στην εθιστική χρήση του διαδικτύου.

Ας μην ξεχνάμε και τα καθαρά ψυχολογικά αίτια που οδηγούν έναν νέο στον εθισμό της χρήσης του διαδικτύου. Ένα από αυτά μπορεί να είναι η κατάθλιψη. Η πάθηση αυτή δεν αποκλείει τους νέους, καθώς στην εποχή μας είναι η πιο συχνή πάθηση. Στην ουσία ο νέος που έχει κατάθλιψη, μελαγχολεί για ένα απροσδιόριστο μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι αρνητικές σκέψεις κυριαρχούν στο μυαλό του και δεν αφορούν μόνο γενικές εκτιμήσεις, αλλά πολλές φορές στρέφονται αυτοκαταστροφικά προς τον ίδιο του τον εαυτό. Ο νέος που εθίζεται στο διαδίκτυο, ενδέχεται επίσης, να πάσχει από αγχώδεις διαταραχές. Σε αυτή την περίπτωση, αυτό που διακατέχει τον νέο είναι τα έντονα συναισθήματα. Αυτά μπορεί να είναι το ανεξήγητο άγχος, η υπερβολικά αυξημένη κινητικότητα και η διαταραχή. Δεν λείπουν οι φοβίες απέναντι σε πρόσωπα και σε καταστάσεις που το επίπεδο τους είναι αδιευκρίνιστα υψηλό και

αδικαιολόγητο. Οι φοβίες αυτές, πιθανά να γενικεύονται και στην ευρύτερη κοινωνικοποίηση των νέων και να εκφράζονται, για παράδειγμα, ακόμα και με την μορφή της αγοραφοβίας.

Κεφάλαιο 6ο: Λανθασμένη και ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου από παιδιά.

6.1 Παιδιά και γονείς «αντιμέτωποι» με το διαδίκτυο.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και το διαδίκτυο έχουν καθιερωθεί στο πνεύμα όλων μας σαν αξιόπιστες και σωστές πηγές πληροφόρησης. Όμως, εκτός απ' όλα τα καλά που φέρνει το διαδίκτυο, κρύβει και πραγματικούς κινδύνους για ένα ανυποψίαστο παιδί.

Είναι πολύ σημαντικό οι γονείς και αυτοί που έχουν την ευθύνη να επιβλέπουν τα παιδιά, να γνωρίζουν τα πλεονεκτήματα αλλά και τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους που έχει το διαδίκτυο και οι διάφοροι τρόποι επικοινωνίας που μπορούν να γίνουν μέσω του.

Τα παιδιά μπορούν να βρουν στο διαδίκτυο μια πληθώρα πληροφοριών από διάφορες πηγές μάθησης όπως εγκυκλοπαίδειες, βιβλιοθήκες, ειδησεογραφικά πρακτορεία και πολλούς άλλους οργανισμούς. Επίσης μπορούν να παίζουν ηλεκτρονικά παιχνίδια και να επικοινωνούν με φίλους τους

Η φύση του διαδικτύου είναι τέτοια που ελκύει τα παιδιά: Το γεγονός ότι με το πάτημα ενός κουμπιού μπορούν να επισκεφθούν τόσα ελκυστικά πράγματα και να επικοινωνούν με φίλους τους, ικανοποιεί το φυσιολογικό για την ηλικία τους αυθορμητισμό, την περιέργεια και την ανάγκη τους για άμεση ανταπόκριση και ικανοποίηση.

Εμείς σαν γονείς διδάσκουμε τα παιδιά μας να μη μιλούν με άγνωστους, να μην ανοίγουν την πόρτα σε άγνωστους εάν είναι μόνα στο σπίτι και να μην δίνουν πληροφορίες σε άγνωστα άτομα όταν τηλεφωνούν στο σπίτι μας. Αρκετοί γονείς μάλιστα παρακολουθούν που πάνε τα παιδιά τους, με ποιόν παίζουν, τι βλέπουν στην τηλεόραση, τι βιβλία και τι περιοδικά διαβάζουν. (Borduin & Williamson & Howe 1991)

Δυστυχώς όμως είναι γεγονός ότι πολλοί γονείς δεν έχουν ακόμη αντιληφθεί ότι χρειάζεται η ίδια προσοχή, επίβλεψη και καθοδήγηση για τα παιδιά τους σε θέματα που αφορούν το διαδίκτυο.

Οι γονείς δεν πρέπει να επαναπαύονται ότι τα παιδιά τους μπορούν να προστατευτούν απ' αυτούς που προσφέρουν κάθε μορφής υπηρεσίες στο διαδίκτυο. Πολλές ομάδες συζητήσεων παιδιών στο διαδίκτυο ("chat rooms", "news groups") δεν επιβλέπονται από κανένα.

«Υπάρχει πλήρης ανωνυμία και τα ονόματα που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και επικοινωνία μεταξύ των παιδιών πολύ συχνά είναι ψευδώνυμα. Είναι αδύνατο να γνωρίζει σε τέτοιες περιπτώσεις το παιδί εάν αυτός με τον οποίο επικοινωνεί είναι πράγματι παιδί ή για παράδειγμα κάποιος ενήλικας που να θέλει να του κάνει κακό». (Greenfield 1999)

Όταν το παιδί τους λαμβάνει κανονικό ταχυδρομείο ή όταν δέχεται επισκέψεις στο σπίτι μπορούν να ελέγχουν την κατάσταση. Στο διαδίκτυο όμως είναι αδύνατο να γνωρίζουν τι μπορεί να συμβαίνει ή να λέγεται στους διάφορους τρόπους επικοινωνίας που διεξάγονται.

Δυστυχώς μπορεί να υπάρξουν πολύ σοβαρές συνέπειες εάν το παιδί πεισθεί από κάποιον επιτήδειο και δώσει προσωπικές πληροφορίες όπως όνομα, κωδικούς, αριθμό τηλεφώνου, αριθμό πιστωτικής κάρτας και διεύθυνση.

«Ακόμη χειρότερα σε περίπτωση που πεισθεί να συναντήσει κάποιον άγνωστο με τον οποίο επικοινωνούσε μέσω διαδικτύου». (Truer & Fabian & Furedi 2001)

Υπάρχουν και άλλοι κίνδυνοι εκτός από τους πιο πάνω όπως οι εξής:

- τα παιδιά μπορεί να επισκέπτονται ιστοσελίδες που είναι ακατάλληλες γι' αυτά
- μπορεί να βρεθούν σε ιστοσελίδες ομάδων που προωθούν το μίσος, τη βία και την πορνογραφία
- τα παιδιά μπορεί να παραπλανηθούν και να πέσουν θύματα μια έντονης καλοστημένης διαφημιστικής εκστρατείας
- υπάρχουν ιστοσελίδες που για να προσελκύσουν τα παιδιά να τους παραχωρήσουν ευαίσθητες πληροφορίες, τους υπόσχονται δώρα
- όταν τα παιδιά ξοδεύουν πάρα πολλές ώρες στο διαδίκτυο υπάρχει ο κίνδυνος να χάνουν πολύτιμο χρόνο που θα μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν για να αναπτύξουν κοινωνικές ικανότητες.

6.2 Ο ρόλος των γονέων και η ασφάλεια στο διαδίκτυο

Τι μπορούμε λοιπόν εμείς σαν γονείς να κάνουμε για να είναι το διαδίκτυο περισσότερο ασφαλές και περισσότερο εκπαιδευτικό για τα παιδιά μας:

- πρέπει να βάλουμε κάποιο όριο στο χρόνο που ξοδεύει το παιδί στο διαδίκτυο
- είναι καλά να διδάξουμε στα παιδιά ότι όταν συνομιλούν με κάποιον σε μια ομάδα συζήτησης στο διαδίκτυο, δεν μπορούν να ξέρουν ποιο είναι το άτομο αυτό και ότι τα ονόματα που χρησιμοποιούνται είναι συχνά ψευδώνυμα
- πρέπει να διδάξουμε τα παιδιά ουδέποτε να δίνουν προσωπικές πληροφορίες σε άλλα άτομα ή σε ιστοσελίδες στο διαδίκτυο
- πρέπει να διδάξουμε τα παιδιά ουδέποτε να δέχονται να συναντήσουν κάποιον που γνώρισαν μέσω του διαδικτύου
- πρέπει να είμαστε προσεκτικοί για να μη δώσουμε σε καμία περίπτωση αριθμούς πιστωτικής κάρτας ή άλλους κωδικούς στα παιδιά για ν' αγοράσουν αγαθά ή υπηρεσίες ή για να μπορούν να βλέπουν κάποιες ιστοσελίδες, που πιθανόν να είναι ακατάλληλες γι' αυτά
- πρέπει να εξηγήσουμε στα παιδιά για να καταλάβουν ότι πολλά απ' όσα βλέπουν ή διαβάζουν στο διαδίκτυο μπορεί να μη είναι αληθινά
- είναι καλό οι γονείς να χρησιμοποιήσουν υπηρεσίες ή λογισμικά προγράμματα που δίνουν γονικό έλεγχο στο τι μπορούν να επισκεφθούν τα παιδιά στο διαδίκτυο και να αποκόπτονται ακατάλληλες ιστοσελίδες
- να προμηθεύσουμε τα παιδιά με διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μόνο στις περιπτώσεις όπου τα παιδιά είναι αρκετά ώριμα για να το χειρίζονται και κατά καιρούς είναι καλά να παρακολουθούμε τη δραστηριότητά τους
- πρέπει να διδάξουμε στα παιδιά να συμπεριφέρονται στο διαδίκτυο με την ίδια ευγένεια και καλούς τρόπους όπως και στην κανονική ζωή
- πρέπει να μάθουμε στα παιδιά ν' ακολουθούν την ίδια συμπεριφορά στο διαδίκτυο που τους διδάσκουμε, όταν χρησιμοποιούν οποιοδήποτε άλλο ηλεκτρονικό υπολογιστή εκτός από το σπίτι τους, δηλαδή στο σχολείο, σε βιβλιοθήκες ή ακόμη σε σπίτια φίλων τους. (Avshalom & Slutske & Moffitt et al 2005)

Σε πιο πρακτικό επίπεδο, ο υπολογιστής είναι καλό να βρίσκεται σε κοινόχρηστο χώρο και όχι στο δωμάτιο του παιδιού, ώστε να ελέγχεται διακριτικά η δραστηριότητα του παιδιού στο διαδίκτυο. Ενώ, τέλος, οι γονείς θα πρέπει να συζητούν για τις διαδικτυακές διαδρομές του παιδιού τους, ώστε να έχουν πάντοτε

ενημέρωση για τις ιστοσελίδες που επισκέπτεται, τα άτομα με τα οποία συνομιλεί και τις πληροφορίες που ανταλλάσει με άλλα άτομα.

Η ποιοτική σχέση με τους γονείς, ο χρόνος που οι γονείς αφιερώνουν στα παιδιά και η ενασχόληση τους στο διαδίκτυο μαζί με τα παιδιά μπορούν να συμβάλλουν στην αποφυγή του φαινομένου. Η συναισθηματική κάλυψη των παιδιών, η καλή σχέση και η επικοινωνία όλων των μελών οδηγούν σε σωστή εφαρμογή ΟΡΙΩΝ μέσα στο σπίτι, τα οποία μπορούν να τηρούνται (οι ενοχικοί γονείς αδυνατούν να βάλουν όρια). (Wang 2001)

Το διαδίκτυο είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο και δεν πρέπει να «δαιμονοποιείται». Σωστή χρήση και όρια στις πιο ευαίσθητες ηλικίες είναι σημαντικά.

Χώρα	Internet Addiction	“Υψηλού Κινδύνου”	Πηγή
Νορβηγία	1,98%	8,68%	Johansson et al., 2004, Scand J Psychology
Ελλάδα	1%	18,2%	Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)
Κορέα	14%	37,9%	Kim et al., 2006, Int J Nursing Studies
Κίνα	2,4%	22%	Sao et al., 2007, Child: Care, Health and Development

Κεφάλαιο 7ο : Θεραπευτικοί τρόποι αντιμετώπισης του εθισμού στο διαδίκτυο.

7.1 Εισαγωγή

Επικίνδυνες διαστάσεις λαμβάνει ο εθισμός στο διαδίκτυο, στη χώρα μας. Σύμφωνα με τα πρώτα επιστημονικά στοιχεία, ο εθισμός των νέων στην Ελλάδα -σε μία χώρα με πολύ χαμηλή διείσδυση του διαδικτύου- φτάνει στο 8.2% μεταξύ των χρηστών! Το ποσοστό αυτό κρίνεται ως πολύ υψηλό και κατέχει την πρώτη θέση παγκοσμίως. Στην Νορβηγία έχουμε ποσοστό 1.98% των εφήβων, στην Ιταλία 5.4% , στη Νότια Κορέα 1.6%, και στην Κίνα δύο έρευνες δίνουν επιπολασμό 2.4% και 5.52%.

Στην Ελλάδα, για την αντιμετώπιση της κατάστασης έχουν δημιουργηθεί, στην Αθήνα η Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) και στη Θεσσαλονίκη το Ειδικό Ιατρείο στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο .

Πάνω από 50 έφηβοι έχουν προσέλθει μέσα σε 18 μήνες στη Μ.Ε.Υ με αίτημα την αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου, ενώ το 2007 πραγματοποιήθηκε και η πρώτη έρευνα για τον καθορισμό της επίπτωσης της συμπεριφοράς διαδικτυακού εθισμού στο γενικό εφηβικό πληθυσμό. Η λειτουργία του Ειδικού Κέντρου στη Θεσσαλονίκη ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2008 και ήδη έχει δεχθεί 25 εφήβους για εξέταση.

7.2 Θεραπευτική αντιμετώπιση του εθισμού στο διαδίκτυο

Όσον αφορά τη θεραπευτική αντιμετώπιση των διαγνωσμένων περιπτώσεων εθισμού στο διαδίκτυο γίνεται με:

- Συμβουλευτική παρέμβαση στον έφηβο και στην οικογένεια.
- Ειδικό εξατομικευμένο πρόγραμμα περιορισμού της υπερβολικής χρήσης.
- Εκμάθησης ενός ορθολογικότερου τρόπου χρήσης των νέων τεχνολογιών από τον έφηβο.

- Γνωστικο-συμπεριφορική ψυχοθεραπευτική παρέμβαση.
- Φαρμακοθεραπεία.

Και σε πολύ σοβαρές περιπτώσεις, όπου μπορεί να συνυπάρχει αυτοκτονικός ιδεασμός και μείζον καταθλιπτική διαταραχή, καθώς και συμπτώματα καχεξίας εξαιτίας της συνεχόμενης πολυήμερης ενασχόλησης με το διαδίκτυο (π.χ. διαδικτυακά παιχνίδια) υπάρχει η δυνατότητα ενδονοσοκομειακής νοσηλείας στην παιδοψυχιατρική κλινική.

Για την θεραπεία του εθισμού στο Διαδίκτυο τα παιδιά θα ήταν καλό να προσεγγίζουν το διαδίκτυο με ηρεμία, χωρίς επικριτική διάθεση και ν' ακούν με προθυμία τα όσα τούς λένε, ώστε να εγκατασταθεί ένα αμφίδρομος διάλογος επικοινωνίας, προτείνει στους γονείς, που εντοπίζουν πρόβλημα εθισμού των παιδιών τους στο διαδίκτυο (Siomos & Dafouli & Braimiotis et al 2009).

Στις περιπτώσεις, όμως, όπου η χρήση του διαδικτύου δεν ελέγχεται και οι ώρες αυξάνονται, παρ' όλο που οι γονείς ακολούθησαν τις παραπάνω οδηγίες, υπάρχουν συνέπειες στη σχολική επίδοση και την οργάνωση της καθημερινότητας και οι οικογενειακές σχέσεις επηρεάζονται αρνητικά, είναι απαραίτητο οι γονείς να απευθυνθούν σε ειδικούς ψυχικής υγείας εξειδικευμένους στον εθισμό στο Διαδίκτυο (Siomos & Dafouli & Braimiotis et al 2009).

7.3 Αναφορές σε έρευνες

Οι έφηβοι του Βόλου είναι οι πλέον «εθισμένοι» χρήστες του διαδικτύου στη Θεσσαλία και ακολουθούν αυτοί των Τρικάλων, με 8,7%, της Καρδίτσας με 8,5% και της Λάρισας 5,8%. Ο δε μέσος όρος του εθισμού των Θεσσαλών εφήβων στο διαδίκτυο διαμορφώνεται στο 8,2%. Τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν από την πρώτη, ελληνική επιδημιολογική μελέτη του πληθυσμού των εφήβων που κάνουν υπερβολική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου και πραγματοποιήθηκε το 2006. Πραγματοποιήθηκε στις τέσσερις Θεσσαλικές πόλεις και συμμετείχαν 2200 έφηβοι ηλικίας 12 έως 18 ετών

Εξάλλου, στην Ελλάδα, τελευταίες έρευνες που παρουσιάστηκαν στο 1ο Πανελλήνιο διεπιστημονικό συνέδριο, της Ελληνικής Εταιρείας μελέτης της διαταραχής εθισμού στο διαδίκτυο, που πραγματοποιήθηκε στη Λάρισα, τον περασμένο Νοέμβριο, αποκαλύπτουν πως το ποσοστό εθισμού των εφήβων στην Κω είναι 11.3% και 15% στη Χίο. Τα ποσοστά αυτά τοποθετούν τη χώρα μας, μαζί με

την Κίνα (2,4%-11,3%), την Ταϊβάν (12,8%) και τη Ν. Κορέα (1,6%-20,3%) στις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά εθισμού των εφήβων στο διαδίκτυο παγκοσμίως.

Στην Ελλάδα, κλινικά δεδομένα από το Ειδικό Ψυχιατρικό Ιατρείο Παιδιών κι Εφήβων για την αντιμετώπιση του εθισμού στο Διαδίκτυο δείχνουν πως το προφίλ του εθισμένου αφορά αγόρια στην εφηβεία, με κορύφωση στα 15-16 έτη, με μέσο όρο χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου 6 ώρες την ημέρα, που παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια προσομοίωσης μάχης, στρατηγικής και παιχνίδια ρόλων (MMORPGs), είναι απομονωμένα πολλές ώρες στο δωμάτιό τους, έχουν χαμηλές επιδόσεις και μειωμένα κίνητρα για μάθηση στο περιβάλλον του σχολείου και κάνουν πολλές απουσίες λόγω μεταμεσονύκτιων συνδέσεων στο διαδίκτυο.

Μια πολύ σημαντική προσπάθεια για την μελέτη του εθισμού στο διαδίκτυο είναι η Ελληνική Εταιρία Μελέτης της Διαταραχής Εθισμού στο Διαδίκτυο. Ο σκοπός της Εταιρείας είναι επιστημονικός και κοινωνικός συμβάλλοντας με τη δράση της κυρίως στην αναγνώριση, τη μελέτη και την αντιμετώπιση της Διαταραχής Εθισμού στο Διαδίκτυο και στη πρόληψη των δυσμενών συνεπειών της μη έγκαιρης διάγνωσης της Διαταραχής Εθισμού στο Διαδίκτυο. (Griffiths 2002)

Η λειτουργία του ειδικού ιατρείου ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2008 για να καλύψει το κενό που υπάρχει στην Ελλάδα σε εξειδικευμένες υπηρεσίες Ψυχικής υγείας, για την αντιμετώπιση του εθισμού των παιδιών και των εφήβων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το διαδίκτυο και ήδη έχει αντιμετωπίσει 20 κλινικά περιστατικά. Στελεχώνεται από διεπιστημονική ομάδα επαγγελματιών ψυχικής υγείας διαφορετικών ειδικοτήτων με επιστημονικά υπεύθυνο τον κ. Χριστιανόπουλο Κρίτων και υπεύθυνο σχεδιασμού και οργάνωσης τον κ. Σιώμο Κωνσταντίνο. Σημειώνεται ότι η έδρα του βρίσκεται στην Λάρισα.

Κύριοι στόχοι του ιατρείου αποτελούν: α) Εξέταση όλων των εφήβων 10-18 ετών με προβληματική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου, β) η διάγνωση του εθισμού των εφήβων στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές με την Κλίμακα εθισμού των εφήβων στους Η.Υ (Κ.Ε.ΕΦ.Υ) (Siomos & Dafouli & Braimiotis et al 2009) και την κλίμακα YDQ (Diagnostic Questionnaire for Internet Addiction), των 8 ερωτήσεων για τον εθισμό στο Διαδίκτυο, βασισμένο στα κριτήρια του DSM-IV για το παθολογικό τυχερό παιχνίδι το οποίο μεταφράστηκε στην Ελληνική γλώσσα, γ) η θεραπευτική αντιμετώπιση των διαγνωσμένων περιπτώσεων εθισμού στο διαδίκτυο .

Στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης ξεκίνησε η πρώτη εξειδικευμένη ψυχιατρική μονάδα για την θεραπεία των νέων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και το διαδίκτυο. Τα στελέχη του ιατρείου αποτελούνται από μια επιστημονική ομάδα Ψυχικής Υγείας με υπεύθυνο τον κ. Χριστιανόπουλο και κ. Σιώμο.

Στόχος της νέας αυτής μονάδας είναι η διάγνωση του εθισμού με ειδικά κριτήρια και η θεραπεία σε περιπτώσεις διαγνωσμένων περιπτώσεων. Σε πολύ σοβαρές περιπτώσεις παρέχεται η δυνατότητα νοσηλείας στην Ψυχιατρική Κλινική Παιδιών και Εφήβων. Η ειδική μονάδα λειτουργεί κάθε Πέμπτη στα εξωτερικά ιατρεία της Ψυχιατρικής Κλινικής Παιδιών και Εφήβων του Ιπποκράτειου Νοσοκομείου.

Η εταιρία Net addiction.com ιδρύθηκε το 1995 και είναι το πιο δημοφιλές Κέντρο για το Internet Addiction Recovery και έχει αφιερωθεί για να βοηθήσει όσους πάσχουν από τον εθισμό στο Διαδίκτυο. Η Δρ Kimberly Young είναι από τις πρώτες ψυχιάτρους με πολλές μελέτες για τον εθισμό στο Διαδίκτυο ξεκινώντας στις ΗΠΑ η οποία παρουσίασε την πρώτη έρευνα σχετικά με τον εθισμό στο Διαδίκτυο το 1996 στο ετήσιο συνέδριο της American Psychological Association που διεξήχθη στο Τορόντο.

Στην Ελλάδα Υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα που αφορούν μαθητικούς πληθυσμούς. Μεγάλες επιδημιολογικές μελέτες στη Θεσσαλία, Κω, Χίο υπολογίζουν την έκταση της παθολογικής χρήσης του Διαδικτύου σε ποσοστά που ανέρχονται από 8,2%έως και 15%. Υπάρχουν διάφορες ηλικίες που εμπλέκονται στον εθισμό, ο οποίος προκαλεί ψυχολογικές διαταραχές στον άνθρωπο. (www.hasiad.gr)

Εάν ο άνθρωπος δεν βάζει όρια στον εαυτό του και είναι δύσκολο να αποχωριστεί από το εθισμό του η καλύτερη λύση είναι να απευθύνεται σε ειδικούς ψυχικής υγείας. Η πρώτη ψηφιακή κλινική για τον εθισμό στο διαδίκτυο δημιουργήθηκε τον Μάρτιο του 1997, από την Kimberly Young. Το κέντρο αυτό στις αρχές παρείχε συμβουλευτική σε οικογενειακό και σε ατομικό επίπεδο.

Σήμερα στις ψηφιακές κλινικές υπάρχουν τρία είδη συμβουλευτικής στήριξης:

1. συμβουλευτική μέσω e-mail – για τις συμβουλές στον εξυπηρετούμενο με εμπιστευτικό τρόπο, ο εξυπηρετούμενος έχει την δυνατότητα να επιλέξει ανάμεσα σε 1 ή 3 συνεδρίες.

2. συμβουλευτική σε δωμάτια συζητήσεων - είναι διάλογος σε πραγματικό χρόνο μεταξύ εξυπηρετούμενο και θεραπευτή, στον εξυπηρετούμενο δίνεται η δυνατότητα να εκφράσει και να υποβάλει ερωτήσεις.

3. συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου - παρέχει αμεσότερη επαφή για γρήγορο αποτέλεσμα στον εξυπηρετούμενο, οι κυριότερες δεξιότητες είναι: η διαδοχική σειρά προσεκτικής ακρόασης, η θετική αναζήτηση προσόντων, οι καθοδηγήσεις, η ανατροφοδότηση, οι λογικές συνέπειες και η ανα-πλαισίωση. Αυτές οι δεξιότητες βοηθάνε στον εξυπηρετούμενο να καταλάβει ότι έχει την προσοχή του κοινωνικού λειτουργού.

Υπάρχουν επίσης διάφορες υπηρεσίες και τηλεφωνικές γραμμές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του προβλήματος, οι υπηρεσίες που προσφέρουν την βοήθεια είναι οι εξής: Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ) της Β παιδιατρικής κλινικής του πανεπιστημίου Αθηνών στο νοσοκομείο Παίδων – για παιδιά και εφήβους μέχρι 18 ετών, Τμήμα παθολογικής χρήσης του διαδικτύου ενηλίκων, «Μονάδα απεξάρτησης 18 άνω» Ψ.Ν.Α – για ενήλικες άνω των 18 ετών. ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ- τμήμα συμβουλευτικής για εφήβους και ενήλικες για την προβληματική χρήση του διαδικτύου, για εφήβους και νεαρούς μέχρι 24 ετών.

Επίσης υπάρχουν διάφορα sites όπου μπορεί να βρει κανείς διάφορες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο, όπως: Οι υπηρεσίες οι οποίες παρέχονται από το 18 και άνω είναι:

- Ατομική και ομαδική ψυχοθεραπεία
- Ομάδες τέχνης και σωματικής έκφρασης
- Εναλλακτικές ομάδες ψυχοεκπαιδευτικού χαρακτήρα

Επιπλέον, μέσω διαδικτύου υπάρχει η δυνατότητα σε χρήστες να κάνουν κάποιες online εξετάσεις, οι οποίες δίνουν ως αποτέλεσμα την διάγνωση του προβλήματος.

Η θεραπεία μπορεί να βοηθήσει και γι αυτό τον λόγο είναι σημαντικό να προηγηθεί πρώτα η διάγνωση και μετά η θεραπεία. Όσες θεραπείες έχουν σχεδιαστεί για την αντιμετώπιση του εθισμού είναι σύμφωνα με τα προγράμματα θεραπείας άλλων εξαρτήσεων, π.χ. οι ομάδες υποστήριξης που βασίζονται στα 12 βήματα, χρησιμοποιείται και από άλλες θεραπείες των εξαρτήσεων (ουσίες, ναρκωτικά κ.α.).

Σύμφωνα με τους Beard & Wolf (2001) «οι ψυχοθεραπείες βοηθάνε στα άτομα να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις που τους ωθεί στο διαδίκτυο, και αποκτούν νέες δραστηριότητες. Με την θεραπεία επίσης ο άνθρωπος

μπορεί να ελέγξει τις ώρες που περνάει στο διαδίκτυο και αποκτούν νέες δραστηριότητες, με τις οποίες μπορούν να ξεχάσουν την εξάρτησή τους».

Επίσης η αλλαγή περιβάλλοντος βοηθάει στον άνθρωπο στην αλλαγή των συνθηκών που έχει με τον υπολογιστή. Ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος είναι οι ομάδες αυτοβοήθειας. εξίσου σημαντικό είναι να μπορεί ο άνθρωπος να αναγνωρίσει την σοβαρότητα της κατάστασης, που απαιτεί θάρρος, και να απευθυνθεί σε ειδικούς ψυχικής υγείας.

Κάθε επαγγελματίας μπορεί να έχει δικό του τρόπο θεραπείας και προσεγγίσεις για την εξάρτηση. Η θεραπεία θα μπορούσε να γίνει με εξής στάδια:

- Διερεύνηση, με ποιόν τρόπο ο εθισμός επηρεάζει την ζωή του ανθρώπου
- Επιλογή ενός προγράμματος ή αποθεραπείας, μετέπειτα παρακολούθηση του ατόμου και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.
- Ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση με σκοπό την προώθηση της ισορροπημένης ζωής.
- Στήριξη και πληροφόρηση της οικογένειας.

Η θεραπεία δίνει τεράστια ώθηση για τον έλεγχο της χρήσης του διαδικτύου. Τα θεραπευτικά μοντέλα για τον εθισμό στο διαδίκτυο είναι παρόμοια με εκείνα για τις διατροφικές διαταραχές ή τον αλκοολισμό. η Γνωστική-Συμπεριφοριστική θεραπεία προσφέρει βήμα-βήμα τους τρόπους για να σταματήσουν καταναγκαστικές συμπεριφορές στο Διαδίκτυο και να αλλάξει τις αντιλήψεις του σχετικά με Internet και τη χρήση του υπολογιστή ο άνθρωπος. Η θεραπεία μπορεί επίσης να βοηθήσει να μάθει ο εξυπηρετούμενος τον υγιέστερο τρόπο αντιμετώπισης δυσάρεστων συναισθημάτων, όπως το στρες, το άγχος ή κατάθλιψη.

Η θεραπεία θα μπορούσε να χωριστεί σε τρία στάδια:

1ο επίπεδο:

- Αναγνώριση του εθισμού και των επιπτώσεων
- Αποδοχή της ανάγκης για θεραπεία
- Δημιουργία κινήτρων για αλλαγή.

2ο στάδιο:

- Προσαρμογή σε έναν τρόπο ζωής χωρίς εξάρτηση.
- Ενημέρωση για κινδύνους.
- Δημιουργία νέων κοινωνικών υποστηρικτικών πλαισίων.

3ο στάδιο:

- Επανείσοδος σε ανεξάρτητη ζωή.
- Ευθύνη για την διατήρηση των υποστηρικτικών πλαισίων.
- Συνέχιση ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων.

Κεφάλαιο 8ο: Συμπεράσματα και κατάθεση ερωτηματολογίου που θα χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες διεξαγωγής της έρευνας.

A. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

8.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της προτεινόμενης μελέτης είναι η διερεύνηση της ενδεχόμενης σχέσης της ενδοοικογενειακής βίας με τον εθισμό στο διαδίκτυο μαθητών ηλικίας δεκαπέντε έως δεκαοχτώ ετών.

Δεδομένου ότι δεν κατέσται δυνατόν να βρούμε παρόμοια έρευνα στην Ελλάδα που να εξετάζει το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας και τη σχέση του με τη χρήση και τον εθισμό στο διαδίκτυο, αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με τα κάτωθι ερωτήματα :

- Βιώνουν οι έφηβοι συμπεριφορές ενδοοικογενειακής βίας;
- Καταναλώνουν οι έφηβοι μεγάλο μέρος του χρόνου τους στην χρήση του διαδικτύου;
- Τα αγόρια εθίζονται περισσότερο στη χρήση του διαδικτύου;
- Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο χρόνο παραμονής στο διαδίκτυο σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και σε άλλες εφαρμογές;
- Σχετίζεται η ενδοοικογενειακή βία με τον εθισμό στο διαδίκτυο;

8.2 Υλικό και μέθοδος

8.2.1 Πιλοτική μελέτη

Έπειτα από ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των πτυχιακών στη Σ.Ε.Υ.Π., δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο μετρούσε την επίδραση των βιωμάτων ενδοοικογενειακής βίας, στη χρήση του διαδικτύου και στον εθισμό στο διαδίκτυο σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μαθητών. Για το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο δανειστήκαμε τέσσερις κλίμακες:

A) την κλίμακα της ενδοοικογενειακής βίας (Tzamalouka & Parlaris & Soulatou et al 2007) (Ζύγα & Φωτεινά 2006)

B) δύο κλίμακες που αφορούσαν στον εθισμό στο διαδίκτυο, των Van Rooij & Schoenmakers & Van de Eijnden (2010) και της Beard & Wolf (2001).

Οι κλίμακες που αφορούν στον εθισμό στο διαδίκτυο, των Van Rooij & Schoenmakers & Van de Eijnden (2010) και της Beard & Wolf (2001) μεταφράστηκαν από την αγγλική στην ελληνική γλώσσα και από την ελληνική στη αγγλική, ώστε να διαπιστωθεί η εγκυρότητά τους και να χρησιμοποιηθούν στο πιλοτικό ερωτηματολόγιο. Η πιλοτική μελέτη που πραγματοποιήθηκε με το οριστικό ελληνικό ερωτηματολόγιο που διαμορφώσαμε για τους σκοπούς της έρευνας, διανεμήθηκε σε 20 μαθητές με σκοπό να μελετηθεί ο τρόπος κατανόησης και ανταπόκρισής τους σε αυτό. Το τελικό ερωτηματολόγιο τροποποιήθηκε μετά από ερωτήσεις και σχόλια των μαθητών που έλαβαν μέρος στην πιλοτική έρευνα, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται όσον το δυνατόν καλύτερα στο δείγμα μας. Στη συνέχεια, το νέο ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε άλλους 20 μαθητές με σκοπό να μελετήσουμε την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του, προβαίνοντας στις κατάλληλες στατιστικές δοκιμασίες και μετρήσεις (Δεν κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν στοιχεία και για τη πιλοτική μελέτη).

2.2. Δειγματοληψία

Για την έρευνά μας επιλέχθηκαν 200 μαθητές, ηλικίας 16-18 ετών (Α΄-Γ΄ Λυκείου). Ως πεδίο της έρευνας ορίστηκε ο Δήμος Ηρακλείου Κρήτης. Αρχικά έγινε μια καταγραφή των σχολείων και των φροντιστηρίων που υπάρχουν στον αντίστοιχο

Δήμο. Από τα έντεκα λύκεια και τα τριάντα φροντιστήρια. με τυχαία κλήρωση ελήφθησαν δύο λύκεια και δύο φροντιστήρια στα οποία στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν δέκα επισκέψεις από τον κάθε ερευνητή, ο οποίος συγκέντρωνε κάθε φορά από δέκα ερωτηματολόγια.

Πίνακας 1. Κατανομή συμμετεχόντων ανά φύλο και τάξη

Τάξη	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Α' Λυκείου	26	24	50
Β' Λυκείου	45	31	76
Γ' Λυκείου	31	43	74
Σύνολο	102	98	200

2.3. Διαδικασία συμπλήρωσης των οριστικών ερωτηματολογίων

Η προσέγγιση των συμμετεχόντων στα Λύκεια και στα φροντιστήρια της εκάστοτε περιοχής του Δήμου γινόταν μετά από το τέλος του μαθήματος. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κυμαινόταν μεταξύ 10 έως 20 λεπτά. Ο ρόλος μας ως υπεύθυνοι για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν να αναφέρουμε, κατά την διανομή των ερωτηματολογίων, το αντικείμενο και τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, την επιστημονική αναγκαιότητά της ώστε να πεισθούν οι ερωτώμενοι ότι θα συμβάλλουν με τις ακριβείς απαντήσεις τους στην διεξαγωγή επιστημονικών συμπερασμάτων. Παράλληλα, όταν χρειαζόταν, δίναμε περαιτέρω διευκρινήσεις σχετικές με τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

2.3. Ερωτηματολόγιο και μετρήσεις

Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά

Το πρώτο μέρος αναφερόταν στο κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ των ερωτώμενων και περιελάμβανε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις σχετικές με προσωπικά χαρακτηριστικά των μαθητών και των γονέων τους :

(μαθητές):

- ηλικία
- φύλο
- τάξη στην οποία φοιτούσαν οι μαθητές (Α', Β', Γ' Λυκείου)
- μέσος όρος της βαθμολογίας του τελευταίου τετραμήνου
- ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων
- εβδομαδιαία κατανάλωση οινοπνεύματος χαμηλής ή υψηλής περιεκτικότητας
- ύπαρξη, ή όχι, σχέσης με το άλλο φύλο

(γονείς):

- ηλικία
- μόρφωση
- επάγγελμα
- μηνιαίο εισόδημα
- Οικογενειακή κατάσταση

2.4. Αυτό-αξιολόγηση σχέσεων με σημαντικούς άλλους (καθηγητές, φίλους, γονείς)

Σε αυτό το μέρος του ερωτηματολογίου διερευνήθηκαν οι σχέσεις των ερωτώμενων με τους γονείς, το σύντροφο, τους φίλους, και τους καθηγητές τους με χρήση κλίμακας που κυμαινόταν από το 1-4 (1=κακές, 2=μέτριες, 3=καλές, 4=πολύ καλές). Στις παραπάνω ερωτήσεις, οι συμμετέχοντες καλούνταν να σημειώσουν τις απαντήσεις που ταίριαζαν στα δικά τους ατομικά στοιχεία και κριτήρια.

2.5 Κατανάλωση καπνού, οινοπνεύματος και άλλων ουσιών

Σε αυτό το μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται :

- η ημερήσια κατανάλωση αριθμού τσιγάρων
- η εβδομαδιαία ποσότητα κατανάλωσης οινοπνεύματος υψηλής και χαμηλής περιεκτικότητας σε αριθμό ποτηριών

3. Μέτρηση ενδοοικογενειακής ψυχολογικής επιθετικότητας & φυσικής βίας

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, προκειμένου να μετρηθούν τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, έτσι όπως δηλώθηκαν από τους μαθητές, χρησιμοποιήθηκε μία σύνθεση προηγούμενων κλιμάκων που εφαρμόστηκαν στα ελληνικά δεδομένα (Tzamalouka & Parlalis & Soulatou et al 2007) (Ζύγα & Φωτεινά 2006). Από τις κλίμακες αυτές, δανειστήκαμε τις μεταβλητές εκείνες που αφορούσαν στην συναισθηματική και σωματική βία. Πιο συγκεκριμένα, η κλίμακα αυτή συμπεριελάμβανε δεκαπέντε ερωτήσεις εκ των οποίων, έντεκα ερωτήσεις μετρούσαν την λεκτική -ψυχολογική βία (π.χ. φωνές, προσβολές κ.λ.π.), ενώ τέσσερις από αυτές εκτιμούσαν τη φυσική βία (π.χ. επιθέσεις, σπρωξίματα, χτυπήματα κ.λ.π.) στις οποίες οι μαθητές καλούνταν να απαντήσουν σε ποια συχνότητα υπήρξαν μάρτυρες περιστατικών ψυχολογικής επιθετικότητας και φυσικής βίας που ασκούσαν:

- είτε από τον πατέρα προς την μητέρα,
- είτε από την μητέρα προς τον πατέρα,
- είτε από τους γονείς προς τους ίδιους τους μαθητές,

κατά το τελευταίο έτος πριν τη διεξαγωγή της έρευνας.

Η κλίμακα αυτή ήταν τύπου Likert και οι απαντήσεις της οποίας κυμάνθηκαν από το 0-3 (όπου 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2=Μερικές φορές, 3=Συχνά).

Η αθροιστική επίδοση των απαντήσεων που δόθηκαν στις παραπάνω ερωτήσεις συνέθεσαν την κλίμακα περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα σήμαιναν αυξημένα περιστατικά ενδοοικογενειακής επιθετικότητας και βίας για τα οποία υπήρξαν μάρτυρες οι μαθητές.

4. Μέτρηση της χρήσης του διαδικτύου από τους μαθητές

Στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου προκειμένου να μετρηθεί η χρήση του διαδικτύου από τους μαθητές, κατασκευάστηκε η κλίμακα *χρήσης του διαδικτύου*.

Η κλίμακα αυτή περιελάμβανε έξι ερωτήσεις, με δυνατές απαντήσεις όπου κυμαίνονταν από το 0-3 (όπου 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2= Συχνά, 3= Πολύ Συχνά).

Οι ερωτήσεις αυτές εκτιμούσαν τη χρήση του διαδικτύου σε σχέση με τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ facebook),

- την ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων (mails),
- την πλοήγηση στο διαδίκτυο (surfing),
- την ενημέρωση (ανάγνωση εφημερίδων ηλεκτρονικών),
- τη ενασχόληση με διαδικτυακά παιχνίδια,
- καθώς και την παρακίνηση άλλων για συμμετοχή σε διαδηλώσεις (π.χ. συγκεντρώσεις, πορείες κλπ.).

Η αθροιστική επίδοση των απαντήσεων που δόθηκαν στις παραπάνω ερωτήσεις συνέθεσε την κλίμακα *χρήσης του διαδικτύου*. Υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα σήμαιναν αυξημένη αναφερθείσα χρήση του διαδικτύου, από τους μαθητές.

5. Μέτρηση του εθισμού στο διαδίκτυο από τους μαθητές

Στο πέμπτο μέρος τους ερωτηματολογίου προκειμένου να εκτιμηθεί ο εθισμός στο διαδίκτυο από τους μαθητές, χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο*.

Η κλίμακα αυτή περιελάμβανε έντεκα ερωτήσεις, οι οποίες κυμαίνονταν από το 0-3 (όπου 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2= Μερικές Φορές, 3= Συχνά).

Οι ερωτήσεις αυτές αξιολογούσαν το βαθμό δυσκολίας που ενδεχομένως να έχουν οι μαθητές στην καθημερινότητα τους εξαιτίας της χρήσης του διαδικτύου, στο μέτρο που η σκέψη τους είναι «κολλημένη» σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το διαδίκτυο. Παραδείγματα τέτοιων ερωτήσεων που αξιολογούσαν τον εθισμό στο διαδίκτυο ήταν:

- η υπέρβαση του χρόνου παραμονής στο διαδίκτυο από όσο αρχικά είχε εκτιμήσει,
- η ανυπομονησία τους για την επόμενη διαδικτυακή συνομιλία
- η ανυπομονησία του να τελειώνουν με τις τρέχουσες υποχρεώσεις τους ώστε να συνδεθούν στο διαδίκτυο,
- η κρίση τους ότι η παραμονή τους στο διαδίκτυο επηρεάζει τις καθημερινές τους δραστηριότητές τους κ.α

Η αθροιστική επίδοση των απαντήσεων που δόθηκαν στις παραπάνω ερωτήσεις συνέθεσε την κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο*. Υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα σήμαιναν αυξημένο δηλωθέντα βαθμό εθισμού στο διαδίκτυο.

6. Αξιοπιστία μέτρησης των οργάνων

Επιπρόσθετα, με το τεστ α του Cronbach αξιολογήθηκε ο συντελεστής χωριστά, για την κλίμακα της *ενδοοικογενειακής βίας* (Tzamalouka & Parlalis & Soultatou et al 2007 και Ζύγα & Φωτεινέα 2006), από τον *πατέρα προς την μητέρα*, από την *μητέρα προς τον πατέρα*, από τους *γονείς προς τους ίδιους τους μαθητές*. Ομοίως, αξιολογήθηκε ο συντελεστής και για τις δύο κλίμακες που αφορούσαν στη *χρήση διαδικτύου* και στον *εθισμό στο διαδίκτυο*, της Beard & Wolf (2001) και του Van Rooij & Schoenmakers & Van de Eijnden et al (2010)

Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος αξιοπιστίας, στηρίχθηκε στη στατιστική συσχέτιση των διαφορετικών σειρών των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις διάφορες ερωτήσεις που κάθε κλίμακα περιέλαβε. Στηριζόμενοι στις απαντήσεις των 200 ερωτηθέντων, ο συντελεστής α βρέθηκε να κυμαίνεται από ικανοποιητικά έως πολύ ικανοποιητικά για κάθε κλίμακα (πίνακας 2):

1) κλίμακα της *ενδοοικογενειακής βίας* (*πατέρας προς μητέρα* =0,93, *μητέρα προς πατέρα* =0,91 και *γονείς προς μαθητές* =0,90)

2) δυο κλίμακες που αφορούσαν στη *χρήση του διαδικτύου* =0,63 και στον *εθισμό στο διαδίκτυο* =0,90

Πίνακας 2. Αξιοπιστία μέτρησης των κλιμάκων της έρευνας σε τιμές α με την μέθοδο Cronbach

Κλίμακες ενδοοικογενειακής βίας	α
<i>πατέρας προς μητέρα</i>	0,93
<i>μητέρα προς πατέρα</i>	0,91
<i>γονείς προς μαθητή</i>	0,90
<i>χρήση του διαδικτύου</i>	0,63
<i>εθισμός στο διαδίκτυο</i>	0,91

7. Στατιστική ανάλυση

Τα δεδομένα της έρευνας αναλύθηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS. Σε ένα πρώτο μέρος παρουσιάζονται οι απλές κατανομές των απαντήσεων σε όλες τις ερωτήσεις.

Σε ένα δεύτερο μέρος προχωρήσαμε στην κατασκευή υποδειγμάτων βηματικής γραμμικής παλινδρόμησης (Stepwise Regression Analysis) προκειμένου να μελετηθεί η πιθανή σχέση ανάμεσα στη *ενδοοικογενειακή βία (πατέρας προς μητέρα, μητέρα προς πατέρα, γονείς προς μαθητές)*, τη *χρήση του διαδικτύου* καθώς και τον *εθισμό στο διαδίκτυο*, μετά από έλεγχο των προσωπικών χαρακτηριστικών των μαθητών. Η διαδικασία αυτή θεωρείται μία από τις περισσότερο ισχυρές στατιστικές τεχνικές (Μακράκης, 1997) και σκοπός της είναι η εκτίμηση μια εξαρτημένης μεταβλητής από μία ή περισσότερες ανεξάρτητες μεταβλητές (Γναρδέλης, 2003). Στα υποδείγματα που προκύπτουν από την βηματική γραμμική παλινδρόμηση περιλαμβάνονται μόνο οι μεταβλητές εκείνες που έχουν μια σημαντική σχέση με την εξαρτημένη μεταβλητή.

Συγκεκριμένα, ελέγχθηκε η σχέση των συνεπειών που επιφέρει η βίωση ενδοοικογενειακής βίας α) *στη χρήση του διαδικτύου* β) *στον εθισμό στο διαδίκτυο*.

Τα κάτωθι προσωπικά χαρακτηριστικά των μαθητών εισήχθησαν στα υποδείγματα ως ανεξάρτητες μεταβλητές, με τον τρόπο που περιγράψαμε προηγουμένως:

- φύλο

- μέσος όρος μαθημάτων κατά το τελευταίο τετράμηνο
- ηλικία πατέρα
- ηλικία μητέρας
- μορφωτικό επίπεδο πατέρα
- μορφωτικό επίπεδο μητέρας
- μηνιαίο εισόδημα
- οικογενειακή κατάσταση γονέων
- ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων
- εβδομαδιαία κατανάλωση οινοπνεύματος χαμηλής και υψηλής περιεκτικότητας
- ύπαρξη, ή όχι, σχέσης με το άλλο φύλο
- αξιολόγηση σχέσεων με σημαντικούς άλλους (καθηγητές, φίλους, γονείς)

Η ανάλυση βηματικής γραμμικής παλινδρόμησης έγινε σε τρεις φάσεις:

1η φάση: Έλεγχος κοινωνιολογικού προφίλ ως προς την *χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο* (δυο υποδείγματα)

2η φάση: Έλεγχος μαρτυρίας *ενδοοικογενειακής βίας* (ψυχολογική/φυσική βία από τον πατέρα προς την μητέρα, από τη μητέρα προς τον πατέρα και από τους γονείς προς τους μαθητές) ως προς την *χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο* (δυο υποδείγματα)

3η φάση: Έλεγχος κοινωνιολογικού προφίλ και μαρτυρίες περιστατικών *ενδοοικογενειακής* (ψυχολογική/ σωματική βία από τον πατέρα προς την μητέρα, από τη μητέρα προς τον πατέρα και από τους γονείς προς τους μαθητές) βίας ως προς την *χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο* (δυο υποδείγματα).

Κεφάλαιο 9ο: Αποτελέσματα της έρευνας.

9.1. Κοινωνιολογικό προφίλ ερωτηθέντων

Παρακάτω θα παρατεθούν τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων, έτσι όπως προέκυψαν μετά από την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων του ερωτηματολογίου.

Όπως αναφέραμε παραπάνω το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από 200 μαθητές, εκ των οποίων το 51% ήταν αγόρια και το 49% κορίτσια.

Όσον αφορά στην αναλογία των μαθητών, που φοιτούσαν στις τρεις τάξεις του Λυκείου, τα ποσοστά είχαν μια σχετική σύγκλιση έτσι, στην Α΄ τάξη του Λυκείου, φοιτούσε ένα ποσοστό της τάξης του 25%, στην Β΄ Λυκείου, ένα ποσοστό που ανέρχονταν στο 38%, ενώ στην Γ΄ Λυκείου το ποσοστό άγγιζε το 37%.

Αναφορικά με τον μέσο όρο της βαθμολογίας των μαθητών, το υψηλότερο ποσοστό κυμάνθηκε μεταξύ 14-18, σε ποσοστό που άγγιζε το 44%, σε σχέση με το υπόλοιπο 56%, που κυμάνθηκε σε διαφορετικές βαθμολογίες, υψηλότερες (με βαθμό τετραμήνου: 18-20) ή χαμηλότερες, (με βαθμό τετραμήνου: 11-14).

Στην ερώτηση που αφορούσε, την ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων, το υψηλότερο ποσοστό εξ αυτών, δηλαδή το 63% απάντησε ότι δεν καπνίζει καθόλου, ενώ το 37% απάντησε θετικά στην καθημερινή κατανάλωση τσιγάρων.

Όσον αφορά στην εβδομαδιαία κατανάλωση οινοπνεύματος χαμηλής ή υψηλής περιεκτικότητας, το υψηλότερο ποσοστό εξ αυτών, δηλαδή το 53% απάντησε ότι δεν πίνει, ενώ το 47% απάντησε ότι πίνει σε εβδομαδιαία βάση οινοπνεύματος χαμηλής ή υψηλής περιεκτικότητας

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε, στην ύπαρξη ή όχι σχέσης με το αντίθετο φύλο, όπου το υψηλότερο ποσοστό εξ αυτών, δηλαδή το 54% απάντησε ότι την δεδομένη στιγμή δεν διατηρεί κάποια σχέση, ενώ το 46% αποκρίνεται θετικά στην διατήρηση σχέσης με το αντίθετο φύλο. (Πίνακας 1)

Τέλος, στην ερώτηση για την οικογενειακή κατάσταση των γονέων, οι ερωτώμενοι απάντησαν, είτε ότι ήταν άγαμοι είτε ότι ήταν έγγαμοι. Το 83,5% των ερωτηθέντων απάντησαν, ότι οι γονείς τους είναι έγγαμοι (n=167), ενώ οι άγαμοι γονείς ήταν σε ποσοστό 16,5% (n=33).

Πίνακας 1. Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων

Χαρακτηριστικά	n	%
Φύλο		
Αγόρια	102	51
Κορίτσια	98	49
Τάξη		
Α΄ Λυκείου	50	25
Β΄ Λυκείου	76	38
Γ΄ Λυκείου	74	36
Βαθμολογία		
11-13	59	30
14-17	88	44
18-20	53	27
Καπνιστική συνήθεια		
Δεν καπνίζουν	126	63
≥Ένα τσιγάρο ημερησίως	74	37
Κατανάλωση οινοπνεύματος		
Δεν πίνουν	106	53
≥Ένα ποτήρι ημερησίως	94	47
Ύπαρξη σχέσης με το άλλο φύλο		
Όχι	108	54
Ναι	92	46
Οικογενειακή κατάσταση γονέων		
Άγαμοι	33	17
Έγγαμοι	167	83

9.2. Κατανάλωση καπνού, οινοπνεύματος και άλλων ουσιών

Στην κατηγορία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου που αφορούσε στις συνήθειες των ερωτώμενων όπως κατανάλωση καπνού, μετρημένη σε αριθμό τσιγάρων και κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών σε εβδομαδιαία βάση, υψηλής και χαμηλής περιεκτικότητας οινοπνεύματος μετρημένα σε ποτήρια. Για την μεν πρώτη κατηγορία (κατανάλωση καπνού), το μεγαλύτερο ποσοστό, 63% υποστήριξε ότι δεν καπνίζει, για την δεύτερη κατηγορία (κατανάλωση οινοπνεύματος, χαμηλής ή υψηλής περιεκτικότητας), ανέφεραν ότι, σε ποσοστό 53% καταναλώνουν, τουλάχιστον ένα ποτό που περιέχει οινόπνευμα χαμηλής περιεκτικότητας την εβδομάδα, σε αντίθεση με το 37%, που δήλωσε ότι δεν καταναλώνει ποτήρι οινοπνεύματος.

Πίνακας 2. Δηλώσεις μαθητών για ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων και εβδομαδιαία κατανάλωση οινοπνεύματος (σε ποτήρια).

	M. T	T. A
Ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων	5,0	9,0
Εβδομαδιαία κατανάλωση οινοπνεύματος σε ποτήρια	4,0	8,0

9.3 Σχέσεις με γονείς, φίλους και καθηγητές

Στην ερώτηση που τέθηκε στους μαθητές για το πώς θα χαρακτήριζαν τις σχέσεις τους με τους γονείς, τους φίλους και τους καθηγητές τους, το υψηλότερο ποσοστό (46%) χαρακτήρισε τις σχέσεις με τους γονείς του, ως «καλές». Το 54% ανέφερε ότι διατηρεί «πολύ καλές» σχέσεις με τους φίλους τους, ενώ ένα ποσοστό

της τάξης του 44% υποστήριξε ότι, έχει «καλές» σχέσεις με τους καθηγητές τους. Τα παραπάνω στοιχεία παρατίθενται αναλυτικότερα στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3. Δηλωθείσες σχέσεις με γονείς, φίλους και καθηγητές

Σχέσεις με	Κακές - Μέτριες	Καλές – Πολύ Καλές
	n %	n %
Γονείς	41 (21)	159 (76)
Φίλους	12 (6)	188 (94)
Καθηγητές	80 (40)	120 (60)

9.4. Κοινωνιολογικό προφίλ των γονέων των ερωτώμενων

Στην κατηγορία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου μας, που αφορούσε στα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων των συμμετεχόντων στην έρευνά μας, τα αποτελέσματα που πηγάζουν από την ανάλυση των δεδομένων αποδεικνύουν ότι, αρχικά, όσον αφορά στον ηλικιακό παράγοντα, η ηλικία του πατέρα βρέθηκε να κυμαίνεται μεταξύ του 44^{ου} και του 53^{ου} έτους. Η ανώτερη τιμή που συλλέχθηκε από το δείγμα ήταν το 65^ο έτος, ενώ η μικρότερη ήταν το 38^ο έτος.

Όσον αφορά την ηλικία της μητέρας, αυτή κυμάνθηκε από τα 40 έως τα 48 έτη. Σε αντίθεση με τους πατέρες η χαμηλότερη τιμή που συλλέχθηκε στις μητέρες των ερωτώμενων , ήταν το 35^ο έτος, ενώ η μεγαλύτερη ήταν το 58^ο έτος.

Στην ερώτηση για το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των ερωτώμενων, παρατηρήθηκε ότι και στους δυο γονείς το μεγαλύτερο ποσοστό είχε γνώσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (49% για τους πατέρες και 52% για τις μητέρες). Επιπρόσθετα, η συχνότητα ήταν μεγαλύτερη στις μητέρες από ότι στους πατέρες (104 μητέρες και 98 πατέρες).

Σύμφωνα με την κατηγορία των δηλωθέντων επαγγελμάτων, όπως αυτά καταγράφηκαν από τους μαθητές, το μεγαλύτερο ποσοστό των πατέρων, που ανέρχονταν στο 30%, απασχολούνταν ως έμποροι ή παρείχαν κάποιου είδους υπηρεσία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μητέρων ανέρχονταν στο 35%, που απασχολούνταν ως υπάλληλοι είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί.

Αναφορικά με το μηνιαίο εισόδημα των γονέων διαπιστώθηκε ότι, το 44,6% των γονέων, είχε μηνιαία εισοδήματα, που υπέρβαιναν τα 1951 Ευρώ. Η χαμηλότερη τιμή που βρέθηκε ήταν τα 600 Ευρώ, ενώ η υψηλότερη ήταν τα 7,000 Ευρώ.

Πίνακας 4. Κοινωνιολογικό προφίλ των γονέων των συμμετεχόντων

Χαρακτηριστικά	Πατέρας		Μητέρα	
	n	%	n	%
Μορφωτικό επίπεδο				
Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	95	48	87	44
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	98	49	104	52
Επάγγελμα				
Επιστήμονες	57	29	46	26
Έμποροι-Παροχή Υπηρεσιών	59	30	32	16
Υπάλληλοι	46	23	70	35
Εργάτες	24	12		
Οικιακά			25	13

Συνταξιούχοι	10	5	20	10
Εισόδημα γονέων				
≤950	24	14		
951-1950	69	41		
≥1951	75	45		

9.5. Απλές κατανομές ενδοοικογενειακής βίας

Τα αποτελέσματα που συγκεντρώθηκαν από την ανάλυση των δεδομένων και αφορούσαν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, λαμβάνουν ποσοστά της τάξης του 22%, όταν η επίθεση ασκούνταν από τους γονείς προς το μαθητή, ενώ αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι η χρήση φυσικής βίας από την μητέρα προς τον πατέρα λαμβάνει 15%, ενώ η χρήση βίας από τον πατέρα προς τη μητέρα βρίσκεται στο 13%. Η χρήση βίας αφορούσε κατεξοχήν επιθέσεις, σπρωξιές, χτυπήματα, προσπάθειες πνιξίματος και επιθέσεις με κάποιο αιχμηρό αντικείμενο (πίνακας 5).

Όσον αφορά την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας με λεκτική ή ψυχολογική μορφή, παρατηρούμε ότι η μητέρα φωνάζει σπάνια στο πατέρα σε ποσοστό 36%, ενώ οι σπάνιες φωνές από τον πατέρα προς τη μητέρα ανέρχονται σε 33%. Το 29% των μαθητών, αναφέρει ότι ποτέ οι γονείς δεν φωνάζουν στους ίδιους.

Όσον αφορά τη χρήση ύβρεων, το ποσοστό που δεν χρησιμοποιεί ύβρεις από τον πατέρα προς τη μητέρα είναι 745% και το αντίστοιχο ποσοστό της μητέρας προς τον πατέρα είναι 73%. Οι δυο γονείς σε ποσοστό 66% δεν χρησιμοποιούν ύβρεις προς το παιδί, ενώ το 27% σπάνια θα χρησιμοποιήσει βρισιές απέναντι στο μαθητή.

Στις απειλές για χτυπήματα, ο πατέρας σε ποσοστό 83% δεν απειλεί να χειροδικήσει προς τη μητέρα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της μητέρας προς τον πατέρα είναι 90%. Το ποσοστό πέφτει αισθητά όταν οι γονείς απειλούν να χτυπήσουν τους μαθητές (81%), ενώ το 12% των γονέων, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών, απειλεί για χτυπήματα τους μαθητές.

Στην ερώτηση για τυχόν υποτιμήσεις ή προσβολές του άλλου, ο πατέρας προσβάλλει ή υποτιμάει τη μητέρα σπάνια σε ποσοστό 13%, το αντίστοιχο ποσοστό της μητέρας προς τον πατέρα είναι 15%, ενώ το ποσοστό αυξάνεται αρκετά όταν οι δυο γονείς υποτιμούν ή προσβάλλουν τα παιδιά τους (22%).

Όσον αφορά τη μη επιτρεψίμη ελευθερία συμπεριφορών, ο πατέρας σπάνια, σε ποσοστό 14%, το κάνει προς τη μητέρα, όταν το ποσοστό της μητέρας προς τον πατέρα βρίσκεται σε ποσοστό 12%. Και οι δυο γονείς σε ποσοστό 21%, σπάνια δεν επιτρέπουν στο παιδί να συμπεριφέρεται ελεύθερα.

Στην απόδοση ευθυνών, οι γονείς σε ποσοστό 12% ρίχνουν σπάνια τις ευθύνες στα παιδιά. Ο πατέρας σπάνια θα αποδώσει ευθύνες στη μητέρα σε ποσοστό 10%, ενώ και η μητέρα σπάνια θα αποδώσει ευθύνες στον πατέρα σε ποσοστό 11%.

Η έλλειψη σεβασμού από τον πατέρα προς τη μητέρα, σπάνια συμβαίνει σε ποσοστό 15%, όταν το αντίστοιχο ποσοστό από τη μητέρα προς τον πατέρα είναι αισθητά μειωμένο (14%). Το ποσοστό των γονέων που σπάνια δεν σέβονται τα παιδιά τους είναι και αυτό 15%.

Πίνακας 5. Κατανομές περιστατικών φυσικής βίας, όπως αναφέρθηκαν από τους εφήβους (μία τουλάχιστον φορά κατά το τελευταίο έτος) (n=200)

Περιστατικά	Πατέρας προς Μητέρα n(%)		Μητέρα προς Πατέρα n(%)		Γονείς προς Μαθητές n(%)	
	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά
Επιθέσεις	179(92)	15(8)	180(93)	14(7)	180(90)	20(10)
Σπρωξίματα, χτυπήματα	187(96)	7(4)	189(97)	5(3)	191(95)	9(5)
Προσπάθειες πνιγμού	189(97)	5(3)	191(99)	3(1)	190(97)	5(3)

Επιθέσεις με αιχμηρό αντικείμενο	189(97)	5(3)	197(99)	3(1)	192(96)	8(4)
----------------------------------	---------	------	---------	------	---------	------

Πίνακας 6. Κατανομές περιστατικών λεκτικής και ψυχολογικής βίας, όπως αυτά αναφέρθηκαν από τους μαθητές (μία τουλάχιστον φορά κατά το τελευταίο έτος) (n=200)

Περιστατικό	Πατέρας προς Μητέρα n (%)		Μητέρα προς Πατέρα n (%)		Γονείς προς Μαθητές n (%)	
	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά	Ποτέ-Σπάνια	Μερικές Φορές - Συχνά
Φωνές	148 (76)	46 (23)	151 (78)	43 (22)	116 (58)	84 (42)
Βρισιές	179 (93)	14 (7)	175 (91)	18 (9)	173 (87)	26 (14)
Απειλές για χτυπήματα	185 (95)	9 (5)	187 (96)	7 (4)	185 (93)	15 (7)
Απειλές για εκτόξευση κάποιου αντικειμένου	187 (96)	7 (4)	189 (97)	5 (3)	193 (96)	7 (4)
Υποτιμήσεις ή προσβολές	167 (86)	27 (14)	181 (93)	13 (7)	173 (86)	27 (14)
Επιβολές δικτατορικής (αυταρχικής) κατάστασης	173 (96)	21 (6)	182 (94)	12 (7)	166 (83)	34 (17)

αγάπης						
Μη επιτρέψιμη ελευθερία συμπεριφορ ών σε ποικίλες καταστάσεις	177 (91)	17 (9)	184 (95)	10 (5)	154 (77)	46 (23)
Διαρκείς διαμαρτυρίες και παράπονα για δραστηριότη τες και οικονομική κατάσταση του άλλου	171 (88)	23 (12)	169 (87)	25 (13)	167 (84)	33 (16)
Απόδοση ευθυνών και διαρκής επίκριση με αποτέλεσμα την ενοχοποίηση του άλλου	167 (86)	27 (14)	172 (89)	22 (11)	169 (85)	31 (15)
Παραμέληση και έλλειψη σεβασμού στις δύσκολες καταστάσεις του άλλου	183 (94)	11 (6)	183 (94)	11 (6)	188 (97)	6 (3)

Εκβιασμός του άλλου με προσωπικό όφελος	188 (94)	6 (6)	190 (95)	4 (3)	194 (97)	6 (3)
---	-------------	----------	-------------	----------	-------------	----------

Πίνακας 7. Μέσες Τιμές και Τυπικές Αποκλίσεις των δύο υπό-κλιμάκων τακτικών σύγκρουσης (ενδοοικογενειακής βίας)

Περιστα- τικά	Πατέρας προς Μητέρα		Μητέρα προς Πατέρα		Γονείς προς Μαθητές	
	Ψυχολογική- λεκτική βία (11 μεταβλητές)	Φυσική βία (4 μεταβλη- τές)	Ψυχολογική- λεκτική βία (11 μεταβλητές)	Φυσική βία (4 μεταβλη- τές)	Ψυχολογικ ή- λεκτική βία (11 μεταβλητές)	Φυσική βία (4 μεταβλητ ές)
Μ. Τ.	4,0	0,19	3,5	0,19	5,8	0,28
Τ. Α.	6,0	0,39	5,3	0,39	6,3	0,45
Κατώτερ η Τιμή	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ανώτερη Τιμή	33,0	1,0	33,0	1,0	33,0	1,0

9.6. Απλές κατανομές όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου

Τα αποτελέσματα που συγκεντρώθηκαν από την ανάλυση των δεδομένων και αφορούσαν τη χρήση του διαδικτύου από τους ερωτώμενους μας δίνουν αρκετά συμπεράσματα.

Αρχικά, για την ενημέρωσή τους, ένα ποσοστό της τάξεως του 42,5% χρησιμοποιεί πολύ συχνά το διαδίκτυο (π.χ ανάγνωση εφημερίδων, περιοδικών). Από την άλλη, το 36% των μαθητών, χρησιμοποιεί συχνά το διαδίκτυο είτε για απλή πλοήγηση (surfing), είτε για να περάσει το χρόνο του στα διάφορα κοινωνικά δίκτυα που υπάρχουν (π.χ facebook). Μόνο το 27% των μαθητών σπάνια χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για να παίξει κάποιο διαδικτυακό παιχνίδι. Σπάνια είναι και η χρήση του διαδικτύου για ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων.

Πίνακας 8. Δηλωθέντες λόγοι χρήσεις του διαδικτύου από τους μαθητές

Χρήση διαδικτύου	Ποτέ - Σπάνια n (%)	Συχνά - Πολύ Συχνά n (%)
Για κοινωνικά δίκτυα	57 (29)	143 (71)
Για ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων (mails)	109 (55)	91 (45)
Για πλοήγηση στο διαδίκτυο (surfing)	51 (25)	149 (75)
Για ενημέρωση	54 (27)	146 (73)
Για διαδικτυακά παιχνίδια	132 (66)	68 (34)
Για παρακίνηση άλλων να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις (πχ. συγκεντρώσεις)	167 (84)	33 (16)

9.7 Απλές κατανομές όσον αφορά τον εθισμό στο διαδίκτυο

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτό το κομμάτι του ερωτηματολογίου είναι αρκετά και μας βοηθούν στο να εξάγουμε πολλά και ενδιαφέροντα στοιχεία.

Με μια πρώτη ματιά, διαπιστώνουμε ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 59% κρίνει ότι δεν δυσκολεύεται στην καθημερινότητα του, εξαιτίας της χρήσης του διαδικτύου.

Επίσης, η σκέψη τους, σύμφωνα με τα δεδομένα που συλλέξαμε, δείχνει να μην είναι συνέχεια στο διαδίκτυο και τις διάφορες εφαρμογές που έχει. Το 54% των μαθητών, δεν πιστεύουν ότι το διαδίκτυο επηρεάζει τις καθημερινές τους δραστηριότητες και ασχολίες. Βέβαια, το 42% των μαθητών, αναφέρει ότι συνδέεται συχνά στο διαδίκτυο για λόγους κοινωνικής δικτύωσης. Το 63% δεν ανυπομονεί για την επόμενη διαδικτυακή του συνομιλία, ενώ μόνο το 12% ανυπομονεί να συνδεθεί στο διαδίκτυο για να συνομιλήσει. Επιπρόσθετα, το 45% των μαθητών, θεωρούν ότι δεν χρειάζεται να μειώσουν το χρόνο παραμονής τους στο διαδίκτυο, ενώ μόνο το 10% πιστεύει ότι πρέπει να μειώσει το χρόνο παραμονής τους στο διαδίκτυο.

Τέλος, το 67% δεν βιάζεται να τελειώσει τις υποχρεώσεις του, για να συνδεθεί στο διαδίκτυο, σε αντίθεση με το 20% που βιάζεται να ολοκληρώσει τις υποχρεώσεις του με σκοπό να συνδεθεί στο διαδίκτυο.

Πίνακας 9. Αναφερθέντα περιστατικά εξάρτησης από το διαδίκτυο εκφρασμένα σε αλλαγές, στη ζωή των μαθητών κατά τους τελευταίους 6 μήνες

Αλλαγές στη ζωή	Ποτέ - Σπάνια	Μερικές Φορές –Συχνά
	n	n
	(%)	(%)
Δυσκολίες στην καθημερινότητά μου εξ αιτίας χρήσης του διαδικτύου	166 (83)	34 (17)
Η σκέψη μου είναι απασχολημένη από δραστηριότητες που	150 (75)	49 (25)

σχετίζονται με το διαδίκτυο		
Συνδέομαι στο διαδίκτυο για λόγους κοινωνικής δικτύωσης (facebook , chat, email κλπ)	86 (43)	114 (57)
Παρατηρώ ότι μένω στο διαδίκτυο παραπάνω από ότι αρχικά υπολογίζω	97 (48)	103 (52)
Η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου επηρεάζει τις καθημερινές μου δραστηριότητες	158 (79)	42 (21)
Θεωρώ αναγκαία την προσπάθεια μου για μείωση της παραμονής μου στο διαδίκτυο	168 (84)	32 (16)
Προσπάθησα να μειώσω τον χρόνο παραμονής μου στο διαδίκτυο αλλά δεν τα κατάφερα	175 (87)	27 (13)
Έχω πει ψέματα σε οικογενειακό μέλος ή φίλο ή συγγενή για να αποκρύψω τον εκτεταμένο χρόνο παραμονής μου στο διαδίκτυο	170 (85)	30 (15)
Ανυπομονώ για την επόμενη διαδικτυακή συνομιλία	165 (83)	35 (17)
Θεωρώ πως θα έπρεπε να χρησιμοποιώ λιγότερο το διαδίκτυο	148 (74)	52 (26)

Βιάζομαι να τελειώσω με τις υποχρεώσεις μου ώστε να συνδεθώ στο διαδίκτυο	173 (86)	27 (14)
---	-------------	------------

9.8 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ των μαθητών ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο.

Όπως εμφανίζονται τα αποτελέσματα στον Πίνακα 1 βρέθηκε ότι:

- Η αναφερθείσα υψηλή ημερήσια κατανάλωση τσιγάρων σχετίστηκε με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα *της χρήσης διαδικτύου* ($b=,170$ $p=<,001$) όσο και στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b=,230$ $p=<,001$).
- Ο αναφερόμενος υψηλός μέσος όρος εισοδήματος των γονέων, σχετίστηκε με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα *της χρήσης διαδικτύου* ($b= 1,440$ $p=<,001$) όσο και στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b=1,759$ $p=<,001$).
- Η μη ύπαρξη σχέσης αυτή την περίοδο, σχετίστηκε με αυξημένη χρήση του διαδικτύου ($b= -1,600$ $p= ,002$) και εθισμού στο διαδίκτυο ($b=-2,610$ $p= ,002$).
- Οι αναφερθείσες τιμές που αφορούν τον μέσο όρο της βαθμολογίας των μαθητών στις σχολικές τους επιδόσεις φάνηκε ότι αναλογικά, όσο αυξάνονται, τόσο αυξάνονται και οι τιμές της κλίμακας *χρήσης του διαδικτύου* ($b=,430$ $p=< ,001$) και στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b=,400$ $p= ,046$).
- Ως αναφορά τις σχέσεις των μαθητών με σημαντικούς άλλους αναδύθηκε ότι χαμηλές τιμές στην κλίμακα *των σχέσεων* (δηλαδή άσχημες σχέσεις ή απουσία σχέσεων) συνδέθηκαν με υψηλές τιμές στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b= -,505$ $p= ,003$).
- Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μαθητών, η αύξηση των άγαμων γονέων συνδέθηκε με αυξημένες τιμές στην κλίμακα *χρήσης του διαδικτύου* ($b= -1,330$, $p= ,050$).

- Η υψηλή ηλικία πατέρα, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μαθητών, συνδέθηκε με υψηλές τιμές στην κλίμακα εθισμού στον διαδικτυο ($b = ,220$ $p = ,006$).

Πίνακας 10. Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης (stepwise regression analysis) του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ των μαθητών ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδικτυο

Κοινωνικοδημογραφικό προφίλ μαθητών	Χρήση διαδικτύου			Εθισμός στο διαδικτυο		
	B	S.E.	P	B	S.E.	P
Κατανάλωση τσιγάρων ημερησίως	,170	,030	<,001	,230	,050	<,001
Μηνιαίο εισόδημα γονέων	1,440	,240	<,001	1,750	,360	<,001
Ύπαρξη σχέσης αυτήν την περίοδο	-1,600	,500	,002	-2,610	,810	,002
Μέσος όρος μαθημάτων	0,430	,130	<,001	,400	,200	,046
Σχέσεις με σημαντικούς άλλους	-,505	,170	,003	-1,110	,270	<,001
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	-1,330	,670	,050			
Ηλικία πατέρα				,220	,080	0,06
R ²	,382			,374		
Adjusted R ²	,357			,348		

9.9 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση των μαρτυριών ενδοοικογενειακής βίας των μαθητών, ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδικτυο.

Όπως εμφανίζονται τα αποτελέσματα στον Πίνακα 2 βρέθηκε ότι:

- Υψηλές επιδόσεις στην κλίμακα άσκησης συναισθηματικής βίας από τον πατέρα προς τη μητέρα, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μαθητών, σχετίστηκαν

με υψηλή συμμετοχή στην κλίμακα χρήσης του διαδικτύου ($b=,390$ $p=,001$) και εθισμού στο διαδίκτυο ($b=,280$ $p=,005$).

- Υψηλές επιδόσεις στην κλίμακα άσκησης φυσικής βίας από την μητέρα προς τον πατέρα, σχετίστηκαν με υψηλότερη χρήση στην κλίμακα χρήσης του διαδικτύου ($b=5,100$, $p=,001$) και εθισμού στο διαδίκτυο ($b=2,420$ $p=,032$).
- Μαθητές με μειωμένες επιδόσεις στην κλίμακα άσκησης φυσικής βίας από τον πατέρα προς την μητέρα, σχετίστηκαν με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα της χρήσης διαδικτύου ($b=3,890$ $p=,004$) όσο και στην κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο ($b=1,300$, $p= <,001$).
- Μαθητές με μειωμένες επιδόσεις στην κλίμακα άσκησης συναισθηματικής βίας από τη μητέρα προς τον πατέρα, σχετίστηκαν με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα της χρήσης διαδικτύου ($b= -,180$ $p=,040$) όσο και στην κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο ($b= -2,110$ $p=,005$).
- Μαθητές που παρουσίαζαν υψηλές τιμές στην κλίμακα άσκησης συναισθηματικής βίας από τους γονείς προς τους μαθητές, παρουσίαζαν αυξημένο βαθμό στην κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο ($b=,300$ $p=,004$).
- Μαθητές που παρουσίαζαν μειωμένες τιμές στην κλίμακα άσκησης φυσικής βίας από τους γονείς προς τους μαθητές, παρουσίαζαν αυξημένο βαθμό στην κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο ($b= -2,930$, $p=,002$).

Πίνακας 11. Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης (stepwise regression analysis) της κλίμακας της ενδοοικογενειακής βίας ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο

Μαρτυρίες ενδοοικογενειακής βίας	Χρήση διαδικτύου			Εθισμός στο διαδίκτυο		
	B	S.E.	P	B	S.E.	P
Πατέρα προς μητέρα συναισθηματική βία	,390	,090	<,001	,280	,100	,005
Μητέρα προς πατέρα φυσική βία	5,100	1,150	<,001	2,420	1,130	,032

Πατέρας προς μητέρα φυσική βία	-3,890	1,340	,004	1,300	,330	<,001
Μητέρα προς πατέρα συναισθηματική βία	-,180	,090	,040	-2,110	,740	,005
Γονείς προς μαθητή συναισθηματική βία				,300	,100	,004
Γονείς προς μαθητή φυσική βία				-2,930	,950	,002
R ²	,214			,334		
Adjusted R ²	,197			,320		

9.10 Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης: Η επίδραση του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ και των μαρτυριών ενδοοικογενειακής βίας των μαθητών, ως προς τη χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο

Όπως εμφανίζονται τα αποτελέσματα στον Πίνακα 3 βρέθηκε ότι:

- Υψηλές επιδόσεις στην κλίμακα άσκησης συναισθηματικής βίας από τον πατέρα προς την μητέρα, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μαθητών, σχετίστηκαν με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα της χρήσης διαδικτύου (b=,130 p =,022) όσο και στην κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο (b=,401 p =<,001)

- Η αναφερθείσα υψηλή κατανάλωση τσιγάρων σχετίστηκε με υψηλή συμμετοχή τόσο στην κλίμακα *της χρήσης διαδικτύου* ($b=,160$ $p \leq ,001$) όσο και στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b=,181$ $p \leq ,001$)
- Αυξανόμενου του δηλωθέντος μηνιαίου εισοδήματος των γονέων αυξάνεται και η χρήση του διαδικτύου ($b=1,350$ $p \leq ,001$) και ο εθισμός στο διαδίκτυο ($b=1,280$ $p \leq ,001$)
- Η αναφερθείσα απουσία σχέσης κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας σχετίστηκε με την αυξημένη χρήση τόσο του διαδικτύου ($b=-1,800$ $p \leq ,001$) όσο και με τον εθισμό σε αυτό ($b=-2,110$ $p = ,005$)
- Μαθητές των οποίων οι γονείς δεν ήταν παντρεμένοι εμφάνισαν υψηλές τιμές στην κλίμακα *χρήσης διαδικτύου* ($b=-1,900$ $p = ,004$).
- Ως αναφορά τις σχέσεις των μαθητών με σημαντικούς άλλους αναδύθηκε ότι χαμηλές τιμές στην κλίμακα *των σχέσεων* (δηλαδή άσχημες σχέσεις) συνδέθηκαν με υψηλές τιμές στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b=-,570$ $p \leq ,020$).
- Μαθητές με πατέρα αυξημένης ηλικίας φαίνεται ότι παρουσιάζουν αυξημένη επίδοση στην κλίμακα *εθισμού στο διαδίκτυο* ($b= ,220$ $p = ,002$).
- Μαθητές με μητέρες που εκφράζουν φυσική βία απέναντι στον πατέρα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα φαίνεται ότι όσο αυξάνεται η φυσική βία, τόσο αυξάνεται και η χρήση των μαθητών στο διαδίκτυο ($b= 2,540$ $p = ,003$).
- Οι αναφερθείσες τιμές που αφορούν τον μέσο όρο της βαθμολογίας των μαθητών στις σχολικές τους επιδόσεις φάνηκε ότι αναλογικά, όσο αυξάνονται, τόσο αυξάνονται και οι τιμές της κλίμακας *χρήσης του διαδικτύου* ($b=,280$ $p= ,049$).

Πίνακας 12. Αναλύσεις βηματικής παλινδρόμησης (stepwise regression analysis) του κοινωνικοδημογραφικού προφίλ των μαθητών και της κλίμακας της

ενδοοικογενειακής βίας σε σχέση με την χρήση του διαδικτύου και τον εθισμό στο διαδίκτυο

Κοινωνικοδημογραφικό προφίλ μαθητών και μαρτυρίες ενδοοικογενειακής βίας	Χρήση διαδικτύου			Εθισμός στο διαδίκτυο		
	B	S.E.	P	B	S.E.	P
Πατέρα προς μητέρα συναισθηματική βία	,130	,040	,022	,401	,060	<,001
Κατανάλωση τσιγάρων ημερησίως	,160	,030	<,001	,181	,041	<,001
Μηνιαίο εισόδημα γονέων	1,350	,230	<,001	1,280	,330	<,001
Ύπαρξη σχέσης αυτήν την περίοδο	-1,800	,480	<,001	-2,110	,740	,005
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	-1,900	,650	,004			
Σχέσεις με σημαντικούς άλλους				-,570	,240	,020
Ηλικία πατέρα				,220	,070	,002
Μητέρα προς πατέρα φυσική βία	2,540	,840	,003			
Μέσος όρος μαθημάτων	,280	,120	,049			
R ²	0,457			0,510		
Adjusted R ²	0,431			0,490		

Κεφάλαιο 10ο:

Συζήτηση - συμπεράσματα

10.1 Εισαγωγή

Η ενδοοικογενειακή βία τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στον υπόλοιπο κόσμο αποτελεί μείζον κοινωνικό πρόβλημα και αυτό επιβεβαιώνεται από πλήθος αξιόλογων ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί κυρίως στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων ερευνών έχουν καταλήξει σε υψηλά ποσοστά που αφορούν στη συχνότητα περιστατικών κακοποίησης εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος και συγκεκριμένα στην άσκηση διαφόρων μορφών βίας (σωματική, ψυχολογική, λεκτική, σεξουαλική, οικονομική).

Κύριο χαρακτηριστικό της ενδοοικογενειακής βίας είναι η επιβολή της δύναμης του δράστη στο θύμα με τρόπο συστηματικό και επαναλαμβανόμενο. Ο θύτης προσπαθεί να αποδυναμώσει και να αποσυνδέσει το θύμα από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (οικογένεια, φίλοι, συγγενείς). Τα κύρια θύματα του φαινομένου ενδοοικογενειακής βίας είναι οι γυναίκες και τα παιδιά, ομάδες που χαρακτηρίζονται κοινωνικά και βιολογικά αδύναμες (Αντωνιάδου & Μανωλιδάκη & Παναγιωτίδου 2006).

Επειδή η οικογένεια παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των εφήβων, οι οικογενειακοί παράγοντες έχουν αναφερθεί ότι παίζουν ίσως τον πιο καθοριστικό ρόλο στην ολοένα και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου από τους έφηβους. Η «κατάχρηση» του διαδικτύου έχει συνδεθεί με χωρισμένες οικογένειες, με εντάσεις και διαμάχες μέσα στην οικογένεια, με τη χρήση αλκοόλ και καπνού των γονέων. Επίσης, η χαμηλή οικονομική κατάσταση των οικογενειών έχει συνδεθεί με την χρήση του διαδικτύου από τους εφήβους (Yen, 2007).

Σύμφωνα με την έρευνα του Frangos C. & Sotiropoulos I. & Frangos C., (2010) παρατηρήθηκε μία αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ εφήβων ανδρών και εφήβων γυναικών που παρουσίασαν εθισμό στο διαδίκτυο (42,1%- 27,7% αντίστοιχα). Βάση της παραπάνω έρευνας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι έφηβοι

προερχόμενοι από οικογενειακό περιβάλλον χωρισμένων γονέων παρουσιάζουν συχνότερα πρόβλημα εθισμού στο διαδίκτυο από ότι έφηβοι προερχόμενοι από γονείς παντρεμένους ή μη.

Επιπροσθέτως, μεταξύ εφήβων μαθητών που ζουν με τους γονείς τους και εκείνων που δεν ζουν με τους γονείς τους, σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, εκείνοι που δεν ζουν με τους γονείς τους παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά εθισμού στο διαδίκτυο συγκριτικά με εκείνους που ζουν με τους γονείς τους (Frangos C. & Sotiropoulos I. & Frangos C., 2010).

Οι Siomos & Dafouli & Braimiotis et al (2009) υποστηρίζει και αυτός το διαχωρισμό που πρέπει να γίνει ανάμεσα στον εθισμό στις εφαρμογές που διαθέτει το διαδίκτυο και στον εθισμό στο διαδίκτυο. Προσθέτει επίσης ότι ο διαχωρισμός είναι δύσκολος επειδή τα τελευταία χρόνια προάγεται η συνεχής δικτύωση των χρηστών Η/Υ και η όλο και πιο τακτική χρήση του διαδικτύου στην καθημερινότητα είναι παράγοντες που δυσκολεύουν στη διάκριση της υγιής από την παθολογική χρήση του διαδικτύου.

Το θέμα που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία μας η ενδεχόμενη συσχέτιση της ενδοοικογενειακής βίας με τον εθισμό στο διαδίκτυο σε παιδιά ηλικίας δεκαπέντε έως δεκαοχτώ ετών.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, όσον αφορά στον ελλαδικό χώρο, δεν έχει πραγματοποιηθεί παρόμοια έρευνα, γεγονός το οποίο μας παρακίνησε όσον αφορά στη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας προκειμένου να ερευνήσουμε το πώς μπορεί να επιδράσει η ενδοοικογενειακή βία, στις διάφορες μορφές της, τον όλο και αυξανόμενο εθισμό στο διαδίκτυο των εφήβων.

10.2 Συζήτηση των συμπερασμάτων της έρευνας

Πιο συγκεκριμένα από την μελέτη και ανάλυση των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών και την βίωση ενδοοικογενειακής βίας ως προς α) την *κλίμακα χρήσης του διαδικτύου* και β) την *κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο*, προέκυψαν τέσσερα υποδείγματα τα οποία αναλύονται σε δυο διαφορετικούς πίνακες.

Κοινός παράγοντας μεταξύ τους είναι τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά και οι υπό-κλίμακες ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες αποτέλεσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Πιο συγκεκριμένα, οι ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το κοινωνιολογικό προφίλ των ερωτηθέντων και αυτές οι μεταβλητές σχετίστηκαν με την *κλίμακα χρήσης του διαδικτύου* και την *κλίμακα εθισμού στο διαδίκτυο*.

Αντίστοιχα, κάποιες μορφές ενδοοικογενειακής βίας σχετίστηκαν με τις εξαρτημένες μεταβλητές και ειδικότερα η άσκηση φυσικής βίας από την μητέρα προς τον πατέρα καθώς και η άσκηση συναισθηματικής βίας από τον πατέρα προς την μητέρα.

Παρακάτω ακολουθούν τα γενικότερα αποτελέσματα, της έρευνας και η πιθανή αιτιολόγησή τους.

Έλεγχος ευρημάτων σε σχέση με την βιβλιογραφία

Τα περιστατικά ενδοοικογενειακής, ψυχολογικής επιθετικότητας και φυσικής βίας, έτσι όπως αναφέρθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές, από τη μεριά του πατέρα προς τη μητέρα, της μητέρας προς τον πατέρα και των γονέων προς τους ίδιους τους μαθητές, στοιχεία τα οποία αναφέρονται εκτενέστερα σε παραπάνω πίνακες, αποδεικνύουν ότι η κυρίαρχη μορφή βίας μεταξύ των συζύγων είναι η συναισθηματική/ψυχολογική βία, η οποία εκφράζεται με υψηλές επιδόσεις και από τις δυο πλευρές.

Το γεγονός αυτό επαληθεύεται και από δύο ακόμη έρευνες, εκ των οποίων η μια προερχόταν από το Εργαστήριο Μελέτης και Προαγωγής Συμπεριφορών Υγείας και Ασφάλειας του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, ενώ η δεύτερη πραγματοποιήθηκε και σε συνεργασία με ξένα Πανεπιστήμια. (Tzamalouka & Parlalis & Soulatou et al, 2007).

Κοινωνιολογικό προφίλ ερωτώμενων

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάσαμε τα αποτελέσματα της ανάλυσης με την μέθοδο της βηματικής παλινδρόμησης (stepwise regression) των κλιμάκων *ενδοοικογενειακής βίας, χρήσης στο διαδίκτυο και εθισμού στο διαδίκτυο*, σε σχέση με το κοινωνιολογικό προφίλ των ερωτώμενων εφήβων.

Το πρώτο χαρακτηριστικό αφορά στην κατανάλωση καπνού μετρημένη σε αριθμό τσιγάρων ημερησίως, όπου η έρευνα κατέδειξε ότι οι καπνιστές

χρησιμοποιούν το διαδίκτυο αρκετά και εθίζονται σε αυτό και τις εφαρμογές του. Το παραπάνω αποτέλεσμα επιβεβαιώνεται και από την έρευνα του Σιώμου (2008) όπου τα άτομα που είχαν εθιστεί στο διαδίκτυο, εμφάνιζαν θετική συσχέτιση με το κάπνισμα. γεγονός ότι οι έφηβοι ξεκινούν το κάπνισμα από την περίοδο της εφηβείας, μπορεί να σχετίζεται με το γεγονός ότι βρίσκονται σε μια ηλικία (εφηβεία) που είναι αρκετά ευάλωτοι και θέλοντας να ισχυροποιήσουν το «κύρος» τους, μιμούνται πράξεις ενηλίκων, όπως το κάπνισμα, θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο αντιμετωπίζουν τα ποικίλα προβλήματα της καθημερινότητας

Το δεύτερο χαρακτηριστικό που συμβάλλει στην όλο και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου και στον εθισμό στο διαδίκτυο, αποτελεί και η μη ύπαρξη σχέσης με το αντίθετο φύλο. Παραπάνω από τους μισούς ερωτώμενους, απάντησαν ότι δεν διατηρούν κάποια σχέση τη δεδομένη χρονική στιγμή. Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή, οι μαθητές νιώθουν ανασφαλείς απέναντι στο αντίθετο φύλο και δεν θέλουν να ανοιχτούν σε κάποιον που τους γνωρίζει, σε αντίθεση με το διαδικτυακό κόσμο, όπου ο έφηβος μπορεί να ενσαρκώσει διαφορετικούς ρόλους, ή να υιοθετήσει διαφορετικές ταυτότητες ανάλογα με την εκάστοτε διαδικτυακή εμπειρία, εξαιτίας της ανωνυμίας, που συνιστά κατεξοχήν χαρακτηριστικό του Διαδικτύου.

Το τρίτο χαρακτηριστικό που παρατηρούμε είναι η μη σύναψη σχέσεων με άτομα που οι μαθητές λογίζουν ως σημαντικά στη ζωή τους, όπως είναι για παράδειγμα οι φίλοι, οι γονείς, οι καθηγητές κλπ. Η μη σύναψη, λοιπόν, αυτών των σχέσεων ωθούν τους μαθητές να «σερφάρουν» στο διαδίκτυο και να εθίζονται πιο πολύ σε αυτό. Οι μαθητές μειώνουν το χρόνο που περνούν με τα άτομα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά στη ζωή τους, περιορίζουν τις συναναστροφές τους και τις κοινωνικές τους συναναστροφές με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο το διαδίκτυο και να εθίζονται στις εφαρμογές του. (Σιώμος 2008) «Οι μαθητές στην ηλικία που βρίσκονται κατακλύζονται από προσωπικές ανασφάλειες, γοητεύονται από τα διαδικτυακά κοινωνικά μέσα, που χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο και τις άσχημες συνέπειες της απόρριψης μπορούν και παρουσιάζουν τον εαυτό που εμπιστεύονται περισσότερο-χωρίς απαραίτητα αυτός να είναι αληθινός. Ο χρόνος που τους δίνει ο γραπτός λόγος να μιλήσουν με τα κατάλληλα λόγια, αλλά και η άνεση ότι τα λόγια αυτά εκφράζονται με μεγαλύτερη ευκολία απ' ότι πρόσωπο με πρόσωπο, καθώς και η δυνατότητα να κατασκευάσουν το προφίλ που επιθυμούν, τους κάνει να προτιμούν αυτού τους είδους την επαφή».(Wang, 2001). Επιπρόσθετα, αυτή η άνεση

που τους δημιουργείτε από το διαδίκτυο και τις εφαρμογές του έχει και αρνητικό αντίκτυπο, μιας και καθιστά τον χρήστη «δέσμιο στο διαδίκτυο και τον οδηγεί σε απομόνωση, άρα και απομάκρυνση από τις διαπροσωπικές οικογενειακές, επαγγελματικές, κοινωνικές επαφές του, γεγονός με ολέθριες επιπτώσεις»(Κατάκη, 2012).

Το τέταρτο χαρακτηριστικό που παρατηρούμε έχει να κάνει με τη βαθμολογία των μαθητών, όπου βρέθηκε ότι οι μαθητές που είχαν χαμηλή βαθμολογία στις σχολικές επιδόσεις τους κατά το τελευταίο τετράμηνο, ξοδεύουν όλο και περισσότερο τον ελεύθερο τους χρόνο στη χρήση του διαδικτύου και των εφαρμογών που διαθέτει. Σύμφωνα με τις Νόβα – Καλτσούνη (2001) οι μαθητές που περνούν αρκετές ώρες της ημέρας στο διαδίκτυο παρουσιάζουν μια απότομη πτώση στη σχολική τους επίδοση ή ακόμα σταματούν και το σχολείο. Το παραπάνω αποτέλεσμα επιβεβαιώνεται και από μια έρευνα που διεξήγαγε το 2010, η Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ) της Β΄ παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων «Α. Κυριακού» με το Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου οι μαθητές που είχαν χαμηλή βαθμολογία παρουσίαζαν συμπεριφορές εξάρτησης στο διαδίκτυο.

Κοινωνιολογικό προφίλ γονέων

Το πέμπτο χαρακτηριστικό περιλαμβάνει το μηνιαίο εισόδημα των γονέων, έτσι όπως καταγράφηκε από τα λεγόμενα των ερωτώμενων. Σύμφωνα με την έρευνα, μαθητές των οποίων οι γονείς είχαν υψηλό εισόδημα, χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό χρήσης του διαδικτύου και υψηλό βαθμό εθισμού στο διαδίκτυο. Σύμφωνα με τη Φραγκουλίδου (2006) «η χρήση του διαδικτύου στην Ελλάδα είναι ταξικά προσδιορισμένη υπέρ των προνομιούχων οικονομικά στρωμάτων». Το αποτέλεσμα αυτό, είναι αναμενόμενο αφού η οικονομική ευρωστία που μπορεί να προσφέρουν οι γονείς στο παιδί τους, έχει ως συνεπακόλουθο, το παιδί να μπορεί να έχει πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες και εφαρμογές.

Το έκτο χαρακτηριστικό που συμβάλλει στην όλο και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου είναι η οικογενειακή κατάσταση των γονέων. Δηλαδή, όσων μαθητών οι γονείς ήταν άγαμοι, είχαν την τάση να χρησιμοποιούν αρκετά το διαδίκτυο. Οι μαθητές για να ξεχάσουν τα προβλήματα και τις τριβές που υπάρχουν ανάμεσα στους

γονείς τους, ψάχνουν μια δίοδο επικοινωνίας και εξόδου από αυτή την ψυχική ταλαιπωρία και την βρίσκουν στο διαδίκτυο. Σύμφωνα με το Mitchell(2000) τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο όλο και περισσότερο εξαιτίας της έλλειψης επικοινωνίας μεταξύ της οικογένειας, της παραμέλησης και του υψηλού αισθήματος μοναξιάς που αισθάνονται. Σύμφωνα με την Ζαραφωνίτου (1995), οι γονείς εξαιτίας της πολύωρης εργασίας τους, δεν έχουν χρόνο να επικοινωνήσουν και να ασχοληθούν με τα παιδιά τους και με αυτά που τα απασχολούν και τα ενδιαφέρουν.

Το έβδομο χαρακτηριστικό που έχει σημαίνοντα ρόλο στον εθισμό στο διαδίκτυο είναι η ηλικία του πατέρα. Όσο πιο μεγάλη είναι η ηλικία του πατέρα, τόσο πιο πολύ εθίζονται οι μαθητές στο διαδίκτυο. Η κυριαρχία των εφήβων πάνω στην τεχνολογική γνώση γίνεται φανερή. Με τις ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας, οι γονείς χάνουν τον καθοδηγητικό ρόλο που είχαν απέναντι στο παιδί τους και πιο σημαντικό είναι ότι χάνουν το ρόλο της «αυθεντίας». Η ανακατανομή στην ιεραρχία της γνώσης, επιφέρει σειρά αλλαγών στις σχέσεις των εφήβων με τους γονείς τους. Η συνεχώς και αυξανόμενη ροή και εισχώρηση των υπολογιστών και του διαδικτύου στην καθημερινή ζωή των μαθητών, δημιουργεί ένα αίσθημα προβληματισμού και ανασφάλειας για το πώς να προστατέψουν τον έφηβο από το διαδίκτυο και τις εφαρμογές που διαθέτει (Φραγκουλίδου, 2006).

Η επίδραση της ενδοοικογενειακής βίας σε ψυχολογικές παραμέτρους των εφήβων

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αποδεικνύεται ότι, όσο μεγαλύτερη είναι η άσκηση φυσικής βίας από την μητέρα προς τον πατέρα, τόσο μεγαλύτερη είναι η χρήση του διαδικτύου. Τα παιδιά δυσλειτουργικών οικογενειών έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο εξαιτίας της μοναξιάς, της παραμέλησης και της γενικότερης έλλειψης επικοινωνίας με τους γονείς (Mitchell, 2000).

Παράλληλα με το παραπάνω αποτέλεσμα, όσο μεγαλύτερη είναι η άσκηση ψυχολογικής βίας από την πλευρά του πατέρα προς την μητέρα, τόσο περισσότερο οι έφηβοι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και εθίζονται σε αυτό. Πολλά παιδιά μεγαλώνουν

σε ένα περιβάλλον βίας και ακραίας συμπεριφοράς, έστω και αν τα ίδια δεν αποτελούν τον άμεσο στόχο της κακοποίησης. «Επειδή δεν μπορούν να διαχειριστούν τα οδυνηρά συναισθήματα που τους προκαλεί η άσκηση βίας, επιδιώκουν να τα αποφύγουν και γι αυτό το λόγο καταφεύγουν στον εικονικό κόσμο και φανταστικό κόσμο, που θεωρούν ως μοναδική διέξοδο» (Κατάκη, 2012).

10.3 Συνεισφορά των αποτελεσμάτων στην κοινωνική εργασία

Διαμέσου της έρευνας αυτής, αναδύονται αφενός ο βαθμός ενδοοικογενειακής βίας και αφετέρου μια σύγχρονη μορφή εθισμού, που αφορά στο διαδίκτυο. Και τα δύο προαναφερθέντα αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης και επομένως αναγκαιότητα για παρέμβαση από το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

Συμφώνα με τα αποτελέσματα της έρευνας υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα για παρέμβαση από τον κοινωνικό λειτουργό σε επίπεδο ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης έτσι ώστε να αποφεύγεται, μετριάζεται η και εξαλείφεται όταν υπάρχει, ο εθισμός στο διαδίκτυο, παράλληλα με την αποκατάσταση των σχέσεων του εκάστοτε εφήβου που φάνηκε ότι σχετίζεται με την τάση του για εθισμό σε αυτό.

Μερικοί από τους ρόλους του κοινωνικού λειτουργού που μπορούν να συμβάλλουν στην εξυγίανση και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των εφήβων, αποτελούν ο «διδασκτικός, ο συμβουλευτικός και ο κατευθυντικός», κατά τους οποίους σύμφωνα με την Κατσορίδου Χ.(2006), συμβάλουν στην άμεση βοήθεια στους εφήβους ως προς τις σχέσεις τους με σημαντικούς άλλους, όπως είναι οι γονείς πρωταρχικά και έπειτα οι καθηγητές και φίλοι, καθώς και οι προσωπικές τους σχέσεις αναπτύσσοντας νέα στάση ζωής.

Επιπροσθέτως, τα αποτελέσματα μπορούν να συνεισφέρουν στην κοινωνική εργασία την αποδεδειγμένη αναγκαιότητα για περαιτέρω διαφώτιση στο φαινόμενο αυτό της ενδοοικογενειακής βίας. Καθώς η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί συχνό φαινόμενο στην καθημερινή εργασία του κοινωνικού λειτουργού, είτε αυτός βρίσκεται σε κλινικό, είτε σε κοινοτικό είτε σε ερευνητικό πεδίο της κοινωνικής εργασίας, έρευνες που διαφωτίζουν το βαθμό βίας εντός της οικογένειας αυτόματα συμβάλουν στην καλύτερη και περισσότερο ρεαλιστική αντιμετώπισή της από τον επαγγελματία.

Η έλλειψη ερευνών στο ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας αλλά και της σύγχρονης αυτή μορφής εθισμού στο διαδίκτυο, δυσχεραίνει αδιαμφισβήτητα την

κατανόηση σε βάθος των δύο αυτών φαινομένων. Στο ελλαδικό χώρο, είναι γνωστό το ότι έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες αναφορικά με τα προαναφερθέντα φαινόμενα, με πιο σημαντική την έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι. (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Μέσα στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας εντάσσεται και η βίωση ως μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας από την πλευρά των παιδιών και πιο συγκεκριμένα των εφήβων, αντικείμενο το οποίο εξετάσαμε στην παρούσα εργασία.

Μπορούν έτσι, να γνωστοποιηθούν οι κίνδυνοι που διατρέχουν οι έφηβοι όντας θεατές σκηνών βίας μεταξύ των γονιών τους, ώστε να είναι πιο αποτελεσματικοί οι κοινωνικοί λειτουργοί που ασχολούνται με παρεμφερή περιστατικά.

Μεταξύ άλλων, στο ευρύ φάσμα της Κοινωνικής Εργασίας εντάσσεται και η προστασία των εφήβων που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία. Οι συγκεκριμένοι έφηβοι που συχνά αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως «αφανή» θύματα, δύσκολα απευθύνονται στις αρμόδιες υπηρεσίες για συμβουλευτική και υποστήριξη. Ωστόσο, οι συνέπειες που απορρέουν από την έκθεση στις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις (χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, κατανάλωση οινοπνεύματος, εθισμός στο διαδίκτυο, παραβατική συμπεριφορά κ.λ.π.) είναι αυτές που οδηγούν τους εφήβους αργά ή γρήγορα να συνεργαστούν με κάποιους ειδικούς ,συνήθως μετά από παραπομπή κρατικών υπηρεσιών (νοσοκομεία, αστυνομία,κ.λ.π.).

Με βάση τα παραπάνω θεωρείται χρήσιμο να πραγματοποιηθούν περαιτέρω έρευνες ώστε οι κοινωνικοί λειτουργοί στην εκάστοτε υπηρεσία και ιδιαίτερα στις δομές που εργάζονται με παιδιά και εφήβους να κατανοήσουν τη σοβαρότητα και τη συχνότητα του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας στο βαθμό και την ποιότητα που αναλογεί στην εκάστοτε περίπτωση, καθώς και τον αντίκτυπο που επιφέρει αυτή η έκθεση στην ψυχοκοινωνική ζωή των εφήβων.

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επαλήθευσαν το γεγονός ότι η έκθεση στην ενδοοικογενειακή βία μπορεί να ωθήσει τους εφήβους στη χρήση και στην εξάρτηση από το διαδίκτυο, με πολλαπλές συνέπειες όπως αυτή της κοινωνικής απομόνωσης και δημιουργίας κακών σχέσεων.

Για το λόγο αυτό θεωρούμε ότι κρίνεται απαραίτητη η ενημέρωση των ειδικών ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας έγκαιρα πριν αυτά αποβούν καταστροφικά για τους εφήβους, όντας το μέλλον όλων μας εν γένει.

10. 4. Γενικό συμπέρασμα

Τα αποτελέσματα της έρευνας όπως αυτά μελετήθηκαν και αναλύθηκαν επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις εργασίας που είχαμε θέσει ως αρχικό στόχο της παρούσας έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, επιβεβαιώσαμε ότι τα αγόρια εθίζονται περισσότερο από τα κορίτσια στη χρήση του διαδικτύου.

Επιπλέον, επιβεβαιώσαμε ότι ο χρόνος που δαπανάται σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (π.χ facebook), είναι πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με το χρόνο που δαπανάται σε άλλες εφαρμογές

Τέλος, αποδείχθηκε και η τρίτη υπόθεση εργασίας που είχαμε θέσει αρχικά αναφορικά με το αν ο χρόνος παραμονής στο διαδίκτυο είναι μεγαλύτερος σε παιδιά που οι γονείς τους ασκούν κάποιου είδους ενδοοικογενειακής βίας σε σχέση με τα παιδιά που δεν αναφέρουν άσκηση τέτοιας βίας από τους γονείς τους.

Βιβλιογραφία.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλευρά Α. & Ευαγγέλου Β. & Κοροπούλη Α. & Τζαμαλούκα Γ. & Χλιαουτάκης Ι., (2006). «*Η σεξουαλική παρενόχληση μεταξύ συνομηλίκων μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου*» Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Κρήτης
- Αντωνιάδου Ε. & Μανωλιδάκη Ε. & Παναγιωτίδου Α.(2006), «*Ενδοοικογενειακή βία: Αντιμετώπιση των θυμάτων από τους αστυνομικούς, Οριοθέτηση καθηκόντων των αστυνομικών με βάση το νομικό πλαίσιο και την εκπαίδευσή τους και διερεύνηση τους ως προς την επάρκεια για την αντιμετώπιση των θυμάτων και του φαινομένου.*» Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Κρήτης
- Αρτινοπούλου Β. & Φαρσεδάκης Ι., (2003) «*Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*» Κ.Ε.Θ.Ι, Αθήνα
- Γναρδέλης, Χ. (2003) «*Εφαρμοσμένη στατιστική*», Παπαζήση, Αθήνα
- Ζαραφωνίτου Χ., (1995), *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζύγα Ε. & Φωτεινά Ε.(2006) «*Η βίωση ως μάρτυρας ενδογονεϊκής βίας από τους Έλληνες εφήβους και μερικές από τις ψυχολογικές συνέπειές της πάνω σε αυτούς*» Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Κρήτης
- Καρσιώτη Θ. & Κεκέρης Γ.& Σακωνίδης Χ (2005), «*Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην Ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση – Μια πρώτη αξιολόγηση*», Επιστημονικό Βήμα , 4 (2): 137-152.
- Κατάκη Ε (2012) *Διαδίκτυο και Εξάρτηση: μια σύγχρονη απειλή*, Διδακτορική Διατριβή, Πολυτεχνείο Κρήτης

- Κατσορίδου Χ.(2006), «Κοινωνική Εργασία με ομάδες» Έλλην, Αθήνα
- Κουκουτσέλου Δ. (2003), «Ο εγκλεισμός των ανηλικών παραβατών από την οπτική των δικαιωμάτων του ανθρώπου» (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού) : ο ρόλος της οικογένειας, Αθήνα.
- Λαμπροπούλου, Ε. (1994). Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος. Αθήνα, Παπαζήση.
- Μαδιανού – Γκέφου (2003) «Εαυτός και «άλλος» Αθήνα, Gutenberg
- Μακράκης, Β., (1997). «Ανάλυση δεδομένων στην επιστημονική έρευνα με την χρήση του SPSS», Αθήνα, Gutenberg
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2001). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Αθήνα, Gutenberg.
- Σιώμος Κ. (2008) Εθισμός των εφήβων στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές και το Διαδίκτυο: Ψυχιατρικά συμπτώματα και διαταραχές ύπνου. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Τσαλίκη Λ., (2009), «Παιδιά και διαδίκτυο στην Ελλάδα» τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων μαζικής ενημέρωσης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Φαρσεδάκης Ι.(1985) «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλικών" Αθήνα , Νομική Βιβλιοθήκη
- Φραγκουλίδου Φ.(2006) Έφηβοι και Διαδίκτυο: μελέτητων επιδράσεων του διαδικτύου στους έφηβους χρήστες, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Χουρδάκη Μ., (2000), «Οικογενειακή ψυχολογία» (4^η έκδοση) Αθήνα: leader books
- Χριστιανόπουλος Κ., (2012), Κλινικό εγχειρίδιο ψυχιατρικής παιδιών και εφήβων, Αθήνα, Προμηθεύς

- Χριστοφόρου Civili, A. (2001), *Ο εκπαιδευτικός και το πρόβλημα της εξάρτησης των εφήβων: Γνώση του προβλήματος, στάση και ρόλος των εκπαιδευτικών*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- American Psychiatric Association (2000) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* 4th ed. Washington, DC, USA
- Avshalom C. & Slutske WS & Moffitt TE & Poulton R. (2005) «Personality and problem gambling: a prospective study of a birth cohort of young adults.» *Arch Gen Psychiatry.*; 62(7) pp 769-775
- Bai YM, Lin CC, Chen JY, (2001) «Internet addiction disorder among clients of a virtual clinic» *Psychiatric Services* 52(10) pp 255-263
- Bale, C. (2012), *Exploring young peoples' perceptions of the impact of sexualised media on their sexual health*, University of Sheffield, UK.
- Beard K.W. & Wolf E.M. «Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction». *Cyber Psychology Behaviour* 2001; 4(3) pp 377-383
- Bober, M & Livingstone, S. (2004). *UK children go online : surveying the experiences of young people and their parents* [online]. London: LSE Research Online.
- Borduin CM & Williamson JM & Howe BA “The ecology of adolescent maltreatment: a multilevel examination of adolescent physical abuse, sexual abuse, and neglect.” *Junior Consult Clinical Psychology*. 1991 ;59(3):449-57.
- Bratter & Forrest (1985) *Alcoholism and substance abuse : strategies for clinical intervention* Free Press , New York USA
- Brenner V. (1997). “ *Psychology of computer use: XLVII* Parameters of internet use, abuse and addiction: The first 90 days of the internet usage survey”. *Psychological Reports* 80(3) pp 879-882

- Crossley T. (2000) “Sexuality abuse: Paper written for the World Children’s Foru” *International Forum for Child Welfare Annual World Conference*, Sydney Australia.
- Davis RA. (2001) ”A cognitive-behavioral model of pathological Internet use”, *Computers in Human Behaviour*;17(2) pp 187-195
- Facer, K. & Furlong, J. & R., Sutherland & Furlong, R. (2003) *Sreenplay: Children and computing in the home. Journal of Early Childhood Literacy* 5(1) . pp 87-90
- Frangos C. & Sotiropoulos I. & Frangos C., C., (2010) “Problematic Internet Use among Greek University Students»: An Ordinal Logistic Regression with Risk Factors of Negative Psychological Beliefs, Pornographic Sites, and Online Games”, *Cyberpsychology Behaviour and Social Networking*; 14(1-2). pp 51-58
- Goldberg I.(1996) «Internet addiction disorder», *Cybepsychology Behaviour and Social Networking* 4(3) pp 55-59
- Greenfield DN. (1999) “Psychological characteristics of compulsive internet use» A preliminary analysis.” *Cyber Psychology Behaviour* 2(5) pp 402-412
- Griffiths M. (2002) “Sex addiction on the internet”. Nottingham Trent University, UK
- Haltzwork-Munroe A. & Stuart G. L. (1994) , “Typology of Male Batterers: Three Subtypes and the differences among them”, *Psychological Bulletin* 116(3) pp 476-497
- Hasebrink, U. & Livingstone, S.& Haddon, L. & Ólafsson, K. (2009) “*Comparing children’s online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online(2nd ed)*”. London: LSE, EU Kids Online

- Hatterer J.& Pine DS(1994), “Transdermal nicotine after smoking cessation” *American Journal Psychiatry.*;151(4) pp 165-173
- Hirschman EC. (1992) “The consciousness of addiction toward a general theory of compulsive consumption”. *Journal of Consumer Research* 19(2) pp 155-179
- Johnson M.P. & Ferraro K.J. (2000): “Research on domestic violence in the 1990s”: Making Distinctions. *Journal of Marriage and the Family* 64(4) pp 948-963
- Livingstone, S., & Bovill, M. (2001). *Children and Their Changing Media Environment: A Comparative European Study*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Livingstone S., & Haddon L., (2009) EU Kids Online and EU Kids Online II «Zeitschrift für Psychologie Horizons»,217(4) pp 4-7
- Mitchell P. (2000) “Internet addiction: Genuine diagnosis or not?” *The Lancet* 355(9204) p 632
- Morahan-Martin J & Schumacher P. (2000) “Incidence and correlates of pathological Internet use among college students”. *Computers in human Behaviour* 16(1) pp 13-29
- National Sexual Violence Resource Center (2010) *Impact of sexual violence* Enola, PA, USA
- Pratarelli ME, Browne BL. “Confirmatory factor analysis of internet use and addiction” *Cyberpsychol Behaviour* 2002 5(1) pp 53-64
- Stald G. & Haddon L. (2008) *A Comparative Analysis of European Media Coverage of Children and the Internet*, paper for the 9th AoIR conference, 'Rethinking Community, Rethinking Place', Copenhagen, Denmark,

- Salber P.R. & Taliafero E. (1995) «*The physician's guide to domestic violence: How to ask the right questions and recognize abuse*», Volcano, CA: Volcano Press.
- Shotton M.A. (1989) “*Computer addiction? A study of computer dependency*” London, Taylor and Francis pp. 342
- Siomos KE & Dafouli ED & Braimiotis DA & Mouzas OD & Angelopoulos NV. (2009) «Internet Addiction among Greek Adolescent Students», *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (6), pp 653-657
- Stald & Haddon (2008) *Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού*, Help guide: Mental Health Issues
- Truer T & Fabian Z & Furedi J. (2001) “Internet addiction associated with features of impulse control disorder: Is it a real psychiatric disorder?” *Journal Affect Disorder*. 66(2-3) p 283
- Tzamalouka G. & Parlalis S & Soultatou P & Papadakaki M & Chliaoutakis J (2007), “Applying the concept of lifestyle in association with aggression and violence in Greek cohabitating couples” , *Journal of Aggressive Behaviour*, 33(1) pp 73-85
- Valkenburg P.M. & Peter J. (2007) “Online Communication and Adolescent Well-Being: Testing the Stimulation Versus the Displacement Hypothesis” The Amsterdam School of Communications Research (ASCoR), University of Amsterdam
- Van Mierlo & Van den Bulck (2004) «Benchmarking the cultivation approach to video game effects: a comparison of the correlates of TV viewing and game play» Department of Communication Science, Katholieke Universiteit Leuven: Belgium
- Van Rooij AJ & Schoenmakers TM & Van de Eijnden RJ & Van de Mheen D. , (2010), “Compulsive Internet Use: The Role of Online Gaming and Other Internet Applications” *Journal of Adolescent Health* 47(1) pp 51-57
- Walker LE (2006) “Battered woman syndrome: empirical findings.” *Annoual N Y Academy Science*. 1087: pp 142-157

- Wang W. (2001) “Internet dependency and psychosocial maturity among college students”. *International Journal of Human-Computer Studies* 55(6) pp 919-938
- Yen J. & Yen C.F.&, Chen C.C & Chen S.H & KO S.H. (2007), «*Family Factors of Internet Addiction and Substance Use Experience in Taiwanese Adolescents*», *Cyber Psychology and Behavior*, 10 (3), pp 323-329
- Young KS. (1997) “Caught in the net: How to recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recover”. New York, NY, USA John Wiley & Sons

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- <http://www.psychotherapeia.net.gr>
- <http://www.youth-health.gr>
- <http://www.kethea.gr>
- <http://www.hasiad.gr/>
- <http://www.masv.gr>
- <http://www.hasiad.gr>

Παράρτημα.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνά μας είναι το εξής:

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

K1. Φύλο: 1. Αγόρι   2. Κορίτσι

K2. Ηλικία: .....

K3. Τάξη: .....

K4. Μέσος όρος (βαθμός) μαθημάτων κατά το τελευταίο τετράμηνο: .....

Στοιχεία γονέων

Γ1. Ηλικία   1. πατέρας.....   2. μητέρα.....

Γ2 Μόρφωση   1. πατέρας.....   2. μητέρα.....

Γ3. Επάγγελμα   1. πατέρας.....   2 μητέρα.....

Γ4.Μηνιαίο εισόδημα .....

Γ5. Οικογενειακή κατάσταση γονέων:.....

K.5 Καπνίζετε   1.ΝΑΙ   2. ΟΧΙ

(αν ναι, απαντήστε την ερώτηση K6)

K6. Πόσα τσιγάρα καπνίζετε την ημέρα;.....

K7.Πόσα ποτήρια οινοπνεύματος χαμηλής ή υψηλής περιεκτικότητας; (κρασί, μπίρα, ρακί κ.λ.π.) πίνετε την εβδομάδα; .....

K8.Αυτήν την περίοδο έχετε κάποια σχέση;   1. Ναι 2. Όχι

Πως θα χαρακτηρίζατε τις σχέσεις σας; (σημειώστε στο κελί την προτίμησή σας)

	κακές	μέτριες	καλές	πολύ καλές
--	-------	---------	-------	------------

Σ1. ...με τους γονείς σας;				
Σ2.....Τον/την σύντροφο;				
Σ3....τους φίλους/ες σας;				
Σ4....τους καθηγητές σας;				

Σε ποια από τα παρακάτω περιστατικά και σε ποια συχνότητα υπήρξατε μάρτυρες τουλάχιστον μια φορά κατά το τελευταίο έτος;
(απαντήστε για κάθε περίπτωση σημειώνοντας στο αντίστοιχο κελί τον επιθυμητό αριθμό):

0.Ποτέ 1.Σπάνια 2.Μερικές φορές 3.Συχνά

Περιστατικά	Πατέρας προς μητέρα	Μητέρα προς πατέρα	Γονέας προς εσάς
Εβ1. Επιθέσεις			
Εβ2. Φωνές			
Εβ3. Βρισιές			
Εβ4. Απειλές για χτυπήματα			
Εβ5.Απειλές για εκτόξευση κάποιου αντικειμένου			
Εβ6. Υποτιμήσεις ή προσβολές			
Εβ7. Σπρωξιές ή χτυπήματα, ριζίματα,			

τραντάγματα κλπ			
Εβ8. Προσπάθειες πνιξίματος			
Εβ9.Επιθέσεις με κάποιο αιχμηρό αντικείμενο			
Εβ10.Επιβολές δικτατορικής (αυταρχικής) κατάστασης αγάπης			
Εβ11.Μη επιτρέψιμη ελευθερία συμπεριφορών σε ποικίλες καταστάσεις			
Εβ12.Διαρκείς διαμαρτυρίες και παράπονα για δραστηριότητες και οικονομική κατάσταση του άλλου			
Εβ13.Απόδοση ευθυνών και διαρκής επίκριση με αποτέλεσμα την ενοχοποίηση του άλλου			
Εβ14. Παραμέληση και έλλειψη σεβασμού στις δύσκολες καταστάσεις του			

άλλου			
Εβ15.Εκβιασμός του άλλου με προσωπικό όφελος			

Πόσο συχνά παρατηρείτε τα παρακάτω κατά τους τελευταίους 6 μήνες στη ζωή σας (σημειώστε στο κελί τον επιθυμητό αριθμό):

0.Ποτέ 1.Σπάνια 2.Μερικές φορές 3.Συχνά

Εδ1. Έχω δυσκολίες στην καθημερινότητά μου εξ αιτίας χρήσης του διαδικτύου	
Εδ2. Η σκέψη μου είναι απασχολημένη από δραστηριότητες που σχετίζονται με το διαδίκτυο	
Εδ3. Συνδέομαι στο διαδίκτυο για λόγους κοινωνικής δικτύωσης (facebook , chat, email κλπ)	
Εδ4. Παρατηρώ ότι μένω στο διαδίκτυο παραπάνω από ότι αρχικά υπολογίζω	
Εδ5.Η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου επηρεάζει τις καθημερινές μου δραστηριότητες	
Εδ6.Θεωρώ αναγκαία την προσπάθεια μου για μείωση της παραμονής μου στο διαδίκτυο	
Εδ7. Προσπάθησα να μειώσω τον χρόνο παραμονής μου στο διαδίκτυο αλλά δεν τα κατάφερα	
Εδ8. Έχω πει ψέματα σε οικογενειακό μέλος ή φίλο ή συγγενή για να αποκρύψω τον εκτεταμένο χρόνο παραμονής μου στο διαδίκτυο	
Εδ9. Ανυπομονώ για την επόμενη διαδικτυακή συνομιλία	
Εδ10. Θεωρώ πως θα έπρεπε να χρησιμοποιώ λιγότερο το διαδίκτυο	
Εδ11.Βιάζομαι να τελειώσω με τις υποχρεώσεις μου ώστε να συνδεθώ στο	

διαδίκτυο	
-----------	--

Πόσο συχνά παρατηρείτε αλλαγές στη φυσική σας κατάσταση λόγω της χρήσης του διαδικτύου κατά τους τελευταίους 6 μήνες (σημειώστε στο κελί τον επιθυμητό αριθμό):

0.Ποτέ 1.Σπάνια 2.Μερικές φορές 3.Συχνά

Φ1. Προτιμώ να ασχολούμαι με το διαδίκτυο περισσότερη ώρα ακόμα και αν πρόκειται να μειωθούν τα τακτικά γεύματα της ημέρας μου	
Φ2. Παρατηρώ ότι είχα αυξομειώσεις βάρους	
Φ3. Πίνω οινοπνευματώδη ποτά	
Φ4. Κάνω χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (ανεξαρτήτου κατηγορίας)	

Πόσο συχνά παρατηρείτε η χρήση του διαδικτύου να επηρεάζει την κοινωνική σας ζωή (σημειώστε στο κελί τον επιθυμητό αριθμό):

0.Ποτέ 1.Σπάνια 2.Μερικές φορές 3.Συχνά

Κζ1. Η χρήση του διαδικτύου έχει προκαλέσει προβλήματα ή ανησυχίες στην οικογένειά μου	
Κζ2. Η χρήση του διαδικτύου έχει προκαλέσει προβλήματα ή ανησυχίες στις διαπροσωπικές μου σχέσεις	
Κζ3. Η χρήση του διαδικτύου έχει προκαλέσει προβλήματα ή ανησυχίες στις καθημερινές μου δραστηριότητες	
Κζ4. Μειώνετε η απόδοσή μου στο σχολείο και στο διάβασμα λόγω αυξημένης χρήσης του διαδικτύου	
Κζ5. Θεωρώ ότι η χρήση του διαδικτύου έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου δεξιότητες	

Κζ6. Θεωρώ ότι η χρήση του διαδικτύου έχει βελτιώσει τις κοινωνικές μου δεξιότητες	
Κζ7. Προτιμώ να χρησιμοποιώ το διαδίκτυο από το να περνάω το χρόνο μου με άλλα άτομα (σύντροφος, φίλους, γονείς)	

Παρατηρείτε διαφορές στη ψυχολογική σας κατάσταση λόγω της χρήσης του διαδικτύου(σημειώστε στο κελί τον επιθυμητό αριθμό);

0.Ποτέ 1.Σπάνια 2.Μερικές φορές 3.Συχνά

Ψ1. Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για να βελτιώσω τη διάθεσή μου	
Ψ2. Όποτε χρησιμοποιώ το διαδίκτυο (κοινωνικά δίκτυα, ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων, πλοήγηση στο διαδίκτυο κλπ) αισθάνομαι πολύ καλύτερα	
Ψ3. Όταν αισθάνομαι την ανάγκη να απομονωθώ χρησιμοποιώ το διαδίκτυο	
Ψ4. Όταν δεν χρησιμοποιώ το διαδίκτυο και τις εφαρμογές του αισθάνομαι απομόνωση, άγχος ή κατάθλιψη	
Ψ5. Μετά τη χρήση του διαδικτύου αισθάνομαι καλύτερα	

Υπάρχει στην οικογένειά σας ιστορικό μελών που είχαν εθισμό σε κάτι από τα παρακάτω (σημειώστε στο κελί την επιλογή που επιθυμείτε):

ΝΑΙ   ΟΧΙ   ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

I1. Τζόγο			
I2. Οινοπνευματώδη ποτά			
I3. Κάπνισμα			
I4. Εξαρτησιογόνες ουσίες			

Το τελευταίο έτος, πόσο συχνά κάνετε χρήση του διαδικτύου ως προς τα παρακάτω (σημειώστε στο κελί τον επιθυμητό αριθμό):

0=ποτέ 1=σπάνια 2=συχνά 3 πολύ συχνά

X1. Για τα κοινωνικά μου δίκτυα (facebook, twitter) κλπ.	
X2. Για ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων (mail)	
X3. Για την πλοήγηση στο διαδίκτυο (surfing)	
X4. Για την ενημέρωσή μου	
X5. Για να παίζω παιχνίδια διαδικτυακά	
X6. Για την παρακίνηση άλλων να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις (π.χ. συγκεντρώσεις, πορείες, καταλήψεις, συγκρούσεις κλπ)	